

МЫ, БЕЛАРУСЫ, З БРАТНЯЮ РУССЮ...

Аркадзь **КАРОТКІ**: "Партнёрскія
гаспадарчыя сувязі
бакоў-вытворцаў спаўзлі
да таварнага абмену,
а само партнёрства —
нетрывалае і спантаннае:
то яно ёсць, то яго няма. Знешне
— нібы не ворагі, але ўнутрана —
ужо і не сябры".

4

ГОЛАС НЯМЫХ КАМЕННЯЎ

Старонкі з новай кніжкі
Вячаслава **АДАМЧЫКА**

5, 14—15

ПАМЕЖЖА НА АДНОЙ КАНАПЕ

У рубрыцы "За гарбатай" —
разважанні пра беларускую
літаратуру **Беласточчыны**

6—7

ХАЎТУРЫ ПА ВОСЕНІ

Вершы **Леаніда ГАЛУБОВІЧА**

8

НЕТЫПОВЫЯ ГІСТОРЫІ

Яўгена **РАДКЕВІЧА**

9

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Пачалася падпіска на наш тыднёвік на другі квартал 1998 года. Спадзяёмся, што Вы, нашы прыхільнікі і аднадумцы, не пакінаце сябе без "ЛіМа", нягледзячы нават на не вельмі спрыяльныя варункі жыцця. Кошт падпіскі на адзін месяц — 15 тысяч рублёў, на квартал — 45 тысяч рублёў.
Наш індэкс — 63856.

А талент — вечна малады!

Ці трэба казаць, якая гэта значная падзея ў жыцці творцы — аўтарскі вечар! Падсумаванне вынікаў рупнай працы. Свята...

Вось такім сапраўдным музычным святам адзначыла наша грамадскасць 75-годдзе народнага артыста **Беларусі** прафесара **Генрыха Вагнера**. У той вечар адбыўся яскравы канцэрт з удзелам **Акадэмічнага сімфанічнага**

аркестра **РБ**, якім дырыжыраваў **маэстра Міхал Казінец**, хору **Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі** ды хору **Акадэміі музыкі** (мастацкі кіраўнік **маэстра Віктар Роўда**), **знаных салістаў — піяністаў Ігара Алоўнікава** ды **Наталлі Ташчылінай**. Праграму склалі як добра знаёмыя, так і новыя старонкі багатай творчасці **слаўтага кампазітара**. (Працяг на стар. 3)

Бадай, галоўная падзея па-за межамі эканомікі і палітыкі для нас сёння перамога беларускіх хакеістаў у Нагана. Так, мы не памыляемся, перамога, хоць зборная Беларусі не ўзяла ніводнага ачка ў мэтраў сусветнага хакею. Памятаецца, у Арсенія Таркоўскага:

Заполонила пол-неба геній,
Не для тебя его ступени.
Но даже под его пятой
Ты должен быть самим собой.

У Нагана нашы хакеісты згулялі па максімуму. Перамаглі ў сябе заганную беларускую "сціпласць". І гэта перамога беларускага духу над беларускай рэчаіснасцю. Зрэшты, калі б кожны з нас так рабіў бы сваю справу, дык і наша краіна заняла б пачэснае месца ў "вышэйшай лізе".

ПРАБЛЕМА ТЫДНЯ

Спецыяльная камісія Міністэрства культуры РБ рыхтуецца наведаць украінскі горад Ялту. Камісія створана дзеля рэалізацыі ідэі перапахавання парэшткаў Максіма Багдановіча. Гаворка пра гэта ідзе ўжо даўно, і адзінай думкі на гэты конт няма. Ёсць, напрыклад, меркаванне, што ўлада, якая непаважна ставіцца да беларускай культуры і мовы, не мае маральнага права дакранацца да праху нацыянальнага генія. Да таго ж і грамадскасць яшчэ не здольная ўсвядоміць веліч такой падзеі — вяртання Максіма на Радзіму. Іншыя ж мяркуюць, што ўлада і грамадства могуць "саспяваць" бясконца, а вяртанне Максіма трэба найперш нацыянальнай эліце. Калі ж рашэнне аб перапахаванні будзе прынята, дык магіла Максіма Багдановіча хутчэй за ўсё будзе побач з магілай Янкі Купалы і Якуба Коласа.

ПРЭЗЕНТАЦЫЯ ТЫДНЯ

14 лютага ў Мінскім палацы дзяцей і моладзі адбылася прэзентацыя кнігі "100 пісьменнікаў Вялікабрытаніі" (аўтары В. Суджанкова і Л. Картэс, выдавецтва "Вышэйшая школа"). Для Беларусі выданне такога роду першае. Гэты даведнік будзе карысным і для прафесійнага літаратара і для аматара літаратуры. Кніга на рускай мове, як і ўвогуле большасць прадукцыі выдавецтваў РБ.

СТРЫПТЫЗ ТЫДНЯ

14 лютага ў начным клубе "Макс-шоу" мела месца зрачыннае шоу-праграма з удзелам "зорак стрыптызу Масквы і Санкт-Пецярбурга". Каб убачыць жыццём тое, чаго хапае на тэлеэкране, трэба было заплаціць 420 тысяч рублёў.

ВЫСТАВА ТЫДНЯ

Прысвечаная 80-годдзю незалежнасці Літвы выстава адкрылася ў Доме дружбы. Прыгажосць і вытанчанасць — вось, бадай, асноўныя рысы творчасці вядомага графіка і фотамастака Рымантаса Дыхавічуса. Майстра трымаўся сцігла і хваляваўся, узяўшы слова. З нашага боку выступілі старшыня таварыства "Беларусь—Літва" А. Дударэў, намеснік міністра культуры В. Гедройц. Згадваліся агульная гісторыя і сумесныя культурніцкія акцыі, а таксама выказанне другога славутага літоўца — М. Чурленіса: "Сусветная культура — сімфонія нацыянальных галасоў". Пасол Літвы ў РБ В. Баубліс не забыўся павіншаваць прысутных з днём святага Валянціна, напярэдадні якога і адкрылася выстава.

ПРАЕКТ ТЫДНЯ

Рэдкім творчым поспехам назваў спектакль Нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы "Князь Вітаўт" Дзмітрый Бубноўскі, старшыня Камітэта па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, — назваў, прапануючы Радзе Еўропы адметны тэатральны праект. Паказаць "Князь Вітаўт" ў Гародні, Вільні ды Кракаве, — там, дзе паводле сцэнічнае і гістарычнае фэбулы вырашаліся лёсы нашых народаў і валадароў. Паводле Дзмітрыя Бубноўскага, уласна паказ спектакля мае быць падтрыманы невялікай навуковай канферэнцыяй. Літва і Польшча праект ухвалілі. Апошняе, вырашальнае слова — за Радай Еўропы. Відавочна, рэжысёр спектакля Валерыя Раеўскі і драматург Аляксей Дударэў перад усімі ўжо далучыліся да яе дзейнасці, якая, да ўсяго, мае на ўвазе і агульнасць гісторыка-культурнай спадчыны.

На здымку: Георгій Маляйскі (Алясніцкі), Мікалай Кірычэнка (Ягайла).
Фота Аляксея МАЦЮША

ПАМЯЦЬ ТЫДНЯ

15 лютага — дзяржаўнае свята Дзень памяці воінаў-інтэрнацыяналістаў. У гэты дзень у 1989 годзе для Савецкага Саюза скончылася Афганская вайна. Грамадзянская вайна ў Афганістане працягваецца дагэтуль. Як звычайна ў гэты дзень ля мемарыяла на "выспе слёзаў" адбылася ўрачыстая цырымонія.

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

100 гадоў таму, 18 лютага 1898 года, у Мінску было створана Таварыства аматараў прыгожых мастацтваў.

ВІЗИТ ТЫДНЯ

Беларусь наведаў Экзарх Усяленскага Патрыярхату ў Еўропе, мітрапаліт Швейцарскі Дамаскін. Гэта не першы візіт святара ў Беларусь, і як у мінулыя гады ён прыехаў з грузам гуманітарнай дапамогі. Мітрапаліт Дамаскін сустраўся з дзяржаўнымі чыноўнікамі і ўладчыкам Філарэтам. Такім чынам, можна канстатаваць, што Беларуская праваслаўная царква глядзіць не толькі на Усход,

ВЫСТАВЫ

Мінск — не Лейпцыг, але горад кніжны

Лейпцыг тут згаданы невыпадкова. Як вядома, у свеце вялікім аўтарытэтам карыстаюцца тамашнія кніжныя кірмашы. Гэтаксама як, дарэчы, і тыя, што ладзяцца яшчэ ў адным нямецкім горадзе — Франкфурце-на-Майне. І ўвогуле, падобных мерапрыемстваў праходзіць паўсюдна шмат і, калі можна так сказаць, кнігавыдавецкая ніша даўно занята. Тым няменш... Памятаецца, як у студзені 1994 года, калі стольны Мінск упершыню сабраў на Міжнародны кніжны гасцей з 8 краін, знайшліся і скептыкі, якія гэта не ўспрымалі ўсур'ёз. Маўляў, яшчэ адна даніна модзе, калі абавязкова хочацца, каб у сталіцы незалежнай дзяржавы праходзіла нешта міжнароднае, хоць і збіраюцца на гэце мерапрыемства ўсяго-наўсяго бліжэйшыя суседзі з колішніх рэспублік Савецкага Саюза.

Аднак калі праз год, таксама ў студзені, кірмаш праходзіў у другі раз, тыя ж скептыкі патрапілі ў няпэўнае становішча. З аднаго боку, як быццам, прагнозы іх і спраўдзіліся. Калі ў 1994 годзе ў кірмашы ўдзельнічала 315 фірм, дык новы сабраў толькі 220. А з другога... Упершыню ў Мінску з'явіліся выдаўцы і кнігагандляры з Германіі, Польшчы, Кітая, што найлепшым чынам засведчыла аб наступным ператварэнні Мінска ў яшчэ адзін цэнтр правядзення кніжных кірмашоў, якія набываюць вядомасць у свеце.

І вось — V Міжнародны мінскі кніжны кірмаш. Сёння ён завяршае работу ў Рэспубліканскім выставачным цэнтры, а ўрачыста быў адкрыты 18 студзеня. Тры дні, вядома ж, не так і шмат, але тры дні значыць многа, калі да справы паставіцца належным чынам, лішні раз усвядомішы, наколькі культура, а ў дадзеным выпадку кніга, дапамагаюць збліжэнню народаў, спрыяюць стварэнню агульнай культурнай прасторы. А менавіта такую задачу і мелі перад сабой традыцыйныя арганізатары кірма-

шу: Дзяржаўны камітэт Рэспублікі Беларусь па друку, Беларуская асацыяцыя кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў, беларуская недзяржаўная выдавецка-кнігагандлёвая фірма "Макбел", а таксама асацыяцыя кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў з краін СНД.

Пад вялікім дахам выставачнага цэнтра змаглі размясціць свае кнігі больш за 300 выдавецтваў з краін СНД і Балтыі, Германіі і Францыі. Сярод гасцей асабліва шмат выдаўцоў — як дзяржаўных, так і недзяржаўных — з Расійскай Федэрацыі. Яны належным чынам паставіліся не толькі для абдору літаратуры, але і да рэкламавання яе. Бадай, лепш за іншых у гэтым сэнсе выглядала ўсім добра вядомае "Просвешчэнне". Малынічыя буклеты, розныя календары, у тым ліку дзельныя, на штодзень, бланкеты, цэлафанавыя пакеты з адзнакай выдавецтва — усё гэта, канечне, не магло не прывабліваць да стэндаў наведвальнікаў. І, зразумела, самі кнігі. І таго ж "Просвешчэнне", і іншых маскоўскіх выдавецтваў. Як ветэранаў на кніжным рынку, так і створаны параўнальна нядаўна, але заваяваўшы ўжо добрую славу.

Калі гаворка зайшла аб кнігах з Расіі, дык адразу кідаецца ў вочы, як шмат увагі ўдзяляецца ў гэтай краіне выпуску рознай гістарычнай літаратуры — ад даведнікаў, зборнікаў гісторыка-краязнаўчых нарысаў да мастацкіх твораў. Прытым закранаюцца розныя перыяды даўніны. І смела разбураюцца старэзатыпы. Для прыкладу, у папулярнай серыі "Жизнь замечательных людей" ужо з'явіліся кнігі пра Аляксандра I, Напалеона. Даводзілася чуць меркаванні, што ацэнка падзей у пераважнай большасці з іх даецца з прарасійскіх пазіцый. І нават тых, што адбываліся на тэрыторыі сучасных Беларусі, Украіны, іншых краін. А з якой яшчэ пазіцыі

яна павінна давацца? Вось калі б і мы ўважлівей ставіліся да сваёй мінуўшчыны, выпускаючы больш адпаведнай літаратуры, тады б чытач і меў магчымасць выбару.

Гэта, аднак, не значыць, што беларуская экспазіцыя (выставілі сваю літаратуру ўсе дзесяць дзяржаўных выдавецтваў і многія недзяржаўныя) не варта таго, каб не запыніць на ёй увагу. Заслугуюць увагі кнігі "Юнацтва", "Мастацкай літаратуры", стабільным попытам карыстаюцца выданні "Беларускай энцыклапедыі" імя Петруся Броўкі... І іншыя выдавецтвы шукаюць такія рукапісы, якія б у сённяшні складаны час дапамаглі не толькі выжыць, а і дазвалялі годна трымаць сваю выдавецкую марку. Ды хацелася б, каб усё ж кніг было больш. Добрых і розных...

А ўвогуле кірмаш пакінуў прыемнае ўражанне. І не ў апошняю чаргу дзякуючы прадуманай яго арганізацыі, у чым найперш заслуга старшыні аргкамітэта, намесніка старшыні Дзяржаўнага камітэта па друку, прэзідэнта Беларускай асацыяцыі кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў С. Нічыпаровіча. І ўжо нават тое, што ўрачыстае адкрыццё не зацягнулася, а абмежавалася кароткімі, лаканічнымі выступленнямі таго ж С. Нічыпаровіча, намесніка кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь І. Пашкевіча, намесніка старшыні Дзяржкамітэта па друку Расійскай Федэрацыі У. Жаркова, пацвердзіла, што сабраліся тут людзі дзельныя, для якіх на першым плане не словы, а справа.

Дарэчы, сёння павінна быць падпісана міждзяржаўнае пагадненне паміж Беларуссю і Расіяй аб супрацоўніцтве ў галіне друку — першае такога кшталту ў СНД. Пазней аналагічнае пагадненне ў Маскве падпішуць Расія і Украіна і, трэба спадзявацца, да іх далучацца іншыя краіны.

А. АН-ЕВІЧ

З НАГОЛЫ

Кахаць па-алімпійску

За апошнія дзесяцігоддзе мы паспелі прызвычаіцца да масавых палітычных мерапрыемстваў. Некаму яны падабаюцца, некаму раздражняюць, але, напэўна, ужо нікога не здзіўляюць. Мне падаецца, шэсць і мітынг, якія адбыліся 14 лютага, здольныя былі ўразіць гледача (ці ўдзельніка) менавіта сваім непадабенствам на ўсё, што было дагэтуль. Мабыць, таму, што адбываліся ў Дзень святага Валянціна.

Нагода, з якой апазіцыя ладзіла ўзгаданыя мерапрыемствы, — гэта Алімпійскія гульні ў Нагана. Спорт у былым СССР заўсёды быў цесна звязаны з палітыкай. "Сувязь" гэта крыху прыпынілася з распадам Саюза, але зараз наладжваецца з яшчэ большым імпульсам. Прэзідэнт Беларусі адначасова з'яўляецца кіраўніком нацыянальнага алімпійскага камітэта, дзейнасць спартоўцаў "куруруе" намеснік главы Адміністрацыі і г.д. Зразумела ж, і апазіцыя не жадае заставацца ўбакі ад спартыўных падзей і імкнецца хоць нечым засведчыць сваю цікавасць да гэтай галіны жыццядзейнасці. А наколькі вандрука ў Нагана не па кішні пераважнай большасці апазіцыянераў, то не застаецца нічога іншага як правесці свае алімпійскія

гульні ў Мінску. Спартоўцы спарборнічаюць на стадыёнах, хлопцы з "Маладога фронту" на вуліцах. Мэта адных — алімпійскія медалі, іншых — падтрыманне духу грамадзянаў.

"Алімпіяда МФ" уключала ў сябе цэлы шэраг спарборніцтваў ад "стральбы" па мішэнях да конкурсу прыгажосці. У суботу ж можна было назіраць, як маладафронтаўцы спяваюцца данесці да замежных амбасадараў свае віншаванні з днём закаханых і пажаданні поспехаў у Нагана. Перамаглі ў бегу па незвычайным маршруце (пл. Я. Коласа — амбасада) маладыя людзі, "закаханыя" ў Польшчу. За гэта атрымалі адмысловы прыз — некалькі бутэлек піва. Прызы атрымалі таксама "найбольш выбітныя прадстаўнікі СМІ" Алена Лукашэвіч (РТР) і Ірына Халіп (газета "Імя"). Першыя за асабісты ўдзел у адной з акцыяў у абарону Лабковіча і Шыдлоўскага, другая за пакрыўджанага ёю міліцыянта, якому некалькі месяцаў таму мужняя журналістка дала аплывуху. Рэзкія словы (і дзеянні) Ірыны ў бок праваахоўных органаў ужо нікога не здзіўляюць. І толькі беларуская мова з вуснаў рускамоўнай журналісткі яшчэ больш упрыгож-

вае гэтую і без таго прывабную жанчыну. Але сапраўдным "аратарам вечара" з упэўненасцю можна назваць сустаршыню Маладога фронту Паўла Севярынца (якая змена расце лідэру БНФ!). Яго прамова была прасякнута аптымізмам, ён шмат жартаваў і ўвогуле зрабіў усё дзеля таго, каб "свята каханых і спорту" сапраўды атрымалася.

Як заўжды здзівілі міліцыянты. Нават не колькасцю "відэааматараў" і непрафесійнасцю "людзей у цывільным", а сваімі паводзінамі, якія цяжка чымсьці патлумачыць. Калі несанкцыянаванае мерапрыемства разганяюць пры дапамозе АМАПа, гэта можна (хоць і цяжка) зразумець. А вось чым перашкодзіў праваахоўнікам адзін з тысячы дэманстрантаў (якога ўсё ж арыштавалі ў той дзень), сказаць цяжка. А вось яшчэ выпадак. Да маленькага хлопчыка, якому не больш за восем гадоў, чэпляецца здаравенны мужчына ў форме і спрабуе адабраць бел-чырво-на-белы сцяжок і, не здолеўшы гэта зрабіць, патрабуе ад малаго: "Ідзі дамоў!" Хлопчык толькі засмяяўся, страху ў вачах не было. Свята працягвалася...

Вадзім ДОЎНАР

З трох кампактдыскаў складаецца выданне ў ЗША альбом пад назвай "Музыка Усходняй Еўропы". Аўтары гэтага эксклюзіўнага праекта мелі на мэце прадставіць "гукавыя візітоўкі" краін, якія пазбавіліся таталітарнага ўцску пасля распаду СССР. Такім чынам з лазерных кружэлак можна пачуць музыку народаў былых савецкіх рэспублік (апроч Расіі, тэрыторыя якой прасціраецца пераважна за еўрапейскімі межамі), а таксама колішніх краін "сацыялістычнага лагера", у тым ліку й загадкавай Албаніі. Беларусь — на першым кампакте. Прадстаўлена самабытна, годна, гожа. Мужчынскі камерны хор "Унія" пад кіраўніцтвам Кірылы Насаева выконвае два старабеларускія хрысціянскія песняспевы са збору Супрасльскага манастыра; адмыслова самабытна фальклору "Ліцвіны" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Бярберава — дзве народныя песні. Наша краіна патрапіла ў сур'ёзны элітарны праект (альбом некамерцыйны, распаўсюджвацца будзе толькі ў ЗША) дзякуючы высокакваліфікаванай і

аператыўнай працы мінскага прадзюсера, гукарэжысёра, музыканта, кампазітара Сяргея Багданава.

На здымку — вокладка буклета "Музыка Усходняй Еўропы". С.Б.

Мікалай Трухан і тэатр драмы "Дзе-Я?" прымаюць у гасцях лонданскі "АРТ-ВІС", з якім пазнаёміліся на фестывалі ў Эдынбургу. У рамках культурнай праграмы "Тэатр без межаў" (яна прадугледжвае сумесную пастаноўку па Гогалю) лонданцы пакажуць у Мінску "Выгнанніка" С. Бэкета і казку для дзяцей "Прынцэса-шакаладка". Увогуле ж тэатр "спецыялізуецца" на рускай класіцы, а яго мастацкі кіраўнік Віктар Сабчак паходзіць з Украіны.

У прэм'ерным спектаклі гасцей перад намі разгортваецца жаліва гісторыя насельнікаў "дна". Тут мінімум дыялогаў (ладныя кавалкі тэксту перакладзены і гучаць "за кадрам"), мінімум рэквізіту (чамаданчык, парасон, каструля, начная пасудзіна, матрас). Музыка гучыць адно да паловы дзеі, а затым, нібы адчуваючы сваю непатрэбнасць у свеце амаральнасці, замаўкае. Бязмоўны персанаж у чярновым вянеці, белым балахоне і процівагазе не толькі павінен служыць сімвалам пакутніцтва, але і дапамагае парадкаваць няхітры рэквізіт. Галоўных герояў пяцёра. Малады выгнаннік (Філіп Саткліфф) іграе вясковага паўдурка, ён наіўны і прастадушны, безабаронны перад светам. Ён жа сталы, абязножаны і сляпы (Бернард Філд), — цалкам здэградаваная, жорсткая істота, якую ўжо і чалавекам называць не хочацца. Можна, сапраўды, "каханне адкрывае найгоршае ў чалавеку"? Выгнаны з дому перш палюбіў мргілікі, дзе і пасляўся, потым яго прыгрэла прастытутка Лулу — пшчотная і пачварная Лулу (у цудоўным выкананні Кэралайн Бэркс Кук). Відовішча, што падобна на фарс, узвышаецца да пранізівага трагізму якраз у эпізодах, дзе Лулу дэманструе несумяшчальнасць кахання і рас-

пусты, распусты і мацярынства. Уражанне беспрасветнасці чалавечага існавання, уласцівае нярэдка і спектаклям М. Трухана (што, мабыць, і збліжае два розныя і разнамоўныя калектывы) тут даходзіць да гранічнай рысы. Натуралізм шакіруе; мясцінамі здаецца, што гэта на самай справе "тэатр без межаў". І мяне як глядача не пакідала пытанне: дык дзе святло ў канцы тунеля? Хіба выжывае Любоў сярод адкідаў — у прамым і пераносным сэнсе? Можна, яна ў той кветачцы, якую юны Выгнаннік падараваў першай сваёй жанчыне? У тым шаліку — яе падарунку, што неверагодным чынам зьярогся праз усё жыццё? Можна, любоў у тым, як жабрачка Мол (Джанет Чыркуп) па-мацярынску выцірае слямом твар, спявае яму песеньку? Але ўсё гэта — адно слабыя прабліскі. Грэх бацькоў разрастаецца і перакідаецца на сына (Дэвід Робінсан). Той, што ў балахоне, зноў валачэ кудысьці свой спрадвечны крыж, нашы пытанні застаюцца без адказу, пачуцці абражаны, а Бог у душы пратэстуе і не жадае мірыцца з гэтым царствам цемры.

Зрэшты, філасофія аўтара п'есы і атмосфера яго твораў перададзены дакладна. Наконт прафесійнага майстэрства акцёраў, думаю, нямаюць добрых слоў скажуць тэатразнаўцы. Толькі няхай яны, услед за журналістамі і складальнікамі праграмак, асцерагаюцца праводзіць паралель паміж героямі Бэкета і "маленькім чалавек" Чэхава. Такія, як Выгнаннік, з ахвяраў ператвараюцца ў катаў і ў барацьбу двух супрацьлеглых пачаткаў уносяць зусім не малую ўноску. І ці так ужо неабходна зазіраць нам у іхнія "глыбіні пякельныя"?

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

А талент — вечна малады!

(Працяг. Пачатак на стар. 1)
Прагучала знакамітая вакальна-сімфанічная паэма "Вечна жыць", адзіна з трагічных і ў пэўным сэнсе аўтабіяграфічных сімвалаў творчага свету Г. Вагнера. Некалькі фрагментаў з балета "Пасля балю" сталіся сапраўдным адлюстраваннем тэатральнай прыроды таленту кампазітара. Яркую вобразнасць, цудоўную імпрэвізацыйную манеру выказвання, прывабны тэмбравы знаходкі слухачы маглі адзначыць не толькі ў музыцы балета, а і ў Канцэрце для двух фартэпіяна і аркестра.

слухачоў сённяшняй музычнай мовай, бо валодае арсеналам сучасных сродкаў мастацкай выразнасці.
Ён, як наватар, эксперыментуе ў сваіх творах з выканальніцкім складам ("няпоўны" аркестр у Канцэрце для двух фартэпіяна ці, напрыклад, спалучэнне сімфанічнай партытуры з народным хорам у нядаўна выкананай Чацвёртай сімфоніі. Ён арыгінальна злучае народную беларускую мелодыю з тэхнікай джазавай імпрэвізацыі. Але пераважна ён прытрымліваецца традыцый акадэмічнай музыкі, выбіраючы жанры ды сродкі развіцця тэматычнага матэрыялу.
Па-маладому няўрымслівы, але адданы добрым традыцыям талент Г. Вагнера выявіўся і ў новым творы, якім кампазітар адзначыў сваё 75-годдзе, — у Канцэртных вар'яцях для фартэпіяна і сімфанічнага

аркестра. Як і ў многіх сваіх вядомых творах, ён звярнуўся тут да лірычнай народнай тэмы, знойдзенай у зборніку песенных запісаў Рыгора Раманавіча Шырмы. Дзівосна прыгожая тэма, развіваючыся ў партыях аркестра і саліста, штораз паўстае ў новым вобразным вар'янце, у новай жанравай і тэмбравай аздабе. Нібыта ў лірычны аповед кампазітара ўключаюцца скерцозна-жартаўлівыя ды прытоена-трывожныя інтанацыі...
Незвычайныя ўражанні зведалі ў той вечар шматлікія ўдзячныя слухачы. Ад іхняга імя хацелася б пажадаць кампазітару доўгага творчага жыцця і гэткай жа натхнёнай працы, новых сустрэч у канцэртнай зале.

Ірына СЫРЫЦА
Фота К. ДРОБАВА

"Абсягі..." Менавіта пад такой рубрыкай з гэтага нумара наш тыднёвік пачынае змяшчаць падборку культурна-грамадскіх вестак з абласцей Беларусі. Дзеля больш аператыўных дзелавых стасункаў паведамляем нумар адпаведнага рэдакцыйнага тэлефона: 33-22-04.

ГРОДНА...

Сход літаратараў

Адбыўся сход аддзялення СП, якое налічвае цяпер 18 чалавек. Таксама ў ім бралі ўдзел маладыя літаратары і госці з Мінска, сакратары СП У. Паўлаў і В. Супрунчук. Справаздачу рабіла Данута Бічэль. У дыскусіі бралі слова А. Пяткевіч, І. Сяргейчык, І. Жук, Л. Ялоўчык, М. Шаўчонак, А. Руцкая, Р. Бялячыц, У. Паўлаў, В. Супрунчук.
Адзначалася, што за апошні час найбольш плёна працавалі паэт Васіль Супрун, які выдаў кнігі "Крык", "Рэха абуджаных дзён", кнігу нарысаў "За смугою часу", а таксама гродзенскія крытыкі (кнігі А. Петрушкевіч "Іду па слядах" і А. Пяткевіча "Літаратурная Гродзеншчына"), добра пачалі і маладыя літаратары (Ю. Гумянюк, С. Астравіцкі і іншыя). Публікацыі Бічэль, Палубяткі, Чобата, Пацопы былі адзначаны як лепшыя публіцыстычныя работы ў перыядычных літаратурных выданнях Беларусі.
Нейкі час выходзіў літаратурна-гістарычны часопіс "Свіцязь". Цяпер выходзіць часопіс "вольных літаратараў" "Калосіс", былі выданы некалькі калектывных зборнікаў маладых літаратараў і выкладчыкаў мясцовага ўніверсітэта, а таксама альманахі ў Слоніме і Масто. Да 80-годдзя смерці М. Багданава выйшла кніга "Ты не

самотны" ў Гродзенскім музеі паэта.
Няма таго, што раньш было, але праходзілі літаратурныя сустрэчы з аматарамі прыгожага слова ў Гродне, Лідзе, Слоніме, Масто і інш. Гэтаксама выступалі гродзенцы і на розных літаратурных і навуковых канферэнцыях у Беларусі і за мяжой.
Сход разгледзеў і арганізацыйнае пытанне. На наступны тэрмін старшыней абласнога аддзялення абрана Д. Бічэль.

Памяці Каліноўскага

У Гродне ў зале гарадскога Дома культуры прайшла вечарына памяці Кастуся Каліноўскага, у якой прыняло ўдзел каля двухсот чалавек. Са словам пра аднаго з бацькоў сучаснай беларускай нацыі выступіў журналіст Д. Кісель. Кожны, апырэдзіўшы свой час, заўжды бывае забыты і вяртаецца пазней — і як жа ж іначай, калі ты апырэдзіў час, то сучаснікі цябе проста не разумеюць. Але важна, каб пры вяртанні чалавека з нябыту, не прылісвалі яму таго, чаго не было і не выкідвалі таго, што было. Зразумела, што гістарычны міф заўсёды мацней за гістарычныя факты, і таму ў кожнага сваё ўяўленне пра Каліноўскага, але таму і не патрэбны бясконцыя спрэчкі і доказы. Патрэбна памяць. Чужых не пераканаеш, а сваіх і пераконваць не трэба.
Са сваімі песнямі на вечарыне

выступілі вядомыя барды Віктар Шалкевіч і Андрэй Мельнікаў. Прыемна, што дэбютаваў малады бард Валера Жамойцін — пажадаем яму плённай працы. Хлопцы выканалі вядомыя свае творы на тэму паўстання 1863 года, а Шалкевіч прадставіў таксама адну з песняў са сваёй новай касеты, якую спадзяёмся ў недалёкім часе набыць і паслухаць.

Алесь ЧОБАТ

ВІЛІЕБСК...

Запрашэнне ў Тэгеран

Нягледзячы на палітычнае напружанне на Бліжнім Усходзе, Беларускі тэатр "Лялька", што ў Віцебску, з задавальненнем прыняў запрашэнне з Тэгерана паўдзельнічаць у VII Міжнародным фестывалі тэатраў лялек, які адбудзецца ў верасні бягучага года. Мастацкі кіраўнік "Лялькі" Віктар Клімчук атрымаў яшчэ і запрашэнне на стажыроўку ў Японію. Паездка ў краіну Узыходзячага Сонца стала рэальнай пасля таго, як спектакль тэатра "Чароўная зброя Кэн-Дзо" атрымаў прэмію Юхімуры.

У чаканні прэм'еры

У нядзелю, 22 лютага, на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа адбудзецца прэм'ера чарадзейнай казкі "Кацігарошак". Аўтар і пастаноўчык казкі Валерый Маслюк хацеў распавесці знаёмую па беларускіх народных казках гісторыю так, каб яна запомнілася самым маленькім.
Ролі Кацігарошка выконваюць маладыя акцёры Святаслаў Мядзведзеў і Святаслаў Астравіч. У спектаклі заняты народныя арты-

сты Беларусі Тадэвуш Кокштыс, Леанід Трушко.

Святлана ГУК

БРЭСТ...

І нацюрморты, і пейзажы

У вядомай у горадзе прыватнай мастацкай галерэі (БелАрт), якой кіруе Людміла Крапіўная, — чарговая выстава. На гэты раз прадстаўлена экспазіцыя маладога берасцейскага мастака Уладзіміра Ківачука.

Гэтае прозвішча яшчэ, як кажуць, не на слыху. Уладзіміру толькі дваццаць гадоў. У 1995-ым ён скончыў знакамітую ў Брэсце сярэдняю школу N 10 з архітэктурна-мастацкім ухілам, дзе, дарэчы, на выдатна абараніў дыпломную працу "Разьба па дрэве". У тым жа годзе Уладзімір паступіў у Брэсцкі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт на факультэт выяўленчага мастацтва і мастацкіх промыслаў. Зараз ён студэнт трэцяга курса. А першая яго персанальная выстава адбылася менавіта ва ўніверсітэце ў мінулым годзе.

На гэтай выставе прадстаўлена больш за трыццаць твораў маладога мастака. Асабліваю ўвагу прыцягваюць графічныя нацюрморты "Геаметрычныя целы", выкананыя алоўкам. Спецыялісты таксама адзначаюць так званыя акварэльныя пейзажы.

Асабліва гэтаі выставы і ў тым, што яна носіць дабрачынны характар. Летась паміж "БелАрт" і Брэсцкім дзяржаўным педагогічным ўніверсітэтам падпісана

дамова аб супрацоўніцтве ў галіне эстэтычнага выхавання студэнтаў. У мастацкай галерэі ім не толькі рэгулярна чытаюць лекцыі, а яшчэ і прадстаўлена цудоўная магчымасць (таксама бясплатна) выстаўляць свае карціны. Што, дарэчы, і зрабіў Уладзімір Ківачук.

Іван НАЛІБОЦКІ

МАГІЛЁЎ...

Завітаў у госці Рэрых

У гарадской выставачнай зале Саюза мастакоў працягвае сваю работу экспазіцыя камп'ютэрных копіяў работ Мікалая Кістанцінавіча Рэрых. Прывезена яна Беларускай фундам Рэрыхаў і Самарскім цэнтрам "Агні". На экспазіцыі прадстаўлена 85 копіяў карцін, арыгіналы якіх знаходзяцца ў ЗША.

Аляксандр ПЯТРОЎ

ГОМЕЛЬ...

Выступаюць "Валачобнікі"

У межах дабрачыннай акцыі "Майстры мастацтва працаўнікам вёскі" фальклорны вакальна-харэаграфічны ансамбль "Валачобнікі" Беларускага ўніверсітэта культуры выступіў 17—18 лютага ў чарнобыльскай зоне перад жыхарамі Чачэрскага і Веткаўскага раёнаў Гомельшчыны.

З 19 па 21 лютага "Валачобнікі" бяруць удзел у IV рэспубліканскім фестывалі "Пеўчая акадэмія", які пройдзе ў Гомельскім каледжы мастацтваў імя Н. Сакалоўскага.

Ларыса ДОЎНАР

Мы, беларусы, з братняю Руссю...

Пётр Машэраў: старонкі жыцця

Выдавецтва "Юнацтва" напярэдадні 80-годдзя з дня нараджэння былога першага сакратара ЦК КПБ, вядомага дзяржаўнага дзеяча, Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы Пятра Міронавіча Машэрава выпусціла дакументальна-публіцыстычную аповесць "Пётр Машэраў. Жыццё. Лёс. Памяць", аўтарам якой з'яўляецца Славамір Антановіч. Гэта не першы яго зварот да лёсу П. Машэрава. Аднак новая кніга С. Антановіча, у параўнанні з першым выданнем, дапоўнена і дапрацавана. У прыватнасці, у яе ўвайшлі раздзелы, што расказваюць пра К. Мазурава, Ц. Кісялёва, удаву Пятра Міронавіча П. Машэрава... Кніга багата ілюстравана, змешчаны ў ёй і здымкі, што публікуюцца ўпершыню.

Дзе вы, юнкоры?

Дзяржаўныя камітэты Рэспублікі Беларусь па друку і па справах моладзі, Цэнтральны камітэт Беларускага саюза моладзі і піянерскай арганізацыі, рэдакцыі газет "Переходной возраст" і "Народная газета" праводзяць 1 Міжнародны фестываль дзіцячай і юнацкай прэсы. Да ўдзелу ў ім запрашаюцца юныя карэспандэнты ва ўзросце 13—18 гадоў, якія павінны падаць заяўку ў адвольнай форме, а таксама выканаць творчае заданне — зрабіць свайго роду спецыяльную газету на некалькіх машынапісных, альбо камп'ютэрных старонках фармату А-4, якая б сваім зместам закранала тэму: "Жыццё — гэта..." Будзе прымацца пад увагу арыгінальнасць падачы матэрыялу, выкарыстанне ілюстрацый. Заяўкі для ўдзелу ў конкурсе прымаюцца да 10 сакавіка па адрасе: 220030, Мінск, вул. К. Маркса, 40, рэдакцыя газеты "Переходной возраст", з паметкай "На фестываль".

"Кругазварот"

Выстава майстроў народнай творчасці "Кругазварот" адкрылася ў Браславе. Тут можна ўбачыць калядныя маскі з салома, распісныя велікодныя яйкі, вясельны пірог і саламяныя птушак, разнастайныя ручнікі і паясы, абразы — жывапісныя і вышытыя, работы рэзчыкаў па дрэве і керамістаў, ткачых і майстроў лазапляцення.

На здымку: на выставе "Кругазварот" у Браславе. Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

Міцкевіч і свет

Разныя аспекты творчасці Адама Міцкевіча, яго ўплыў на развіццё іншых літаратур будучы ў цэнтры ўвагі ўдзельнікаў Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі "Асоба і творчасць Адама Міцкевіча ў кантэксце сусветнай літаратуры", якая 11-12 сакавіка пройдзе ў пагранічным Брэсце. Ініцыятарам правядзення яе выступілі Брэсцкі абласны выканаўчы камітэт, Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт і фонд Напалеона Орды. На Брэстчыне, як і па ўсёй Беларусі, запланаваны і шэраг іншых мерапрыемстваў, прысвечаных 200-годдзю з дня нараджэння А. Міцкевіча. Што да гэтай канферэнцыі, дык мяркуецца, што яе матэрыялы будуць выдадзены, а таксама кола ўдзельнікаў гаворкі пашырыцца.

Адбудзецца прэм'ера

Замест залужанай на 25 лютага а 18 гадзіне прэзентацыі аднатомніка "Уладзімір Жылка. Выбраныя творы", падрыхтаванага ў выдавецтве "Беларускі кнігазбор" і выхад якога затрымліваецца па тэхнічных прычынах, адбудзецца прэм'ера кнігі, што пабачыла свет у гэтай кнігазборнаўскай серыі — "Беларускія летапісы і хронікі".

"Чалавеку ўласціва пастаяннае чаканне шчасця", — пісаў у свой час В. Гюго.

Колькі доўжыцца жыццё кожнага з нас, столькі нам жадаюць шчасця — родныя, сябры, знаёмыя. Ды і ў кожнага асабістыя спадзеўкі на яго, кожнаму хочацца хаця б невялікі яго кавалачак. Але лёс, насуперак усяму, дазіруе яго кожнаму чалавеку павольна. Аднаму дасць больш, другому — менш, а хтосьці адмахае свае гады, так і не паспрабаваўшы таго шчасця хоць бы на зуб. Як у чалавека, так і ў народаў, краін, дзяржаў — свае лёсы, свае надзеі на шчасце. У нас, беларусаў, гістарычна, з пакалення ў пакаленне шчасце так і застаецца надзеяй. Якую старонку нашага летапісання ні адгорнеш, дзе ні пачытаеш, — усюды адно і тое ж: у вірлівым тагачасным жыцці нашы продкі не змаглі злавіць птушку шчасця. Ды, відаць, і нам не суджана патрапіць у тую ясны, якая б змяніла нешта да лепшага, падаравала асалоду і паставіла кропку на нашым пакутным жыцці. Раз і назаўсёды. Каб адвечны надзеі нашых прадзедаў, дзядоў і бацькоў хоць у нечым збыліся, каб калі не нам, дык хоць бы дзецям, унукам нашым крыху пашчасціла.

З якога боку ні падыходжу да гэтых адвечных пытанняў у пошуку адказаў, абавязкова лаўлю сябе на думцы, што ўся бяда была і застаецца ў нашым няўменні ці нежаданні абараняць сваю ўласную адметнасць. А лепш — годнасць. Доўжыцца гэта з сівай даўніны. Нам заўсёды не халала грамадскай арганізаванасці, у выніку чаго мы заўсёды жылі з прадчуваннем трывогі за ўласнае існаванне. Трагічнасць лёсу нашага народа не толькі ў колькасці ахвяр на гістарычным шляху, а і ў забыцці сваёй культуры, мовы, гісторыі. Нацыянальны нігілізм, на няшчасце наша, дайшоў да таго, што сёння большасць з нас і сваю мову, і сваю нацыянальную культуру і гісторыю ведае на ўзроўні ведаў пра нас суседзяў.

І ўсё гэта — не вынік ляюты, а хутчэй — трагічных абставін, у якіх спадзеў быў толькі на ўнутранае самаразвіццё. На гэтым усё і трымалася доўгія-доўгія гады. А яшчэ — на той сацыяльна актыўнай частцы нашых людзей, якія глыбока разумелі вартаснасць і неабходнасць захавання ўсяго нацыянальнага.

Наша адраджэнне набыло ў пэўнай меры рэальныя рысы на кароткім, на жаль, этапе дэмакратызацыі грамадскага жыцця падчас так званай перабудовы. Падалосся нават, нібы мы, беларусы, сапраўды памкнуліся даведацца пра сябе ўсё. Духоўнае зерне нацыянальнага адраджэння, што столькі часу безжыццёва ляжало ў здранцвенні, нарэшце ўзышло, нават зарунела, загаварыла роднай мовай, зразумелай на ўсіх абшарах краю, на ўсіх узроўнях — аж да самага высокага дзяржаўнага, дзе нават справаводства пачынала весціся на беларускай мове. З прыняццем Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Рэспублікі Беларусь пачало фарміравацца адпаведнае прававое поле, закліканае вярнуць да жыцця ўсё нашае — і мову, і культуру, зацвердзіць сапраўды нацыяналь-

ны, сапраўды дзяржаўны лад жыцця, узаконіць станаўленне і рэгуляванне новых грамадскіх адносін, правоў, свабод і законных інтарэсаў грамадзян. Усё гэта адкрывала надзейны перспектывы працэсам нацыянальнага адраджэння.

Прыгадаем. На пачатку 1992 года была прынята Пастанова Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь "Аб беларускай мове ў дзяржаўных сродках масавай інфармацыі Рэспублікі Беларусь". Названым дакументам прадугледжвалася забяспечыць прыярытэтную ўмову выданням перыёдыкі, літаратуры і іншай друкаванай прадукцыі на беларускай мове. Была прынята і адпаведная Дзяржаўная праграма развіцця беларускай мовы. Нацыянальна-культурная аснова была рэгулюючай у механізмах адукацыі, дзейнасці дзяржаўных і недзяржаўных адукацыйных устаноў. Фарміраванне і ўмацаванне нацыянальнай свядомасці грамадзяніна нашай рэспублікі мелася ажыццяўляцца на аснове культурных традыцый і каштоўнасцей беларускага народа, а беларуская мова была вызначана асноўнай мовай выхавання і навучання ў дзіцячых дашкольных і навучальных установах. У гэтым сэнсе вартаснымі былі і прынятыя тады законы "Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны", "Аб культуры ў Рэспубліцы Беларусь" і некаторыя іншыя.

Але, як кажуць, нядоўга музыка іграла: рух гэты на Беларусі як раптоўна пачаўся, так і нечакана стаў траціць размах, змест і рэальнае аблічча.

У барацьбе за ўладу губляліся разважлівасць і здаровы сэнс, ажно да злоўжыванняў свабодой і дэмакратыяй, спекуляцый суверэнітэтам і нацыянальным адраджэннем. Важнейшая праблема павышэння нацыянальнай самасвядомасці, стварэння ўмоў для адраджэння і развіцця нацыянальнай культуры, традыцый і звычайна стала пацясняцца штучна, а то і наўмысна створанымі праблемамі эканамічнага і палітычнага характару. На гэтай хвалі імкліва разрасталася спароджаная новымі ўладамі служба хлусні і падману, адурманьвання нашых людзей. Аглушальныя залпы афіцыйнай хлусні глушылі сапраўдную сутнасць і рэальнасць таго, што адбывалася. Усё гэта служыла ганебнай мэце — дарэштны пазбавіць нашых людзей пачуцця ўласнага гонару. І хутка стала зразумелым, што перабудовачны выбар стаў толькі першым крокам на цяжкім шляху нашага нацыянальнага адраджэння. Далей на гэтым этапе гісторыі справа не пайшла. Чаму? Бо сам рух, чарнавая работа ў гэтым накірунку аказаліся цяжкімі, непасільнымі, а хутчэй, і неспазнанымі большасцю грамадзян у сэнсе сваёй значнасці і вартаснасці ў агульнанацыянальным значэнні. Памкненні нешматлікіх рухаў і групавак супрацьстаяць разбуральнаму націску закончыліся, як сведчаць факты, амаль поўнай іх дыскрэдытацыяй, а лідэры, нацыянальныя патрыёты і абаронцы дэмакратыі былі ператвораны ў ворагаў Беларусі, у нацыянал-экстрэмістаў і нават нацыянал-фашыстаў.

Зацоканы, збіты з толку люд і на гэты

раз выявіў сваю абьякавасць да таго, якім будзе яго далейшы лёс. Ён галасаваў за таго, на каго яму ўказвала мясцовая ўлада — такая ж збітая з толку і запалоханая ўладай вышэйшага ўзроўню. Пакінутыя на выжыванне людзі змагліся ў рознага роду рэфэрэндумах, выбарах і перавыборах, сталіся звычайнымі вінцамі ў вялікіх палітычных гульнях. Аб пэўнай грамадзянскай пазіцыі большасці нашых людзей гаварыць не даводзілася і, на жаль, не даводзіцца і цяпер. Паслушэнства, падпарадкаванасць і пакарлівасць змушалі і змушаюць іх наступляць на граблі, якія яшчэ раз стукнулі іх па лоб. Апамятацца ад гэтага давалася толькі тады, калі аказаліся ў абдымках усё таго ж даўняга і "моцнага" ўсходняга суседа. Прытым, на ўмовах, што мову суседа вымушаны былі прыняць як яшчэ адну сваю — нібы сваёй замала. Што зробіш — такое "волевыўленне" нашага народа. Ці то не хоча, ці то не ўмее ён жыць самастойна, пад сцягам сваёй дзяржаўнасці, свайго суверэнітэту, да якога столькі гадоў ішоў у пакутах.

Застаецца жадаць, каб шчасціла ў тых абдымках усім нам, ды толькі гэта занадта сумніўна і наогул — мала перспектывуна. Прайшоўшы год беларуска-расійскага суаніцтва засведчыў толькі поўную яго недзеяздольнасць, сімвалічную ўмоўнасць аб'яднання — як, дарэчы, той жа самай Садружнасці Незалежных Дзяржаў ці так званана Саюза чатырох. Дзяржаўныя архівы поўняцца рознага роду пагадненнямі, дагаворамі 2—3—4 бакоў, а сапраўдных узаемакарысных і зацікаўленых адносін як не было, так і няма. У адной дзяржаве раздзяржаўлена і прыватызавана ледзь не ўсё, у другой — усялякім чынам стрымліваюцца гэтыя працэсы... Не канвертуюцца расійскія рублі з беларускімі разліковымі білетамі, неадпаведнасці ў заканадаўстве дзяржаў ляжаць папярэкам дарогі — не абысці іх і не аб'ехаць.

Усё гэта прывяло да таго, што пра так званыя цывілізаваныя адносіны дзяржаў і народаў-суседзяў застаецца толькі марыць. Партнёрскія гаспадарчыя сувязі бакоў-вытворцаў спыталі да таварнага абмену, а само партнёрства — нетрывалае і спантаннае: то яно ёсць, то яго няма. Знешне — нібы не ворагі, але ўнутрана — ужо і не сябры. Нешта накшталт "так сабе". Адно чаўночны рынак мацуе пакуль расійска-беларускі саюз.

Асэнсоўваеш усё гэта, і самі па сабе згадваюцца словы А. Твардоўскага: "до чэго же вы, ребята, удивительный народ". Толькі замест "вы" хочацца паставіць "мы". Дзіўны ў сэнсе бяспамяцтва. Колькі такіх урокаў падносіла жыццё, але яны так і не засвоены намі дасюль.

Дзіўны і ў сэнсе спасціжэння сябе, у сэнсе нацыянальнага гонару, нацыянальнай прыстойнасці, самавыражэння і самасцвярджэння. Урэшце — прызнання ў свеце. Нас жа гэтак мала ведаюць там — як дзяржаву, як народ. А калі і ведаюць, дык, часцей, па нечым негатыўным. А нам — хоць бы хны. Ну і няхай, нам і гэтак добра. Жывём кепска? Ну і што, хіба продкі лепш жылі?

Галоўнае — ёсць чым прыкрыцца для супакаення.

Нашы спасылкі скіраваны не ў лепшую будучыню, а ў сіваю мінуўшчыну, ад чаго нам, здаецца, ніколі не адарвацца.

Збіраем па свеце недаезджаныя машыны, аўтобусы — і тым задавальняемся.

Каторы год займаемся грамадскім і дзяржаўным пераўладкаваннем, а да чаго прыбіліся — так і нельга вызначыць. Хіба што адно ўвачавідкі: бядотнасць на мяжы выжывання большасці нашых людзей, эканамічны і фінансавы крызіс, бяспраўе і сацыяльная неабароненасць, падман і хлусня дзяржаўнага ўзроўню.

З такой атрыбутыкай у цывілізаваны свет дарогі няма. І як бы ні высільваліся цяперашнія нашы ўлады зрабіць туды прарыв, гэта не вельмі ім удаецца.

...Кожную раніцу прачынаюцца браткі-беларусы пад меладычныя акорды дзяржаўнага гімна камуністычнай эпохі, а затым дружна крочаць па шляху перамог, бітваў за волю і долю. Шлях гэты, на жаль, не даходзіць да скрываўнага сусветнай цывілізацыі. Еўрапейскія бальшакі — не для нас. Добра хоць, што ёсць прасёлкавыя дарогі ды ўзбочыны...

Фота Г. Жынькова

Аркадзь КАРОТКІ

г. Мінск

З'ЕЗДЗІУ У КНІГАРНЮ падлісных выданняў — і ні слова не зляцела з маіх вуснаў. Прастаяў у людным тралейбусе, як у маўклівай малітве перад абразом, толькі не ўкленчыўшы. Як многа значыць маўчанне, асабліва мне. Бо заговорыш — і пачуеш у адказ злабу і непісьменнае слова, якое цяпер чамусьці выдаецца за беларускае.

Дзякуй Богу, не наткнуўся на вастрэй непрыязі і не параніў душы.

Уцякаю цяпер і з вялікамоўных сходаў, што зваліся да залесненых і збросненых зваротаў. Глядзіш на жоўклія і хворыя твары састарэлых маладзіц, што з'яўляюцца перад мікрафонамі, каб засведчыць сябе і чарговы фонд, паслухаеш зварот трох Ганнаў да мацярок і сясцёр і, утуліўшы плечы, знікаеш з абрыдлай гаваньды. Ад усяго пачутага штосьці нядобрыцца на душы. А наўкруга так многа разумных людзей... Чаму да мікрафонаў і на экраны тэлевізараў так напорыста і самааддана лезе ўсё нікчэмнае і нахабнае?

Чамусьці людзі імкнуцца захаваць тое, што гіне. Гэта заўважыў Лукрэцыя. А найстарэйшая і, мусіць, найпраўдзвей у Гарацыя: лічы кожны дзень астатнім.

Гэта — бяспрэчна так. І так безнадзейна, як перад слізкім скальным абрывам. Стаіш, ногі пад'язджаюць і няма за што ўхапіцца.

Шкодным бывае не толькі чалавек, але і яго вялікасць народ, і цэлая дзяржава. У Нямецчыне існавала расавая тэорыя, у якую ж, напэўна, верылі не толькі Ніцшэ і Геббельс. У Японіі — сінтаісцкая рэлігія, якая абвяшчала боскасць імператара і змужала верыць, што місія японскага народа — правіць светам. Беларусам даводзіцца, што яны — ціхмяны, пакорны народ. І яго вялікасць беларус, сарамыжа згінаючы галаву, маўкліва згаджаецца.

У "Начной варце" Банавентура ці Шэлінга на адвароце вокладкі знайшоў сваё, перай-

Мільгае ў гарадскім двары трапяткі, залацісты матыль. За акном пры адкрытай форце ашалела гудзе чорны чмель. Складаюцца вершы:

*Я жменю жытнюю бяру,
Каб семя зноў пад поўню,
Каб уваскрэсла Беларусь
З сваёю доляй поўнай.
Я жменю горкую бяру...*

МАЛАДЫМ:

*Ты, разумеючы, — не прымаеш.
Я ж, разумеючы, — абдымаю.
Не разумеючы, ты абдымаеш,
Я ж, разумеючы, — прымаю.*

Век жыві, век пішы — і век пакутай. У выдавецтве, як і ў памятных гады застою, на выданне маіх кніг зноў узвалілі магільны камень.

Толькі і паўторыш калісьці пачутае з амбона: цяпі, душа — будзеш збаўлена. Але калі ж прыйдзе збавенне?

Вячаслаў АДАМЧЫК

Гэта не пра нас, а пра немцаў: "У бяды шмат відаў. Большасць па-сапраўднаму адчувае толькі сваю ўласную... Многія людзі не хочуць па-сапраўднаму думаць. Яны шукаюць лозунгі і пакорнасці". І сказана паўвека назад, а нібы сёння і пра нас, пра беларусаў. На стале — філосаф-экзістэнцыяліст Карл Яспэрс, а за акном — вал з валам водаварот сівых хмар, шуганне парыўнага ветру і шапаценне нуднага дажджу.

Напэўна ж, не ўяўлялі яны двое, верхаводы двух магутных процілеглых імперыяў — Рыбентроп і Молатаў, падлісваючы пакт аб неагрэсіі, а на самай справе пакт аб падзеле свету і атрыманы права, якое вядзе да рэса fortiter (грашы ваўсю), што кожная віна на зямлі помсціць за сябе, як сказаў Гётэ. Быў Нюрнберг. На лаву падсудных быў па сутнасці пасаджаны ўжо скораны і зганьбаваны нямецкі народ. Але ж чаму судзілі і каралі толькі аднаго Рыбентропа? А не саўдзельніка іхняе агульнае справы Молатава? Чаму ж ён мінуў заслужанага пакарання?

Пераможцаў, вядома, не судзяць. Якое ж нарэшце існуе страшнае антычалавечае і антымаральнае права на разбой?

У цыкле сваіх лекцый на гэта намагаецца адказаць выбітны нямецкі філосаф Карл Яспэрс. Пытанне вінаватасці — вось што трывожыла нямецкую інтэлігенцыю ў дні Нюрнберга. Для адных, як казаў Яспэрс, 1945 год быў годам вызвалення і новых магчымасцяў, для іншых гэта былі самыя трудныя дні, таму што прыйшоў канец мніма нацыянальнай імперыі.

Нямецчына перажыла, як цвердзіць той жа Карл Яспэрс, адзінства цераз прымусовасць, і яно, як здань, рассыпалася пры катастрофе. Іншыя ж дзяржавы, як, напрыклад, СССР, толькі ўзмацнялі гэтае прымусовае адзінства і пашыралі межы мніма нацыянальнай імперыі. Катастрофа не ўгадвалася нават далёка наперадзе.

З-за шчарбатай грады лесу, як сівы дым ад несусветнага пажару, усплываюць цяжкія клубкі дажджавых хмар. Коцяцца на рудое поле, на зялёны адзінокія дубы, на густа прытулены бярэзнік, на дачныя рознакалёрыя дамы з аднакава цёмна-хвалістымі шыфернымі дахамі, акружаныя нізкімі маладымі садамі з цацачнай чырванню налітых яблыкаў. Нудны холад і азыраватасць. І невыразны, замгленны ўспаміны чагосьці няпэўнага і таксама невыразнага. Чытанне старых, адкапаных за пазухаю на гарышчы нумароў "Новога міра", а ў іх: "Старонкі ненапісаных кніжак" Я. Дораша і "З выпадку юбілею" А. Твардоўскага — шматслоў-

ны, як з дыстанцыі часу, зусім прасавецкі артыкул у стыле перадавіцы бальшавіцкай "Правды". А некалі ж усё гэта лічылася смеласцю, грамадзянскай непадступнасцю з доляй прагрэсіўных поглядаў.

Святы Божа, як час нелістаўца перайначвае і адсейвае ўсё, што пісалася з аглядаю на афіцыйнае, на ўлады, з фальшам, хоць і змушаным.

У дзённіка Дораша нямала левітанаўскіх, акварэльных мазкоў прыроды, увабранай у ліловы, жоўты і бардовы восеньскі колер.

Маскоўскае тэлебачанне толькі што паведаміла: у Душанбе і ў Мінску выбухнулі ўзрывы.

Прынёс і паставіў на свой стол старэнкі VEF-205. "Голас Амерыкі" пацвердзіў навіну з маскоўскага тэлебачання...

У вечаровым прыцемку сядзеў пры стале пад яблыняю (з травы свяціліся апады-яблыкі) і прыгадваў бацьку, яго словы, якія чуў незадоўга да яго ж смерці: "Во ніхто і не пакліка: "Ладзімер, ідзі вяртацца!". Няма Броні, няма і каму паклікаць". І раптам выбліснуў Міцкевіч, яго санет "Акерманскія стэпы", апошняя радкі: "Ніхто не кліча. Едзе!" Якая аднасьць, якое трагічна вялікае супадзенне паэзіі і самотнага жыцця на схіле веку.

Альбер Камю адчуваў сваю блізкую смерць, таму быў такі катэгарычна і разумна разважлівы. Гэтакім здаўся мне і мой малодшы брат Ян за два тыдні да скону. "Яны ж — жонка з цешчаю — ці перазімаюць дзве каровы? Я ўжо сена не ўкашу. Калі жывы буду, то дай, Божа, дагледзець адну. І мне таксама паверылася, што ён выжыве.

Старажытная кітайская прымаўка кажа: "Калі дамогца ўлады, забываюць пра даўніх сяброў. Калі разбагацеюць, мяняюць жонку".

Як заўважаецца і бачыцца сёння, дайшоўшы да пасады, пачынаюць выдаваць уласныя, раней забракаваныя раманы і сядзець перад тэлекамерай, вясчваючы дапатопныя ісіцыны.

У дзённікавых запісах за 1906 год у рускага гісторыка Васіля Ключоўскага ёсць такія радкі: "Местные православные церкви, теперь существующие, суть сделанные полицейско-политические учреждения, цель которых успокоить наивно верующие совести одних и зажать крикливо протестующие рты других".

Цяпер жа нам, хрысціянам-беларусам, не толькі рот, а і дыханне заціскаюць. Але ж і іхняе горла, як сказаў святы Павел у сваім лісце да рымлянаў, ёсць адкрыты гроб.

З узростам жыццё набывае іншы сэнс: яно траціць ясныя прамень надзеі і прыглушана чакае цёмнага канца.

"Сціскаюцца, душачы адзін аднаго". Гэта я, зірнуўшы ў выдавецкі план, дзе задушчылі выданне маёй кніжкі, прыгадаў Лукрэцыя і яго трактат "Аб прыродзе рэчаў".

Здаецца, усе гадзіннікі адстаюць ад таго часу, які мы стараемся апырэдзіць. Асабліва ў юнацтве. У сталыя гады мы заўважаем, як гадзіннікі апырэджаюць нас. Намагаючыся нагнаць свой час, мы ўжо жахаемся ад страху, што дыстанцыя не скарачаецца, а наадварот — павялічваецца.

Фамільнае, скарачанае імя генерала, а пазней прэзідэнта Эйзенхаўэра — Айзекс. Нібы імя нашага маларослага Кучара.

Пазіраю на развесістую, ацяжэную ад ружавата-цытрыновых пладоў маладую яблыню за акном, на рудое поле з лапушыстай палынова-срэбнай капустай і звільмі, ужо прыгаслымі сланечнікамі.

Над блізім дубам, трохі зводдаль ад дачных вастрочубых дамкоў, на добрай вышыні кружыць з нязлосным пакрумкваннем немалая зграя чорных, што пабліскаюць на сонцы сівазною, гультаявата-павольных крумкачоў. Першы раз бачу столькі — налічыў ажно дваццаць.

І раптам убачыліся нада мною срэбна-чорныя, пад колер вясновага лёду, раз'юшаныя самалёты. Звяно за звяном. І працяжна-тупы стукат кулямётаў...

Восеньскі смутак і сонная дажджлівая адзінота. За грудком на пясчанай дарозе схавалася чырвоная куртка — на аўтобусны прыпынак пайшоў унук. Нібы адляцеў разам з ластаўкамі ў вырай. Са мною асталася надвячоркавая прыгнечаная цішыня, якую парушае толькі вуркат аўтамобільнага матара ды рып суседніх дзявэрэй.

У двары сігналізацыя інамаркі нагадвае мне прарэзлівы голас чорнага дзятла, што ляціць над рачною далінай ад струхлеае алейшыны, абструганай ім, да ружовых падсвечнікаў — старавечных хвояў над пясчанай стромай: кві-кві-кві.

(Працяг на стар. 14 — 15)

Голас нямых каменняў

СТАРОНКІ З НОВАЙ КНІЖКІ

Ідучы дарогаю вялікіх, торыш і сваю сцэжку, збіваючыся з іхняе дарогі. З мноства "Фрагментаў" Геракліта сфармавалася свая адзінка (экпіроза):

Піраміды маўчаць, выклікаючы ў нас адчуванне даўнасці, а фрагменты Геракліта гавораць з намі, набліжаючы даўнасць ці ператвараючы яе ў сучаснасць.

Паўтарыць чужое жыццё ў сваім жыцці нельга, а розум можна даказаць, напрыклад, тую ж тэарэму, што даводзіў Піфагор.

"Усё кружыцца і змяняецца ў гульні века", — заўважылі раннія грэцкія філосафы. У нас жа ўсё змарнавалася ў пустой, нікчэмнай балбатні і ліхаманкавай трасунцы. Усё нібы перайшло ў хваробу святога Віта.

Але і мне трэба ўціхамірыць свой гнеў, бо, як разумна гаварыў Арыстоцель, хто замахваецца на тыранаў, ахоплены гневамі, той не ашчаджае сябе.

Адна са шкодных звычай: у п'яніцы — дапіць бутэльку, у мяне — дачытаць кніжку.

Сёння да паўночы — мемуары Гендэрсона, ангельскага пасла, "Берлін 1937—1939".

Ужо знаёмы і старэатыпы Гітлер: не курчыць, не п'е, не ўжывае мяса. Не пераносіць апазіцыю. Прыкметная рыса характару — помста. Віла "Арлінае гняздо". Найпершы адпачынак — у гроне маладзіц і эфектных кабет. На карычневых мундзіры — адзін ордэн: жалезны крыж другога класа.

Як дыяметральная супрацьлегласць — Герман Герынг. Найсімптычнейшы, як прызнаецца Гендэрсон, з гітлераўскага атачэння. Знакаміты паляўнічы, асабліва на аленяў. Грудзіна ў ордэнах. Найдарожшы і хвалены з іх — Croix pour la Merite з першае светнае вайны, што дастаўся яму, як баявітаму лётчыку. Ганарыцца сабою, маршалам і стваральнікам Luftwaffe (лётных сілаў): "Калі я націсну гузік, то пташкі мусяць хадзіць пеша". Дачка ад другога шлюбу — Эдда любіць забяўляцца з ільвяняткамі. Пасля дзесяці месяцаў маршал аддае іх у зварынец. Вядома, у найлепшую клетку.

Пасад не злічыць: міністр лясоў і вялікі паляўнічы рэйха, дырэктар оперы, прэм'ер Прусаў, міністр гаспадаркі і камісар чатырох-гадавага плана. Не лепшы, як казалі праціўнікі і зайздроснікі, чым астатняя рэшта.

Чытаеш і ажно сцінаешся ад пенавага адкрыцця: як знаёма і як паўтараецца ўсё. А Геракліт сцвярджаў: усё цяча, усё змяняецца. У раку нельга ўвайсці двойчы. Аднак уваходзяць. Калі не ўваходзяць, то пераступаюць. А колькі ж нашыя сённяшнія невядомыя і непрызнаныя маюць пасады? Ён і прэзідэнт якога-небудзь фонду, ён і рэдактар якога-небудзь часопіса, і адначасна — прэзаас якой-небудзь управы.

Хоць вазьмі той крыж pour la Merite і лавесць яму на грудзіну за бясстрашны палёт над зіхатлівымі вяршынямі разнастайных пасады.

Талстой, каб не злавлілі яго ў прытворстве, усё хаваецца за Бога.

начанае, напэўна, з чужога: "Хто любіць, той патрабуе платы за гэта. Хто ненавідзіць — ненавідзіць задарма. Нават ахвяруючы сабою, як Грынявіцкі, ідучы з бомбою на недабітага цара".

Дзённікі Максіма Танка — гэта рэпартаж з камуністычнай адозвай на шыі.

Я таксама, як нехта са старажытных, знемагаючы ад смагі, выпіваюць пляценькую раку свайго дзяцінства. Як мала ў ёй засталася жывучай вады! Усё бліжэй і бліжэй да ружаватага жвірыстага дна.

Жыццё вымяраецца не велічыняю пражытых гадоў, а велічыняю зробленага.

Успомніліся нашы пісьменнікі, даволі пажананыя мною людзі — Ян Скрыган і Васіль Вітка, якія па гадах перажылі Льва Талстога, а выдае, што памерлі нашмат маладзейшымі за яго, нават равеснікамі Івана Мележа. Што значыць мець на сваім рахунку "Вайну і мір". Ці хоць бы "Людзей на балоце".

Ніхто так не раскажа альбо не напіша пра смерць даіцяці, як родная маці.

Чытаючы ўспаміны Соні Талстой пра астатнія дні яе найлюбшага сына, сямігадовага Ванечкі, прыгадваў сваю маці — яе жалыбу і гараванне пра неспадзяваную смерць нашае Гені, яе трохгадавае дачкі, якая таксама прадагдала сваю смерць, калі ў яе спыталі ўжо з астатняю прытоенаю надзеяй: "Памрэж, Геня?". "Памру", — адказала, каб пакінуць у матчыных ваках пякучую слэзу на ўсё астатняе жыццё.

Вядомае народнае "як пераначуем, болей пачуем", для мяне ўжо чытаецца: "як пераначуем, з болей пачуем".

Ніколі ж, вядома, і не падумалася б, што нізенькая, басаногая (толькі растане снег, а яна першаю, як напалак, басыка ідзе ў мястэчка) і непрыкметная з выгляду Харыста мае аднакавае імя з грэцкаю багіняю ўдзячнасці. Яна сама, непісьменная жанчына, напэўна ж не знала пра гэта. Але ці ведаў гэта поп з Наваельнянскае царквы, што беларускае, тады распаўсюджанае жаночае імя Харыся перайначыў на грэцкае Харыста, каб запісаць яго ў метрычную кніжку?

У рымлянаў імя гэтае багіні гучыць яшчэ прыгажэй — Грацыя.

А мне трэба ж было разгарнуць "Іліяду", каб з далёкай і глыбіннай, як акіяна, эпохі Гамера ўбачыць сваю, хоць і пляценькую раку ўжо аддаленага дзяцінства.

Рыцарскі гонар, шляхетнае слова — якое ж усё далёкае і незразумелае для сённяшніх саракагадовых, што сядзяць у мяккіх міністэрскіх фатэлях.

Цагляны ружовы Пергамон — трохпавярховы замак-катэдз з бясконцымі лоджыямі і байніцамі ды дзяржавны мерсэдэс — усяго і гонару. Мужыкаватага, пэўна ж.

"Сустрэчы на Замкавай"

Такую назву атрымалі вечарыны, што праходзяць у Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Герцэна г. Гомелі. Тут збіраюцца пісьменнікі, мастакі, журналісты, краязнаўцы, каб абмеркаваць новыя творы, праблемы культуры. Чарговая вечарына была прысвечана творчасці гомельскага паэта і празаіка Юрыя Фатнева ў сувязі з яго 60-гадовым юбілеем. Нялёгі лёс у гэтага чалавека. Галоднае дзяцінства ў гады вайны, цяжкая хвароба. Жыў ён і ў Казахстане, і ў Манголіі, і на Каўказе, і ў Бранску. Але зноў вярнуўся ў Гомель, які для яго заўсёды з'яўляўся родным. У Беларусі, Казахстане, Расіі ён выпусціў дзевяць паэтычных зборнікаў. Ён з'яўляецца аўтарам некалькіх раманаў на гістарычную тэму. Адзін з іх "Куміры творыху" (аб часе лясніцтва) зараз друкуе часопіс "Палессе", які выдаецца ў Гомелі.

А. ШНЫПАРКОЎ

У касцёле адраджаецца бібліятэка

У год Міцкевіча хрысціянскаму таварыству міласэрнасці, што дзейнічае пры касцёле св. Сымона і Алены, прыйшла пасылка з польскай духоўнай і свецкай літаратурай — каля 7 тысяч экзэмпляраў. Гэтыя кнігі стануць пачаткам фонду бібліятэкі імя Адама Міцкевіча, якая будзе адраджана пры Чырвоным касцёле. Бібліятэка імя Міцкевіча была заснавана 90 гадоў таму, але ў 20-я гады яе забралі салдаты Пілсудскага. Цяпер пачалася адраджэнне бібліятэкі і папаўненне яе фондаў.

На здымку: з новымі кнігамі бібліятэкі настаяцель касцёла св. Сымона і Алены, ксёндз-маістр Уладзіслаў Завальнюк.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БЕЛТА

Прэм'ера летапісаў

У Інстытуце гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук адбылася прэзентацыя кнігі "Беларускія летапісы і хронікі", выпушчанай напрыкан мінулага года "Беларускім кнігазборам". Перад прысутнымі выступілі вядомыя навукоўцы і пісьменнікі. Прэзідэнт Міжнароднага фонду "Беларускі кнігазбор" Кастусь Цвірка раскажа пра дзейнасць гэтага грамадскага выдавецтва. Укладальнік тома Уладзімір Арлоў перадаў прывітанне і віншаванне з нагоды выхаду летапісаў ад дырэктара Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Ёрку доктара Вітаўта Кіпеля. Навуковы рэдактар, аўтар прадмовы Вячаслаў Чамярыцкі ў сваім выступленні параўнаў, што паколькі том летапісаў распачаў адрозную ад першай "Мастацкай серыі" новую кнігазборную серыю "Гісторыка-літаратурныя помнікі" — тым самым Кнігазбор стаў на дзве нагі і пакадаў яму ўпэўненых крокаў у будучым. Гэта значыць — новых адметных выданняў. Гісторык-археолог прафесар Г. Штыхаў падкрэсліў ролю аўчынчых хронік, якія не дазваляюць замоўчваць пэўныя факты нашай шматпакутнай гісторыі, як таго жадалі б некаторыя сучасныя афіцыйныя "гісторыкі". Вядучым прэзентацыі быў акадэмік А. Падлужны.

Ю. ЯНУШ

У гэтым годзе спаўняецца 40 гадоў з дня ўтварэння літаратурнага аб'яднання беларускіх пісьменнікаў Беларускай "Белавежа". Не ведаю, наколькі юбілей — нагода для шчырай "гарбатнай" размовы, бо юбілей заўсёды прадвызначае "мажорную" афарбоўку выказванняў. Але задума пагаварыць пра беларускую літаратуру суседняй Польшчы, дакладней, часткі Беларусі, што апынулася за нашай заходняй мяжой, узнікла даўно. Ды й напеў час лімаўскай "гарбатні" пашыраць сваю геаграфію. На сённяшняю гарбату завіталі прафесар Варшаўскага ўніверсітэта, член Саюза польскіх пісьменнікаў, старшыня "Белавежы" паэт Ян Чыквін, а таксама беларускі філосаф, літаратуразнаўца Уладзімір Конан, крытык і эсэіст Ала Сямёнава, крытык, літаратуразнаўца Міхась Тычына, паэтка, літаратуразнаўца Галіна Тварановіч. Сустрэка гасцей, як заўсёды, гаспадыня "гарбатні", рэдактар аддзела крытыкі "ЛіМа" паэтка Людміла Рублёўская. "Юбілейнай" размовы, здаецца, не атрымалася, тэмы ўздымаліся балючыя і сумныя...

ЗА ГАРБАТАЙ

Памежжа на адной канале

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ. Пра існаванне беластоцкіх беларусаў, беларускамоўнай літаратуры на Беларускай тэрыторыі сучаснай Польшчы, я даведлася ў Маскве, падчас навучання ў Літінстытуце. Памятаю, як была ўражана, як падтрымаў гэты факт маю стыійную нацыянальную свядомасць. Здавалася, тамтэйшыя беларусы больш сапраўдныя беларусы, чым БССРаўскія, і літаратура, што ствараецца "там", таксама незвычайная, больш еўрапейская, ці што... Цяпер культуру Беларускай мясціны ўспрымаем як дадзенасць, хаця для абсалютнай большасці беларусаў-нефілолагаў "метраполіі" яна па-ранейшаму "terra incognita". А на лімаўскіх "гарбатах" Беларускай згадваецца часта. Як прыклад — урывак з адной размовы:

— Калі б тут, на Беларусі, было б задушана ўсё беларускае, Беларусь была б на Беларускай. Сто дваццаць тысяч беларусаў, што жывуць там, намагаліся б працаваць за неіснуючыя дзсяць мільянаў.

— Але самі яны думаюць інакш і лічаць, што стваральныя імпульсы ідуць адсюль.

— А я нядаўна прачытала ў беластоцкай "Ніве", што сотні тысяч беларусаў Беларускай, якія цікавяцца беларускай культурай, — міф. Іх там не сотні тысяч і нават не дзсяцікі, а значна менш. І колькасць гэтай рэзка скарачаецца. І каб было літаратурнай Беларусі тут — ці была б тая літаратурная Беларускай?

— Калі б Беларусь знікла, сабраліся б пяць беластоцкіх беларусаў і стварылі б міф пра ідэальную Беларусь, раскруцілі б...

Ян ЧЫКВІН. З апошняй фразай я абсалютна згодны.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Хоць і не хочацца пачынаць з інфармацыі, але варта было б — асабліва для тых чытачоў "ЛіМа", хто не знаёмы блізка з літаратурнай Беларускай.

Я. ЧЫКВІН. Літаратурнае аб'яднанне было паклікана да жыцця 8 чэрвеня 1958 года. А да гэтага часу мы групаваліся вакол рэдакцыі газеты "Ніва", і тут галоўную ролю адыгрываў яе рэдактар Георгій Валкавыцкі. Фактычна, Валкавыцкі — "хросны бацька" "Белавежы". Нас сабралася тады надзіва шмат, самага рознага ўзросту. Напрыклад, Антону з Лепеля было за 70, Віктару Шведу — каля трыццаці, мне не было і васьмнаццаці... Сёння, калі многія белавежцы маюць свае кнігі, уступілі ў пісьменніцкія згуртаванні, бачыцца як бы нейкі "касяц" найбольш таленавітых і працавітых. Скажам, Сакрат Яновіч, Алякс Барскі, Віктар Швед, Уладзімір Гайдук, Мікалай Гайдук, Надзея Артымовіч, Міхась Шаховіч...

Галіна ТВАРАНОВІЧ. Ну і, зразумела, сам спадар Ян Чыквін. Дарэчы, за амаль сорок гадоў існавання аб'яднання выйшла, здаецца, ці не больш за сто кніжак белавежцаў.

Я. ЧЫКВІН. Усё ж ад пачатку патэнцыял наш быў вялікі. У нашым асяродку былі людзі надзвычай таленавітыя, якія, на жаль, адыходзілі з яго, таму што магчымасці друкавацца па-беларуску амаль не было. У 60—70-х гадах з'яўлялася недзе адна беларуская кніжка ў два-тры гады. Цяпер — дзевяць кніжкі штогод, дзякуй Богу.

Міхась ТЫЧЫНА. Неяк у "Кнігарні пісьменніка" прадавалася адразу тры розныя кніжкі Сакрата Яновіча.

Г. ТВАРАНОВІЧ. У якаснях і колькаснях паказчыках нароча "Белавежы" — з'ява ўнікальная. Вось жа цікава, што ні

Смаленшчына, ні Віленшчына не маюць нечага падобнага. Як можна вытлумачыць на нашым культурна-гістарычным абсягу феномен "Белавежы"?

Я. ЧЫКВІН. Я падлічыў: у працэнтных адносінах колькасць беларускіх літаратураў Беларускай да колькасці яе насельніцтва гэтка ж, як і ў метраполіі. Гэты паказчык сведчыць пра пэўную культурна-творчую норму беларускага этнасу, так мне здаецца. Значыць, не можа быць, каб 300—400-тысячнае беларускае насельніцтва Беларускай не мела сваіх пісьменнікаў, песняроў, летапісцаў. І яны якраз ёсць у нас. Цяпер справа — за вамі, крытыкамі, літаратуразнаўцамі, — увесці беластоцкую літаратуру ў кантэкст усёй беларускай, бо да гэтага часу крытыка нас амаль не заўважае, а раней і ўвогуле ігнаравала.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Я перагледзела рэцэнзіі на дзейнасць "Белавежы" ў "Беларускім календары" за розныя гады і заўважыла цікавую супярэчнасць, Аляксандр Баршчэўскі ў "Календары" за 1987 год піша, напрыклад: "...пачынаючы сваю творчасць, рашучая большасць іх (белавежцаў, — Л. Р.) не абаліралася на беларуска-беластоцкі літаратурны традыцыі, бо іх у істоце не было... пачынаючы... літаратурную справу, белавежцы паспрабавалі сеяць на камені". А вось Фларыян Няўважны ў "Беларускім календары" 1982 года сцвярджае, што "Беларускае літаратурна-мастацкае аб'яднанне "Белавежа", найстарэйшая і творча актыўная літаратурная група ў Польшчы, не вырасла на цаліннай зямлі. Багатая літаратурная традыцыя сягае другой паловы XIX стагоддзя"...

Я. ЧЫКВІН. Усё ж такі мы ўзніклі не на пустым месцы. Мы распачылі свае творчыя вопыты з хай сабе і невялікім, але бяспрэчным багажом ведаў нацыянальнай беларускай літаратуры. А гэта і ёсць наш падмурак.

А. СЯМЁНАВА. Але беластоцкая літаратура суадносіцца і з традыцыямі заходне-еўрапейскай літаратуры. Між іншым, знаёмства з літаратурным жыццём Беларускай па друкаваных выданнях і з польскай літаратурай і перыёдыкай у многім жывіла думку і мастацкую свядомасць на Беларусі. Мы чыталі кнігі, "Ніву", "Белавежу". "Twościsc", "Zucie literackie" — і мелі магчымасць дачыніцца да падобнага і не падобнага да нашага жыцця. Вельмі важны быў момант пазнавальна-асветніцкі, фактаграфічны — пераклады заходне-еўрапейскіх філосафаў і літаратураў, дзеячаў культуры. Гэта быў і незаменны мастацкі вопыт, які грунтаваўся на асабістым самаадчуванні пісьменнікаў Беларускай, на ўсведамленні безасабовай ісціны, што давала магчымасць наш гістарычны і культурны вопыт суаднесці з еўрапейскім і агульначалавечым.

На абшарах Беларускай быў менш прыкметны ідэалагічны ўціск, падпарадкаванне сацыяльнай семантыцы, залежнасць ад афіцыйных пастановаў і знакамітай трыяды: ідэйнасць, партыйнасць, народнасць (відавочна ўзятай ад стараімперскага: праваслаўе, самадзяржаўе, народнасць). Павуё вольных літаратурных стыхій Захаду і ўсё ж трывалае, высокая мастацкая традыцыя, нягледзячы на барабанны афіцыйны, на Беларусі і ў Расіі, на Украіне, яны далі адметны, своеасаблівы вопыт Беларускай.

Я. ЧЫКВІН. Сапраўды, так гістарычна склалася, што мы сядзім нібыта "на двух крэслах".

У. КОНАН. Гэта ўласціва ўсёй беларускай літаратуры. Янка Купала першыя свае вершы пісаў па-польску, Якуб Колас — па-руску.

А. СЯМЁНАВА. Тады была зусім іншая сітуацыя. Пасля паўстання 1863 года польская культура ўжо не мела вызначальнага значэння ў нас. Не забывайце, што тады на тэрыторыі Беларусі зніклі ўсе польскія школы.

У. КОНАН. З чаго палякі не надта перажывалі. Яны — моцная нацыя, і асіміляцыя ім не пагражала.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Думаю, самі палякі іншага меркавання.

А. СЯМЁНАВА. Каб была іншая палітыч-

ная сітуацыя, Янка Купала мог бы паехаць вучыцца не на Чарняўскія курсы ў Санкт-Пецярбург, а, скажам, у Варшаву, і невядома, як развілася б тады наша літаратурная сітуацыя.

М. ТЫЧЫНА. А як успрымаюць беларускамоўную літаратуру Польшчы самі палякі?

Я. ЧЫКВІН. Ведаюць, як ні дзіўна, чытаюць, перакладаюць. На вывучэнні беларускай літаратуры ў Польшчы спецыялізуецца польская даследчыца Тэрэза Занеўская. Звесткі пра некаторых белавежцаў уключаны ў такія выданні, як "Слоўнік пісьменнікаў свету", "Новая энцыклапедыя" ў 6-ці тамах, кніга Леслава Бартэльскага "Польскія пісьменнікі". Такім чынам, нашая прысутнасць даўно і заўважана, і адзначана ў спецыяльных даведніках.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Іван Пятровіч Шамякін неяк на пытанне, як увесці беларускую літаратуру ў кантэкст сусветнай, адказаў: праз пераклады на рускую мову. Бо на іншыя мовы будучы перакладаць толькі з рускай. Мне здаецца, Беларускай ўасабліва альтэрнатыўнай такой пазіцыі, і літаратуры Беларусі, асабліва маладыя, бачаць у супрацоўніцтве з беластоцкімі выданнямі прамы выхад на Запад.

Г. ТВАРАНОВІЧ. Мабыць, часткова гэта так. Апошнім часам беларускія літаратары займелі магчымасць пабачыць свае творы на польскай мове ў "Святаянскай серыі", якую пачаў выдаваць у 1996 годзе Саюз польскіх пісьменнікаў у Беластоку. Ці на доўга хопіць рэдактарам серыі імпульсу, зацікаўленасці намі, цяжка прадбачыць...

У. КОНАН. Мне здаецца, літаратуры Беларускай бракуе прафесіяналізму — у сацыяльным, а не ў мастацкім сэнсе.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Мяжа між прафесійным і прафесійным мастацтвам такая тонкая, што яе амаль немагчыма дакладна вызначыць. Нядаўна я пазнаёмілася з творчасцю паэта з Беларускай Уладзіміра Гайдукі. Ён — селянін, калі не памыляюся...

Г. ТВАРАНОВІЧ. Так, усё жыццё жыве ў сваёй вёсцы.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Вершы немудрагелістыя, наіўныя чаргуюцца ў яго з інтэлектуальнымі, філосафскімі. Мне цяжка ўявіць селяніна "метраполіі", які так мысліць, а галоўнае, мае так выказаць свае думкі.

Г. ТВАРАНОВІЧ. Ва Уладзіміра Гайдукі — сапраўдная хрысціянская свядомасць. Ён адкрыты і зямлі, і небу...

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Знайшла я ў "Беларускім календары" яшчэ адну "характарыстыку" беластоцкай літаратуры — немагчымасць класіфікаваць яе, бо кожны з пісьменнікаў — індывідуальнасць.

У. КОНАН. Гэта проста наступствы іх малалікасці. У мяне такое ўражанне, што прафесіяналізм пачынаецца з вучэння. Той, хто хоча зрабіць адкрыццё ў літаратуры, толькі пачаўшы ў ёй першыя крокі, наўрад ці гэта здолее. Школа мае вялікае значэнне як для выяўлення мастацтва, так і для літаратуры.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Калі вы маеце на ўвазе так званую літаратурную адукацыю, дык у "ЛіМе" ўжо была дыскусія на гэтую тэму, і выказваліся думкі наконт таго, што літаратурная адукацыя — міф, і кожны сам робіць сябе пісьменнікам.

У. КОНАН. Я меў на ўвазе, што на Беларускай няма настаўніцтва ў літаратуры.

Я. ЧЫКВІН. Да мяне, да іншых, здараецца, падыходзяць маладыя людзі, просяць

пачытаць іх тэксты, але, мабыць, прамой сувязі "настаўнік-вучань" тут няма.

У. КОНАН. Адносіны між настаўнікам і вучнем не ёсць адносіны між тым, хто дыктуе, і тым, хто канспектуе. Гэта — праблема аўтарытэту ў літаратуры, яна заўсёды была і будзе.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Вы хочаце сказаць, што на Беластоцчыне няма літаратурных аўтарытэтаў?

У. КОНАН. Калі там усяго, здаецца, разам дзевяць паэтаў і празаікаў. Яны не могуць склаці розныя школы.

Я. ЧЫКВІН. Дзевяць — усё ж гэта толькі членаў Саюза польскіх пісьменнікаў.

М. ТЫЧЫНА. Мне здаецца, мы забываемся на розніцу між літаратурай у метраполіі і ў рэгіёне, ды яшчэ раздзеленымі і мяжой, і духоўнымі бар'ерамі. Спадар Ян выказваў тут думку пра тое, што на метраполіі нібыта не заўважалі, рабілі выгляд, што няма такой з'явы. А вось што тычыцца прафесійных літаратуразнаўцаў, літаратараў, філолагаў, — тут мая калега Ала Сямёнава згадвала, — дык яны проста рвалі адзін аднаго з рук беластоцкую "Ніву" ў 60—70-я гады. Гэта была незвычайная для нас з'ява, уражваў нават сам шрыфт. Я міжволі звязваў "Ніву" з "Нашай Нівай" пачатку стагоддзя. Я лічу, што ў Беластоку не было перарванай сувязі, як у нашай літаратуры, з тым перыядам. Там усё ішло больш натуральна, эвалюцыйным шляхам. Што мяне захапляла і ў "Ніве", і ў "Беларускіх календарых", што зрэдку траплялі сюды, дык адчуванне той беларускасці, якую я згубіў падчас навучання ў інстытуце, аспірантуры, той, што мне была ўласціва ў дзяцінстве, калі я жыў у вёсцы сярод лесу і балотаў. Гэта адчуванне нават не са свядомасці, а з падсвядомасці. Глыбінная беларускасць і ёсць, на мой погляд, тое, што дазваляе беластоцкай літаратуры выступаць у гэтым свеце, дзе, з аднаго боку, націскаюць інтэлектуалы Польшчы, а з другога боку — Расіі. Невядома, што найперш — жыццё ці думка пра жыццё... Але я б адказаў, найперш — адчуванне жыцця. Гэтае адчуванне пакуль што не знікла ў беластоцкай літаратуры, наадварот, робіцца ўсё больш разнастайным. Люстэрка разбілася на кавалачкі, і кожны глядзіцца ў свой фрагмент. А потым у свядомасці чытача, даследчыка з гэтых фрагментаў складаецца нешта агульнае. Можа, адсюль ідзе індывідуалізацыя, персаналізацыя гэтай літаратуры. Генетычная, гістарычная памяць выяўляецца і ў Міколы Гайдукі, і ў Сакрата Яновіча, у спадара Яна Чыквіна, у Міры Лукшы — праўда, у яе больш мякка, лірычна, больш светла, падзявочы.

Г. ТВАРАНОВІЧ. Дарэчы, Валкавыцкі ў сваіх "Вірах", у "Дзённіку рэдактара" піша, што віленская "Наша Ніва" пачатку стагоддзя стала прыкладам для "Нівы" беластоцкай.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Ну, так, яна бліжэй па стылі да яе, чым тая "Наша Ніва", што выдаецца цяпер.

Я. ЧЫКВІН. Мы выпрацавалі як бы своеасаблівую паэтыку прамачання. За выключэннем пэўных твораў 50—60-х гадоў, у якіх аддавалася даніна Леніну, партыі, рэвалюцыі і гмінным ідалам, у нас усё-такі ідэалізаваўных твораў няма. Мабыць, тут, на метраполіі, пісьменнікам таксама варта было б пакарыстацца такой паэтыкай прамачання. Зараз гэта асабліва відаць.

М. ТЫЧЫНА. Але ж той самы Сакрат Яновіч і па радыё выступае, і ў друку на "вострыя" тэмы...

Я. ЧЫКВІН. Гэта іншая справа. Мы гаворым пра мастацкую літаратуру, а не пра публіцыстыку, дзякуючы якой пісьменнік можа зарабіць на хлеб штодзённы.

А. СЯМЁНАВА. А ўсё ж яна была, гэтая паэтыка прамачання. Дастаткова згадаць хаця б творчасць Міхася Стральцова, Уладзіміра Караткевіча... Ды нават у такога афіцыйна заангажаванага пісьменніка, як Іван Чыгынаў, у творчасці (падкрэсліваю — у творчасці) услаўлення прапагандысцкіх ідэалаў няма.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Аlesia Барскі адзначаў жанравую нераспрацаванасць беластоцкай літаратуры — амаль няма літаратурнай крытыкі, драматургіі, мала прадстаўлена дзіцячая літаратура, не ўсе жанры прозы асвоеныя...

Г. ТВАРАНОВІЧ. У нейкай ступені самі ўмовы дыктуюць з'яўленне і развіццё літаратурных жанраў. Здаецца, дарма чакаць драматычныя творы, калі іх няма дзе ставіць.

М. ТЫЧЫНА. У нас цяпер жанр рамана знік, бо няма дзе друкаваць.

Я. ЧЫКВІН. Мы былі ад пачатку "абмежаваныя" друкавальнай плошчай, адзінай нашай газетаю "Ніва". Сакрат Яновіч, напрыклад, з-за такіх умоў пачаў як бы спецыялізавацца ў лірычнай прозе, а калі пісаў нешта большае па форме, то гэта друкавалася ўжо па-за беларускімі выданнямі, найчасцей адразу ў перакладзе на польскую

мову. А каб былі на Беластоцчыне, скажам, беларускія прафесійныя тэатры, мелі б мы, несумненна, і сваю драму, камедыю...

А. СЯМЁНАВА. А вы не спрабавалі ставіць радыёп'есы?

Я. ЧЫКВІН. Беларуская радыёвяшчанне ў нас было раней, доўгі час, раз на тыдзень па 15 хвілін, а ўжо ў 90-х гадах маем штодзень па 15 хвілін. Але ж і гэта вельмі мала, каб можна было думаць пра пастаноўку радыёп'ес.

А. СЯМЁНАВА. А тут не прапаноўвалі свае драматургічныя творы?

М. ТЫЧЫНА. Звычайна аўтару прапаноўваюць, а не аўтар.

Я. ЧЫКВІН. Мусіць, менавіта па вышэйназваных прычынах у нашай беларускай літаратуры ў Польшчы дамінуе паэзія. Гэтым я не хачу сказаць, што проза белаежцаў нецікавая.

М. ТЫЧЫНА. У дачыненні Міры Лукшы я гэта сабе так і не вызначыў — яна больш пазі ці празаік, і па колькасці кніг гэта не вызначыць...

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Дарэчы, як тыя кніжкі нараджаюцца на свет? За кошт аўтараў?

Я. ЧЫКВІН. Да 1990 года мы былі секцыяй Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Усе нацыянальныя меншасці Польшчы да 1989 года знаходзіліся "пад шапкаю" Міністэрства ўнутраных спраў.

М. ТЫЧЫНА. Я чакаў, што асветы... Культурны...

Я. ЧЫКВІН. Як бачыце, не. І ўсе нашы творы праходзілі праз падвойную цензуру: спачатку МУС, а калі яны давалі згоду на друк — агульнадзяржаўную цензуру. Так што ў параўнанні з польскай літаратурай наша становішча было няроўнае. У новых палітычных умовах пачатку 90-га літаратурнае аб'яднанне "Белаежа" было зарэгістравана ў судзе і атрымала статус аўтаномнай юрыдычнай адзінкі. Зараз мы маем свой статус і банкі рахунак, хоць не маем сваіх фінансаў. Але ў Польшчы, дзякуй Богу, ёсць разумныя людзі. У Міністэрстве культуры існуе Бюро па справах меншасцяў, якое, згодна польскаму закону, дапамагае нам: выдаць кнігу, правесці канферэнцыю і г.д. Фінансавыя сродкі прызначаюцца толькі на канкрэтныя мэты. Дзякуючы падтрымцы польскага Міністэрства культуры, стварылася магчымасць больш планава выдаваць кнігі белаежцаў. Пачала выходзіць бібліятэчка Беларускага літаратурнага аб'яднання "Белаежа", у якой ужо апублікавана 20 кніжак.

У. КОНАН. Для прафесійнага пісьменніка важна жыць за кошт літаратуры. Ці ёсць магчымасць выплачваць ганарары пісьменнікам?

Я. ЧЫКВІН. Ганарар прадбачаецца, а як жа. Ганарары, вядома, невысокія.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. А як адносна нашых — меншых за іх ці большых?

Я. ЧЫКВІН. Думаю, у нас большыя.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Дарэчы, літаратараў-прафесіяналаў у тым сэнсе, як разумее Уладзімір Міхайлавіч, і ў нас няма, бо прахыць за ганарары ў нас немагчыма.

М. ТЫЧЫНА. Бродскі, Нобелеўскі лаўрэат, чытаў лекцыі і жыў за гэта.

А. СЯМЁНАВА. Сяргею Даўлатаву плацілі дзесць долараў за слова. Ды і Хемінгуэй меў магчымасць адмовіцца ад журналістыкі.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. А як беларуская кніга на Беластоцчыне знаходзіць свайго чытача? Бо тут з гэтым вялікія праблемы...

А. СЯМЁНАВА. Прычыны, я думаю, перш за ўсё эканамічныя. Усё-такі была ў нас раней вялікая заваёва — танная кніга.

М. ТЫЧЫНА. Думаю, з'яўленне рэгіянальнай кнігі — у Наваполацку, Полацку, Лідзе, Гародні, Слуцку — уратаванне беларускай кнігі, і рэгіянальныя выданні будуць пацвярцаць. У гэтым жа шэрагу — і беластоцкая кніга. Да таго ж, я не лічу, што кнігу адразу павінны ўсе чытаць. Літаратура, як усе духоўныя ідэі, спачатку захоплівае невялікае кола людзей, потым яе ўплыву пашыраецца, і недзе на вяршыні таго ўплыву ператвараецца ў банальнасць.

Я. ЧЫКВІН. Думаю, мы падлягаем тым самым законам, што існуюць усюды. Ёсць такі польскі паэт Анджэй Васкевіч, два гады таму ён выдаў сваю кніжку накладам... 14 паасобнікаў. Бо падлічыў, што на гэты час мае такое кола чытачоў. Польскія паэтычныя кніжкі маюць невялікі тыражы. Паэзія выходзіць для вузкага кола, пра што сведчыць гісторыя літаратуры. Масавы чытач — дзе ён? Хіба што паэзія агітацыйная, пралетарская, вершаваная публіцыстыка знаходзіць шырокую аўдыторыю...

М. ТЫЧЫНА. Аляксандр Блок прыйшоў чытаць лекцыю, яму кажуць: "У зале ўсяго адзін слухач. Ці будзеце вы чытаць?" Блок адказаў, што для гэтага слухача і будзе чытаць.

А. СЯМЁНАВА. Праблема, аднак, ускладняецца тым, што гэта беларускі чытач. Сённяшняе (і ўчарашняе) становішча мовы выключае з ліку чытачоў вялікую частку людзей, інтэлектуальна і духоўна падрыхтава-

ных да ўспрымання высокай і складанай матэрыі паэзіі. Нават "бур і націск" нашых паэтаў праз эстрадную папулярнасць свайго слова — а праз яго і беларускага — дачыняюць не зусім тым эстэтычным "фалангі".

Дарэчы, а як тракуюць беластоцкія паэты суадносіны музыкі і паэзіі?

Я. ЧЫКВІН. Задужа складанае пытанне. Я лічу, што для паэта пачынаецца няшчасце, калі на яго тэксты кладуць музыку.

А. СЯМЁНАВА. Поль Валеры казаў некалі, што напісаць музыку на вершы — гэта ўсё роўна, што падсвечваць палатно вітражамі сабора.

Я. ЧЫКВІН. Мова літаратуры і музыкі, як вядома, розныя мовы. І калі адну мову перакрыць адначасна другою — то што атрымаецца? Адна другую або заглушае, або найчасцей пачынае дамінаваць асемантычная музычная хваля.

А. СЯМЁНАВА. Аднак я маю на ўвазе і такія шчаслівыя выпадкі, як раманы "Я помню чудное мгновенье...", "Я встретил вас, и все былое...". Як знакаміты романс Свірыдава да "Завірухі" Пушкіна. Хаця гэта, мабыць, асобная тэма...

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Складваецца ўражанне, што між белаежцамі і нашым Саюзам пісьменнікаў нейкія двухсэнсоўныя адносіны.

Я. ЧЫКВІН. Чаго ж хацець? У Саюз беларускіх пісьменнікаў прыняты Аlesia Барскі, Мікалай Гайдук, Васіль Петручук, Міра Лукша. Але ёсць пэўныя складанасці. Калісь я прапанаваў, каб у дачыненні да беларускіх пісьменнікаў замежка ўвесці ў статут саюза пункт, які забяспечваў бы гэтым асобам ганаровае членства. Звычайнае членства, на маю думку, у гэтым выпадку — бяссэнсіца. Уявіце сабе, што, напрыклад, шануюнага Масае Сяднёва выбіраюць старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі, — тэрэтычна гэта магчыма. Але ж ён жыве ў Нью-Йорку. Парадокс, які вынікае з "нармальнага" членства. Ганаровае званне зняло б гэту праблему, а замежнае была б сатысфакцыя іх прызнання.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. А колькі белаежцаў — члены Саюза польскіх пісьменнікаў?

Я. ЧЫКВІН. Дзевяць асоб, пра якіх можна сказаць, што іх творчасць належным чынам не засвоена беларускім літаратурным кантэкстам. Пра нас, здаецца, усё ж мала ведаюць.

У. КОНАН. Пра "Белаежу" ведаюць тыя, хто хоча ведаць. Часам на міжнародных канферэнцыях мне гавораць замежнікі: ах, якія вы, беларусы, сціплыя, нічога мы правас з-за вашай сціпласці не ведаем. А я адказваю: дастаткова пайсці ў любую бібліятэку і паглядзець адпаведныя энцыклапедычныя выданні. Інакш гаворачы, на Беларусі ёсць элітарная меншасць, якая і ёсць — Беларусь. Яна і ведае.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Але літаратура Беластоцчыны, як я зразумела з прачытанага, арыентавана не столькі на эліту, колькі на вясковага чытача?

Я. ЧЫКВІН. У нас столькі ж вясковага, колькі і гарадскога, чытача. Праблема ў іншым — на нас абрынулася залева інфармацыі. На паліцах кніжных крам мноства ўсялякай літаратуры, і беларускім кнігам цяжка з ёй канкураваць.

М. ТЫЧЫНА. Мне здаецца, што выбар кнігі — справа індывідуальная. Нягледзячы на тое, што рынак насычаны кніжнай прадукцыяй, я ўсё-такі перш за ўсё бяру кніжку на беларускай мове, тыя, што мне да душы.

У. КОНАН. Хачу яшчэ заўважыць, што танныя кнігі нідзе не цэнзяцца. І кнігі не чытаюць не таму, што яны — дарагія, а таму, што іх не хочучь чытаць. Урэшце — ёсць бібліятэкі.

А. СЯМЁНАВА. Вы абодва — прафесійныя літаратары, прафесійныя навукоўцы. Бібліятэка вам — што родная хата. А шаравы чытач — інжынер, урач, рабочы — у бібліятэку хадзіць не мае часу. Асабліва калі мець на ўвазе чытальню — з яе навінкамі, з яе прадуманым падборам "кніжнай прадукцыі".

У. КОНАН. Калі сёння зрабіць кнігі таннымі, яны будуць у асноўным ісці на абгортку.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Выбачайце, я не згодная. Я сама вымушана выбіраць кніжкі па кошце.

А. СЯМЁНАВА. Безумоўна. Асабліва зараз. І дарэчы — у Еўропе, увогуле на Захадзе звычайны клерк ніколі не меў магчымасці далучыцца да вяршынь сусветнай культуры. Ды нават прафесар універсітэта ў Еўропе не можа, да прыкладу, дазволіць сабе набыць білет на канцэрт знакамітага выканаўцы: занадта дорага. Гаворка ўсё ж не пра танныя кнігі і танную культуру, а пра даступную культуру і даступныя кнігі. Таму што багацце і інтэлект, а тым больш творчы здольнасці не так часта супадаюць.

Я. ЧЫКВІН. Мы на Беластоцчыне адчуваем недастатковасць у той літаратуры, якая называецца масавай. Тут згадвалі імя Івана Шамякіна. Гэты пісьменнік выконвае вельмі

істотную функцыю. Сваімі творамі Шамякін спрыяе таму, каб народ увогуле чытаў па-беларуску. Мы ж не маем такіх чыгальных кніг. Мы маем аб "высокую" паэзію і прозу, або нічога. Адным словам, не тое, што заахвочвала б шаравога чытача да чытання.

А. СЯМЁНАВА. Але Уладзімір Караткевіч мог рабіць твор і для шаравога чытача, і адначасна для інтэлектуала.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Дык ён жа і вучыў маладых пісьменнікаў карыстацца займальнай формай, пісаць дэталісты, прыгоднікі аповесці, бо ў любой форме можна выказаць свой інтэлектуальны, творчы патэнцыял.

М. ТЫЧЫНА. Шамякін, канечне, далучае да беларускай літаратуры, але я думаю, яго больш чыталі на рускай мове, як, дарэчы, і Быкава.

Я. ЧЫКВІН. Гэта нацыянальная драма.

М. ТЫЧЫНА. Шамякін жа казаў некалі, што ён адзін перакладамі сваіх твораў на мовы народаў Савецкага Саюза зарабляў дзяржаве столькі ж, колькі Мінскі трактарны завод.

А. СЯМЁНАВА. Іван Пятровіч заўсёды геніяльна адчуваў павеў моманту і чыгалькі попыт. Ведаў, як рабіць бестселер. Па сутнасці, ён даўно і трывала працуе на масавую культуру. Але такую, што мае пэўныя ідэалы і прынцыпы.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. А ці бываюць у беластоцкіх пісьменнікаў аўтарскія сустрэчы з чытачамі, семінары? Бо ў нас хіба што навукоўцы маюць магчымасць сустракацца на канферэнцыях, а ў пісьменнікаў, акрамя з'ездаў, ніякіх мерапрыемстваў. Семінары маладых літаратараў сышлі на нішто, нават сустрэчы з чытачамі вельмі рэдкія.

Я. ЧЫКВІН. У нас такія сустрэчы — раз прыватная справа самога пісьменніка. Ён можа прыйсці, скажам, у ліцэй і папрасіць: "У мяне выйшла новая кніжка. Ці дазволіце з гэтай нагоды сустрэцца з вучнямі?" Што тычыць семінараў, то цяпер арганізуюцца яны толькі па волі зацікаўленых такой сустрэчай калег.

М. ТЫЧЫНА. А няма гуртоўкі, як у нас, вакол рэдакцыі, па творчых сімпатыях?

Я. ЧЫКВІН. У нас ёсць дзве рэдакцыі — "Ніва" і "Часопіс". Але яны не выконваюць той ролі, што адгрывала "Ніва" Валкавыцкага. Валкавыцкі быў чалавек літаратурна таленавіты, адчуваў унутраную патрэбу дапамагчы маладым літаратарам. А новая рэдакцыя "Нівы" гэтым, здаецца, не надта зацікаўленая. Там у асноўным працуюць гісторыкі.

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Я ведаю, што на Беластоцчыне ёсць літаратары, якія пішуць не на літаратурнай беларускай мове, а на мясцовай гаворцы, адна з іх — Зося Сачко. Як расцэньваеце вы гэтую з'яву?

Я. ЧЫКВІН. Пад маёй рэдакцыяй выйшаў зборнік Зосі Сачко "Шчэ одна вясна". У мяне адносіны да яе паэтычнай мовы амбівалентныя. З аднаго боку, хацелася дапамагчы паэты рэалізавацца, з другога ж — ёсць вялікая небяспека ў пашырэнні дыялектнай мовы, якая хоча сябе выдаваць за літаратурную. Калі б гэта адбывалася ў польскай мове, небяспекі, пэўна, не было б. А даваць свой дазвол на разбурэнне знутры беларускай літаратурнай мовы на этапе гістарычнай яе "незавершанасці" — недапушчальна. Я згодны з тым, што сказаў у свой час Ніл Гілевіч у дачыненні да Міколы Шаляговіча: недаравальна, каб беларус ішоў на такую правакацыю ў адносінах да беларускай мовы.

А. СЯМЁНАВА. Я таксама з гэтым цалкам згодная. Некалі давялося катэгарычна адмовіцца ад напісання прапанаванага матэрыялу ў адну з салідных "саюзных" газет. Менавіта з гэтай прычыны. Нам пакуль не да такой лінгвістычнай раскошы.

М. ТЫЧЫНА. Я некалі падтрымліваў рух Шаляговіча, як праяўленне свабоды творчасці. Але я ведаю, што ён ездзіў у Маскву да некаторых рускіх палітыкаў "за ініцыятывай" і фінансавай падтрымкай.

Я. ЧЫКВІН. Вельмі прыгожа напісаў у сваіх "Зацемках з левай кішэні" Галубовіч: "Мне прысніўся сон на тарашкевічы..."

Л. РУБЛЕЎСКАЯ. Напрыканцы нашай гаворкі мне хацелася б працітаваць заключны абзац з даклада Аlesia Барскага на навукова-папулярнай сесіі з нагоды 30-й гадавіны БГКТ і "Нівы": "Заканчваючы свае разважанні аб творчасці белаежцаў, хочацца падкрэсліць, што, нягледзячы на ўсе хібы, недахопы, аднабоковасці, наш літаратурны рух з'яўляецца найпрыгажэйшым праявам інтэлектуальнай патэнцыі беларускай нацыянальнасці ў Польшчы. Нягледзячы на ўсе пількасці і падманы, якія спадарожнічаюць кожнаму літаратурнаму руху, заўсёды стараўся ён служыць не богу сілы, але богу праўды. Хочацца верыць, што таксама будзе і ў будучым".

Гумар і лірыка

Фундатарамі новай кнігі Міколы Вяршыніна "Нечаканія сустрэчы" сталі вытворчае аб'яднанне "Мінскі трактарны завод", арэнднае прадпрыемства "Мінскі падшымнікавы завод", ЗАГ "Воландэ" і НП "Белмашрэсурсы". У зборніку змешчаны пераважна сатырычныя і гумарыстычныя творы. Смех М. Вяршыніна — ачышчальны, а сатыра — у меру выкрывальная, а часам і злая. Прадстаўлена ў кнізе і лірыка.

"Беларусь — мая песня"

У рэспубліцы працягваецца першы фестываль народнай творчасці "Беларусь — мая песня". У рамках яго ў Браславе адбыўся заключны канцэрт мастацкай самадзейнасці раёна, які стаўся яркім святкам песні, танца, народных абрадаў. Пакарылі глядачоў артысты фальклорнай групы з вёскі Стаўрава, узорнага аркестра Браслаўскага дома піянераў, народнага ансамбля беларускай песні "На панадворку" з Браслава, фальклорныя калектывы з Дрысвятаў. У свяце прыняло ўдзел шмат моладзі, а гэта значыць, што не згасае цікавасць да беларускай песні, нацыянальнай музыкі, народных абрадаў.

На здымку: выступае фальклорная група "Дрысвяцкія вячоркі".

Яўген КАЗЮЛЯ, кар. БЕЛТА

"Тэатральная творчасць", N 1

Нумар адкрываецца лібрэта балета ў трох дзеях Т. Мушынскай "Чорная дама Нясвіжа". Змешчана таксама радыёп'еса В. Анісенкі "Пошук сюжэта" і літаратурны мантаж па творах У. Караткевіча "Бацькаўшчына светлая мая!..", падрыхтаваны А. Палупанавым.

Т. Гаробчанка ("Тэатр у разарванай прасторы") выступае з нагатамі аб міжнародным тэатральным фестывалі "Белая вежа".

Чытач мае магчымасць пазнаёміцца з матэрыяламі міжнароднай навукова-творчай канферэнцыі "Сучасная беларуская рэжысура: пошукі мастацкай адметнасці ў кантэксце традыцый "еўрапейскага тэатра", якая ў кастрычніку мінулага года праходзіла ў Гродне: "Рэжысёрскае мастацтва ў новых гістарычных вымярэннях" Р. Сіольскага, "У люстэрку класікі" А. Сабалеўскага, "Вопыт дзевяностых гадоў" Т. Гаробчанкі.

Штрыхі да творчага партрэта В. Тарасава Дараванне ёсць даручэнне... напісаў Б. Бур'ян. Апублікаваны артыкул М. Бяспалай "Жыццё Вандроўнага тэатра", працяг артыкула Р. Платонава "Паміж "безухільным і інтэрнацыяналізмам" і "нацыянальным згаізмам", заканчэнне артыкула Л. Юрэвіча "Беларускі тэатр і драматургія на эміграцыі", працяг успамінаў Н. Карнеевай "Жыццё актрысы", іншыя матэрыялы.

ПАЭЗІЯ

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Хаўтуры па восені

Верасень з дачкой

...лавук, спавіты ўласнай павутой, бы ў белым саване ўздываецца над намі — над нашым жытам, жнівам і жытлом — над нашым жалем...

Адтуль, дзе я цяпер жыву, датуль, дзе буду, таптаць зялёную траву зямному люду...

А там, дзе я не буду жыць, пад той травой — чарвяк лічынаю ляжыць, галодны мною...

Яго здзяўбе счарнелы грак. І грак — сканае... Жыццё смяротнае на смак, а смерць — жывая...

Нібы мастак, я свет лаўлю ў пусты падрамнік... А неба ўцягвае зямлю ў свой зорны страўнік...

Замест рэкламы прадпрыемству "Белвест"

Восень... Каторы год ужо — восень... Туфлі на тоўстай падэшве сціраюцца і працякаюць... Колькі іх за жыццё стапталася і звалося — а ногі мае не стамляюцца і ўсё кудысьці ўцякаюць...

Аднак ад гэтай вась чорнай пары далёка мне не ўцячы на глеі айчыннай дарогі — і ўсё-ткі спраўдзяцца іх германскія мары, калі я нарэшце сам свае працягну ім ногі...

Шараговае

Штосьці змудзела мне жыць пад маркотным небам. Лепш бы ў войску паслужыць — там і жыць не трэба.

Ані клопату пра лёс, пра сям'ю, пра ежу... Загадаюць: вытры нос! Выцер аб адзежу...

Скажуць — лезці на турнік, і такой бяды там: раз — кувырк, другі — кувырк, і — кранты бандытам!

Хочаш — поліўку хлябай, хочаш — хлеб разжоўвай... Крыкнуць! — чэргамі страляй... Гыркнуць — швабрай шоргай...

За цябе жывуць — камбат, нампаліт, таварыш... І ў капцёрцы — свой кабак, і за плотам — шмары...

Родны край абараняць не бяруць амбітных: сам не хочаш паміраць — падбірай забітых...

Вось чаму хацеў бы я паслужыць Айчыне, а не швэндаць між дуб'я ў невыразным чыне.

...горы ўстаюць з камяністых каменяў... ...трон Усявышняму мулкі, як плаха... Спіць пад сланечнікам п'яны Гаген, Вуха Ван Гога слухае Баха...

Гэта ўсё дзеецца недзе не тут, Гэта ўсё мроіцца недзе высока... Слава, бяслаўе, памяць і суд — Сон для сляпога бястраснага вока...

Боскага слова счакалецца тлен, Камень за выспу трымацьмецца страхам — Покуль вачэй не расплюшчыць Гаген, Покуль Ван Гог не здаволіцца Бахам...

Муза

...на дне бакала віннага адлюстравуўся Блок, а ты была нявіннаю, і думала, што — Бог...

Піла, нагамі сучыла, з клубоў страсала пло... Цнатлівасць цябе мучыла, як злоўленых — сіло...

...і Бог адмераў літасці, І Блок плаціў за ўсё, каб зняць з тваёй цнатлівасці грахоўнае рыззё...

Як толькі стан агольваўся — распальваў і сляпіў! І Блок табой здавольваўся, і Бог цябе любіў...

Ні жонкай, ні каханкаю нікому не была — а вечнаю вакханкаю ля хмельнага стала...

І гэткаю ж — нявіннаю — пасля ўсяго і ўсіх, змыкала вусны вінныя на вусцішных маіх...

...шапталася з папераю, гвалтуючы сціло, і поўніла хімерамі схілёнае чало...

А ўрэшце ўсіх пакінула, згарэўшых без пары... Цнатлівая кікімара, рыззё хоць забяры.

Беларускае пахмеле

Сябру па рыфме ахвярую Чарачку адну, Каб забыці родную Сваю старану, Не глядзеці як брат родны Душу прадае, Пазабыўшы шлях свабодны І песні свае.

Казімір Сваяк

Вось і выліта да дна ўся мана. Шлях-дарожанька п'яна ад віна...

І Айчына ад відна — не відна, бо пакуль яшчэ яна — старана...

Каму — крэсы, каму — кут, каму — край... І пакуль яшчэ мы тут — налівай!..

Працявэрэзішся, і — глядзь! — ні каля...

І раздзеты сам, як б..., дагала...

І ў суседа — ні віна, ні віны... І не ўцяміш з бадуна стараны...

Пахіснеўся ад сцяны да сцяны... За спіною — шатуны сатаны...

Тут бы і чарачку адну за памін, за радную старану — родны ж сын...

Толькі б сілы яшчэ мець, каб падняць тую чарачку за смерць тваю, Маць...

Ахвярую А. Шыдлоўскаму і В. Лабковічу

Я думаў, паэзія — ўсё, што ёсць перад вышнім парогам, што гэтак яна, як жыццё, даруецца Богам...

Я думаў, паэзія — верх найву святога, а слова, упадаючы ў грэх, ёсць мерай пустога...

Я верыў, што буду з ёй мець высокую долю, і нават уласную смерць у слове спатолю...

...ды вось, паміж светам і мною знямела прастора і стала наўсцяж цішынёй і мерай пустога...

Запаліцца слова ў душы — і гасне на вуснах... Ну, хоць ты яго запішы для будучых вучняў

якой-небудзь школьніці ці дзюх на берэзе Нёмна, каб там зберагаўся наш дух — і светла і помна...

Жонцы з любоўю

...ну, вось, апоўдні спыніўся гадзіннік. У двары — ні восень ані вясна... Вуркоча змораны халадзільнік... Гарыць снягір за шыбай акна...

Не шамаці састарэлай кніжкай... Не адхлёбвай каву, як калгасніца чай... Накрыйся пледам, схлісіся нішкам на шэры мрамур майго пляча...

...праз тэлевізар ідуць вярблюды, як праз вушка іголки, гарбы хаваючы ў поўсць... Калі ты мяне кахаеш, падсып у каву атруты — хачу памерці паэтам, пакуль вакансія ёсць...

Маме на ўспамін

Мама, там, дзе ўсё пачыналася, ў цёплай цемры твайго жывата, ад мяне ў табе заставалася ПУСТАТА

Ты і цяпер, жыватам пажадная да жыцця, жывеш сіратой — столькі год ад мяне цяжарная ПУСТАТОЙ

Лёд

...празрыста — чыста — і холадна... Схаванья ўсе сляды. Нерукатворнае створана — Як лёд, з цякучай вады...

Выслізгае з рук адчайна ён, Змывае з далоняў пот — Сцякае вадой звычайнаю Нерукатворны лёд...

У калгасную цялярню аспярожна ўсоўваецца немалады ўжо чалавек, спыняецца ля ўвахода, асвойваецца. Звініць, ажно ў вушах ломіць, станок, на якім цесляры Віннік і Дуброва габлююць дошкі. Абое бачаць дзядзьку, селяніна з суседняй вёскі, аднак анік гэтага не паказваюць. Нарэшце той асмельваецца і падступае да Вінніка, старэйшага.

— Скажы ты мне, шанюны, а ці робіце вы дзверы? — крычыць, стараючыся перасіліць віск станка, над плячом Вінніка.

Той ківае галавой: робім.

— А колькі ж часу зойме зрабіць адны дзверы?

Віннік паварочвае твар да дзядзькі і таксама крычыць:

— Як для калгаса — то поўдня, а як сабе — то тры дні.

Старшыня калгаса пераходзіць да наступнага пытання.

— Таварышы, даводжу да вашага ведама чарговы выпадак з трактарыстам Гарошкам. Учора ўшчэнт п'яны ён зваліўся з трактарам з моста. Сам цэлы, а трактар разбіў, ды мала таго, як трактар той выцягнуць зараз з балота? Нагадваю, што той жа Гарошка летась таксама п'яны знёс трактарам вугал Волькінай хаты, і хоць мы з яго вылічылі за ремонт хаты, на Гарошку гэта, як бачыце, зусім не падзейнічала. Таму, я думаю, цяпер трэба так пакараць гэтага Гарошку, каб дзесятаму заказаў. Прашу ўносіць прапановы.

Члены праўлення маўчаць, думаюць. Першы пачынае каваль Марчэўскі, вялізны мужчына з кулакамі, падобнымі на двухпудовыя гіры.

ным застацца, ідзі, а то з дзевятага паверха скіну. Налка маўчыць, ну, я і пайшла.

— Бач, што робіцца, — дзівіцца Кастусель. — Хіба ж можна так? Ты не ў санаторыі, а ў бальніцы. Ды і ў санаторыі трэба класіцца спаць у адзінаццаць.

— Фі, у адзінаццаць... Я дома і ў чатыры гадзіны прыходзіла.

— У чатыры? Будзе табе ў чатыры, як той дзеўчы, што знайшлі ў скверы. Ну, каля "Змены", зарэзаную, без пярсцёнкаў.

— Няпраўда гэта, Кастусель. Што вы палюхаеце мяне?

— Не палюхаю — вучу. Я ж хачу, каб ты стала першай маёй нявесткай. Першай, самай галоўнай, шанюнай. Ты слухай. Будзеш сябе добра паводзіць, трымаць у руках сябе...

— Сціплай, — насмешліва дадае дурнічка.

— Ага, і сціплай — то будзеш шчаслівай.

Антон Бусел — чалавек прыстойны. Электрык пятага разраду, мае кватэру і сям'ю, дзці пераходзіць з класа ў клас, жонка ў прафком на мужа скаргі не прыносіла, хоць Антон у пятніцу ці пасля палучкі мог пасядзець з хлопцамі, узяць колькі там сот на грудзі. І вось тады яго цягнула на подзвігі.

Тады з Антона спадала звычайная маўклівасць. Лез у спрэчку, біўся аб заклад, адчуваючы ва ўсім сваю правату. Даводзіў, які ён класны электрык — за лічання хвіліны выправіць самую заблытаную няспраўнасць. А яшчэ згадваў, як на алімпіядзе школьнікаў падчыстую выйграў бег на ўсе дыстанцыі. Тут жа выклікаў на спаборніцтва, аднак ахвочых звычайна не знаходзілася, і гэта як бы пацвярджала даўняе чэмпіёнства Антона. Адна толькі жонка ніколі не верыла пахвальбе мужа, перапыняючы яе адным і тым жа: рашуча штурхала ў каршэнь, заганяючы ў кватэру.

Падчас свайго адпачынку паехаў Антон пагасцяваць у швагра. Адзначылі сустрачку, выйшлі пагуляць па горадзе і завіталі да швагравага знаёмага. А там на ланцужку павязаны сабачка. Невялікі такі, кудлаты, а злы як чорт. На незнаёмых людзей кідаецца — ажно ў ашыўніку душыцца.

Мужчыны дабавілі крыху і тут, і Антон Бусел дасягнуў мяжы, калі пра сябе і навакольна свет думаецца асабліва хораша і хочацца давесці ўсім чыста, які ён выдатны чалавек, Антон Бусел, таму ён і сказаў, пазіраючы на сабачку:

— А мяне нават самы люты ваўкадаў не крапе, магу на заклад ісці. У момант угаманю.

— Навошта табе ваўкадаў, — не павярнуў новы знаёмы. — Ты майго вунь угамані.

— Гэтага кажана? Як раз плонуць.

— Кажана? — пакрыўдзіўся гаспадар.

— Ды ён без штаноў цябе пакіне.

Антон пацягнуў руку да гаспадара.

— З цябе бутэлка каньяку.

І смела рухнуў да сабачкі. Той як бы знямеў ад такога нахабства, толькі шчырыўся, асеўшы на лапы. Антон жа, смелы і ўпэўнены, выпягнуў уперад руку, каб дакрануцца да сабачкі. Швагра перад відавочным фактам адчуў нешта накіхталт сямейнага гонару.

Аднак у той жа момант здарылася надзвычай крыўднае і для Антона, і для яго швагра. Собачка ўзвіўся ўгору, як на спружыне, і навісе на ўказальным пальцы Антона, моцна сцяўшы зубы і злосна вуркочучы.

Дома ўкушаны палец пачаў моцна баліць. А на працы падказалі, каб у паліклініку паказаўся — можа, шалёны сабака.

Доктар аледзеў палец: "Час яшчэ перніць, аднак трэба праверыць, ці здаровы сабака, пасляць запытанне ў горад, дзе вы былі ўкушаны". Урач запісаў адрас і папрасіў зазірнуць праз тыдзень. Абавязкова.

І вось прыходзіць Антон, а доктар бярэ паперку, чытае і ўстрыжана ўзіраецца ў пацыента.

— На жаль, нічым не магу вас парадаваць, — доктар трасе паперку. — Тут гаворыцца, што па ўказаным адрасе сабака не пражывае.

— Як жа не пражывае, калі я добра адрас помню, са сваяком шукалі. І сабачка малы такі, а злы, як гестапавец.

— Калі гэта было? Два тыдні таму? Ужо, натуральна, і не пражывае, — доктар падкрэсліў апошняе слова.

— Памёр? — Антон адчуў, як усяго яго скоўвае жах. — Што, шалёны быў?

— Магчыма, магчыма...

— Дык, значыць, і я...

Антон не змог вымавіць тое страшнае, пра што падумалася.

— Ды супакойцеся, — паспачуваў доктар. — Ён мог памёрці і не ад шаленства. Ад старасці, напрыклад.

— Ды не стары ён быў, доктар, — ледзь не плакаў Антон. — Зубы, што цвікі.

— Што ж, тады будзем лячыцца. Сястра, падрыхтуйце ін'екцыю!

А ін'екцыяй зваліся ўколы, якіх Антон з дзяцінства баяўся, а гэтыя былі такія балючыя, што Антону скутоліць хацелася. А ўсіх было ці не з дзiesiąткі тры.

...Праз некаторы час зноў паехаў Антон да швагра. Выбраўся ў горад, і ногі самі занеслі на вулччку, дзе жыў шваграў знаёмы. Штурхнуў вяснічка знаёмага дома — і як не аслупянеў. Проста на яго, брагаючы ланцугом, нёсся раз'юшаны сабачка. Той самы, што вісеў на Антонавым пальцы.

Антон разгублена зірнуў на нумар дома. Ён быў амаль такі, як і помніў Антон. З той толькі розніцай, што апошняга лічба была шэсць, а не восем.

Вялікая прыкрасць ахапіла Антонаву душу. Ён ступіў да сабачкі, гатовы разарваць яго на кавалкі, але той раптоўна сісціўся, лагодна памахаў хвостом, як бы просячы прабачэння за ўсе пакуты, што прычыніў Антону.

Цяпер Антон Бусел, нават калі і вып'е, больш маўчыць, і ніколі аб заклад не б'ецца.

Яўген РАДКЕВІЧ

НЕТЫПОВЫЯ ГІСТОРЫІ

— А чаму ж так?

— Сам разумеш павінны: для калгаса любое з рук сыйдзе, а сабе пастарацца трэба, — падміргае Віннік дзядзьку.

Той замаўкае, задумваецца, тупае каля цесляроў, пакуль тыя не выключваюць станок. Тады дзядзька зноў кажа Вінніку.

— Я што папрашу цябе, чалавеча, зрабіце мне дзверы. Я і пераплачу, паўлітэра пастаўлю — толькі зрабіце як сабе.

— Дамовіліся, бацька, — згаджаецца Віннік, і дзядзька пакідае цялярню.

Віннік пачынае перабіраць нарыхтаваныя раней брусы, кажа Дуброве.

— Давай злепім гэтаму старому дзверы. Некалькі гадзін працы — і дзверы гатовы. Віннік ставіць іх у кут, Дуброва насоўвае шапку.

— З'езджу на ровары да кліента нашага, няхай забірае дзверы.

Віннік прыкра крывіцца.

— От, не церпіцца табе, як маладому перад выселлем. Праз тры дні і з'ездзіш.

У вызначаны тэрмін да цесляроў прыязджае дзядзька па свае дзверы. Шчодра разлічваецца з майстрамі, а забіраючы дзверы, яшчэ раз прызірліва аглядае іх і задаволена адзначае:

— Вось што значыць — як сабе рабіць.

ГАТАР ПЕРАГРЭЎСЯ

Гатар — для тых, хто не ведае, — гэта піларамы, да якой прыстаўлены Лявон Прохарчык, чалавек баламутны, наравісты, павярэджаны нейкай даўняй хваробай, ад якой усю дашчэнтую і пачарнеў тварам. На адно ён толькі і здатны: насіць ключы ад старой стадолы, дзе стаіць гатар, і пускаць пры патрэбе гэтую ад вайны хварою прывезеную яшчэ машыну. Старшыню пабойваецца, таму калгасны лес пілуе без усялякіх выбрыкаў, а вось прыватнаму гаспадару ўласцівы Лявона можна адным толькі спосабам — праз бутэлку.

Выпіўшы тут жа каля гатара, ён хутка п'янее, слягвае шапку з галавы і тычкае пальцам у лясую маўкаю.

— Вось, толькі адну сілу маю — сілу свайго розуму.

Уключае гатар, а сам укладваецца спаць на пілавінне. Людзі даўно навучыліся самі працаваць на гатары і без Лявона ім нават зручней: не блытаецца пад нагамі.

Але праз гадзіну-другую ён прачынаецца. Не атросшы пілавінне з ватуўкі, падскоквае да гатара. Кладзе руку на раму і рашуча абвясчае:

— Гатар перагрэўся.

І выключвае машыну. Сварыцца ці спрачацца з ім — пусты занятак. Непарушна стаіць на сваім: гатар перагрэўся. Таму мясцовыя людзі зноў прымяняюць правяраны спосаб — наліваюць Лявону. Той выпівае, паказвае на сваёй галаве, якую сілу мае, і кладзецца на звычайна месца.

Гатар перагравваецца яшчэ і яшчэ, у залежнасці ад таго, колькі лесу ў гаспадара, а калі дапілоўваецца апошняе бярвення, Лявон тут жа прачынаецца. Мадае халодную раму і з лаянкай накідаецца на гаспадара:

— Ах ты, такі-сякі, ледзь гатар мне не спаліў.

Ну, гаспадар ведае, як супакойць Лявона. Налівае яму, лагодна пасміхаючыся. А што скажаш: працаздольныя людзі ў калгасе напералік.

— Дужа цяжка нешта прыдумаць, каб падзейнічала на гэтага Гарошку. З яго ўсё як з гуся вада. Толькі і застаецца даць у лоб яму.

Ён узнімае страшны свой кулак і з надзеяй пыгаецца ў старшыню:

— А што, як апошняю меру... Вось пельну яму ў лабаціну.

Старшыня кісла ўсміхаецца.

— Ты пельнеш... Ты быку пельнеш — дык той адразу скапыціцца. А тут чалавек. Няхай і Гарошка, але ж у нас ён адзін застаўся, трактарыст.

Каваль ясна пазірае на старшыню.

— Тады... мо пастуху Бураку ў лоб пельнуць. Таксама п'яніца. Затое пастухі ў нас два.

КАСТУСЕЛЬ

Іван Паўлавіч Кастусель каратканосы, невысокі, круглы. Вочы таксама круглыя, неміготкія. Уважлівыя, каб не сказаць, ліпучыя. Размаўляе з медыястрой, седзячы на канапе каля яе паста. Медыястра звычайна строгая, стрыманая, цяпер усмешліва-дзірлівая. Кастусель хваліць яе.

— Вот Света маладзец. Толькі зайшла ў палату, убачыла, што я таблеткі не піў — і нічога, сварыцца не стала.

— Але ж ляркастры трэба прымаць, Іван Паўлавіч.

Кастусель нават спрачацца не хоча з ёй, лена гаворыць:

— Хто таблеткамі лечыцца? Я вунь галубам кідаў. Дык яны галодныя — і то не бяруць. А ты хочаш, каб Іван Паўлавіч іх еў. Язык аблазіць. А галубам мы хлеб давалі, памачыўшы ў гарэлку.

— А дзе гарэлку бралі? — стражэе Света.

— Тады яшчэ ўрачы прапісвалі для падтрымкі здароўя... Дык галубы паваліліся, лапкамкі дрыгаюць — папеха.

Пальходзіць бабуля, пытае ў сястры пра сваё. Кастусель незадаволена ўзнімаецца з канапы, бурчыць:

— Тут хіба пагаворыш пра медыцыну...

ДУРНІЧКА

— Кастусель, — гаворыць капрызлівым голасам, вяла разяўляючы рот. — Кастусель, не буду я вашай нявесткай, а вот і не буду.

— Канечне, не будзеш, — кажа ён павучальна, па-бацькоўску, хоць за хвіліну да гэтага казаў іншае. — Не будзеш, калі і далей так пойдзе. Гэта ж сёння пасля гадзіны ночы вяртаецца ў палату. І на дыбачках, каб не чулі. Дзе ты была, скажы?

— А вот і не скажы, Кастусель...

— Ведаю дзе — у мужчынскай палаце сядзела. З гэтай Налкай была там, жонкай афіцэрскай. Яна сёння гэтак вусны нафарбавала, у тры слаі, каб не бачылі, якія абкусаныя. Там, відаць, чалавекі тры грызлі, бо хіба адзін так абкусае?..

— А вот і не, Кастусель, выдумляеце вы ўсё. Ні ў якой палаце мы не былі.

І праз хвіліну:

— А мяне хацелі з дзевятага паверха скінуць...

— З дзевятага? Дык вунь дзе вы былі: на гарышчы... Хто ж гэта яшчэ там быў?

— А той тоўсты ў вельветавых штанах. Налка папрасіла мяне, каб я нікуды не хадзіла, а ён кажа: нам з Налкай трэба ад-

А нято — слёзы горкія будзеш ліць. От ты паслухай. Прыедзеш у санаторыю — не кідайся абы на каго, а добра прыгледзься, пакажы сябе — і адразу да цябе адносіны адпаведныя. І ў рэстаран запрасяць, і ў кіно. Усё чын чынам. А нято — будзеш мець толькі куштэрапію.

Дурнічка ўважліва слухае пяцідзесяцігадовага дзядзьку, набіраецца розуму, бо ёй, дурнічцы, усяго толькі пятнаццаць год.

БАЙКІ КАСТУСЕЛЯ

Мой дзядзька непісьменны быў. Працаваў фурманам да вайны ў старшыні райвыканкома. І дужа спадабаўся яму. А старшыня быў такі. Прыязджае ў вёску, пачынае вучыць сялян. "Чаму ў вас нічога не расце, ведаеце? Бо зямлю не корміце. А там, дзе няма корму для расліны, там нічога не вырасце. Вось бачыце?" І здымае капялюш, паказвае сваю галаву лысую.

Захацеў гэты старшыня выпягнуць на пасадку і майго дзядзьку. Перавёў інструктарам у выканком, пасля загадкама аддзела зрабіў, а затым і вучыцца ў Маскву паслаў.

А дзядзька трохі ўжо ўмеў пісаць-чытаць, але слаба. Пасялілі яго ў гасцініцу, а гасцініца вялізная, ці не з тысячы пакояў. Выйшаў дзядзька на вуліцу, ды забыў, у якім пакоі яго пасялілі. Як жа знайсці? Саромеенца пытацца. І прыдумаў. Ходзіць па гасцініцы і зазірае ў кожныя дзверы: "Таварыш Кастусель тут жыве?" Так і на свой натрапіў.

На вучобу дзядзьку не прымаюць — граматы ж зусім аніякай. Дык пайшоў ён са скаргай да высокага начальства, даводзіць: "Мяса як трэба — Кастусель трэба, хлеб як трэба — Кастусель трэба, а як вучыцца трэба — Кастусель не трэба". Так і пераканаў, значыць.

І вось вучыцца. На занятках задае пытанне лектару: колькі рознай скаціны было да рэвалюцыі ў Расіі? Лектар яму: не магу адказаць на ваша пытанне, а праз тыдзень — калі ласка. Ну, праз тыдзень і адказаў.

І вось здае дзядзька таму лектару экзамен. Выцягнуў білет, паклаў яго ў кішэню — і на выхад. Лектар спыняе яго: куды ж вы, адказвайце.

"Ага, дзядзька кажа, я вам адно пытанне задаў, дык вы цэлы тыдзень рыхтаваліся. А тут тры, ды такія цяжкія".

А пасля яшчэ было на экзамене. Падышоў дзядзька да стала, на якім білеты раскладзены, выпягнуў адзін, прачытаў, а пасля хуценька паклаў на стол, перамяшаў разам з іншымі.

Выкладчык абураны: маўляў, што гэта такое?

А дзядзька яму:

— Разумеете, таварыш прафесар, чалавек я ўжо немалады, веру ў прыкметы розныя. Трынаццаты білет трапіў мне, то я забаяўся, што не панашуце.

А выкладчык настойліва такі, строгі. "Бярыве свой трынаццаты і адказвайце, а то двойку пастаўлю!"

Рабіць няма чаго — знайшоў дзядзька трынаццаты білет, пачаў адказваць. І адказаў.

А таму што і ведаў адзін толькі білет — трынаццаты.

У краінах Заходняй Еўропы сталі традыцыяй прысвечаныя калядам канцэрты з твораў караля вальса Эгана Штрауса. І вось з такой праграмай выступіў у Іспаніі сімфанічны аркестр творчага аб'яднання "Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь". Дырыжор — Вячаслаў Чарнуха, салістка — лаўрэат Міжнароднага конкурсу Алена Шведава. Паўсюль, дзе выступалі артысты з Беларусі — у Гранадзе, Барселоне, Мадрыдзе, — былі аншлагі. У сталіцы Іспаніі канцэрт прадстаўнікоў нашай краіны адбыўся ў зале, дзе гучалі галасы выдатных іспанскіх спевакоў, у тым ліку Мантсэрат Кабалье. І атуляла нашых артыстаў атмасфера цеплыні, зычлівасці, узаемазумеўня.

Паклонікам таленту Алены Шведавай спадабалася яе прыгожае каларатурнае сапрапа, выкананне найскладанейшых віртуозных твораў, якія Алена спявала панаемецку. Здавалася, што на яе голас не паўплывалі ні бясконцыя пераезды, ні хваляванне. Ён гучаў ярка, чыста, упэўнена. Публіка выклікала на "біс", прасіла аўтографы.

Нядаўна з вялікім поспехам прайшла тая ж канцэртная праграма, "Еган Штраус — кароль вальса" ў родным Мінску, у Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы. Музыканты выйшлі з аркестравай ямы на сцэну. Зала, дзе, здавалася, яблыку не было дзе ўпасці, слухала, стаіўшы дыханне. Як заўсёды сярод публікі былі людзі розных узростаў, шмат моладзі, дзяцей.

"У адрозненне ад гастрольных канцэртаў трохі змяніўся склад аркестра, — кажа дырыжор Вячаслаў Чарнуха, — пашырылася струнная група. Добра правілі сябе ўсе музыканты аркестра, у тым ліку і моладзь. Як заўсёды на ўзроўні была таленавітая спявачка, прафесіянал сваёй справы Алена Шведава. З ёй вельмі прыемна, лёгка працаваць. Шкада, што ў тэатры яна мала занята".

Алена Шведава спявала куплеты Адэлі з аперэты "Лягучая мыш", вальсы "Вясеннія галасы", "Казкі Венскага лесу", вальс Арсены з аперэты "Цыганскі барон", Алімпіі — з оперы Ж. Аффенбаха "Казкі Гофмана". Складаная праграма дапамагла раскрыцца яе прыгожаму каларатурнаму сапрапа. Яе доўга не адпускалі са сцэны, літаральна засыпалі кветкамі.

"Лічу, што ўсім, чаго я дасягнула, — сказала А. Шведава, — я абавязана свайму канцэртмайстру заслужанай артыстыцы Беларусі Ларысе Талкановай і маёй першай настаўніцы па вакале, былой спявачцы опернага тэатра Доры Захараўне Кроз, у якой я вучылася шэсць гадоў, пачынаючы з пятага класа. Яна дала мне пецёўку ў жыццё. Шкада, што яе ўжо няма з намі. А ў кансерваторыі я вучылася ў Тамары Мікалаеўны Ніжнікавай".

Пасля канцэрта паклонікаў таленту Алены Шведавай намнога павольшала.

Вера КРОЗ

На сцэне — Алена Шведава.
Фота В. МАЙСЯЕНКА

Пачатак той вайны

"У чэрвені 1941 года" — так называецца мемуарны зборнік, што выйшаў у Гродне. Змест яго складлі ўспаміны ўдзельнікаў першых баёў на Гродзеншчыне. Як вядома, нямецка-фашысцкія захопнікі на гэтай тэрыторыі (дарэчы, як і паўсюдна) сустралі вельмі жорсткае супраціўленне. І не толькі з боку рэгулярнай арміі — за зброю ўзялося і мірнае насельніцтва. Са згадак У. Нядзелькі, Д. Гаўрыліна, Р. Карачуна, Б. Казьякова і іншых і паўстаюць асобныя эпізоды тых незабыўных часін, калі закладваўся падмурак будучай перамогі над фашызмам.

Дырыжорскія згадкі

ПРАЦЯГВАЕЦЦА КАНЦЭРТНЫ СЕЗОН, ПРЫСВЕЧАНЫ 60-ГОДДЗЮ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАЙ ФІЛАРМОНІІ. А Ў ХУТКІМ ЧАСЕ СВОЙ 70-ГАДОВЫ ЮБІЛЕЙ АДЗНАЧЫЦЬ САМЫ ВЯЛІКІ ЯЕ КАЛЕКТЫЎ — АКАДЭМІЧНЫ СІМФАНІЧНЫ АРКЕСТР.

Працуючы над кнігай пра нашу філармонію, я сутыкнуўся з немалымі цяжкасцямі ў асвятленні яе першых чатырох, даваенных сезонаў, бо ўсе архіўныя матэрыялы прапалі ў час фашысцкай навалы. І таму мне давялося звярнуцца па дапамогу да жывых сведкаў мінулых падзей, да тых, хто асабістай творчай працай спрыяў станаўленню рэспубліканскай канцэртнай арганізацыі. Адзін з іх — першы галоўны дырыжор сімфанічнага аркестра, заслужаны артыст нашай рэспублікі, прафесар Ілья Аляксандравіч Мусін — прыслаў з Санкт-Пецярбурга свае ўспаміны, якія часткова я скарыстаў у кнізе. А цяпер ёсць нагода перачытаць іх больш падрабязна.

Як толькі адкрылася Беларуская філармонія, перад яе кіраўніцтвам паўстала неадкладная праблема: знайсці штатных дырыжораў для сімфанічнага аркестра, перададзенага новай канцэртнай арганізацыі Камітэтам радыёвяшчання. Пошукі кандыдатур на вакантныя дырыжорскія месцы доўга заставаліся марнымі, пакуль нехта з музыкантаў не параў дырэктару філармоніі Р. Прагіну звязца з ленынградскім дырыжорам І. Мусіным. Гэты 33-гадовы мастра, скончыўшы Ленынградскую кансерваторыю па класах М. Малько і А. Гаўка, застаўся там на кафедры дырыжыравання — для музычна-педагагічнай працы. Адначасова ён пасляхова выступаў як дырыжор Ленынградскай філармоніі.

Заручыўшыся падтрымкай Упраўлення па справах мастацтваў, Р. Прагін накіраваў Мусіну тэрміновую тэлеграму-выклік з прапановай заняць пасаду галоўнага дырыжора сімфанічнага аркестра. І той хутка згадзіўся. Во-

сенню 1937 года, пасля летніх гастрольяў у Кіславодску, І. Мусін прыехаў у Мінск і на доўга звязаў сваё творчае жыццё з гэтым горадам. "Адразу ж паўстала пытанне пра другога дырыжора, — згадвае Ілья Аляксандравіч. — Дырэкцыя была не супраць, каб запрасіць на гэтую пасаду майго вучня К. Сімянава, які год прарабіў дырыжорам Пятравадскай філармоніі... Сімянаў (у пасляваенныя гады ён стаў народным артыстам СССР) аказаўся выдатным памочнікам у агульнай працы і да таго ж добрым таварышам".

Сімфанічны калектыў Белдзяржфілармоніі марыў мець мастацкага кіраўніка з цудоўнай дырыжорскай школай, вялікай музычнай эрудыцыяй і душой педагога-выхавальца, здольнага аб'яднаць вакол сябе ўсе аркестравыя групы і навучыць артыстаў удумліва і творча працаваць над буйнымі партытурамі. Мусін акрамя меў гэтыя каштоўныя прафесіянальныя якасці, быў высокаа-

дукаваным музыкантам, валодаў многімі сакрэтамі дырыжорскай спецыяльнасці.

"Маё выхаванне як дырыжора, — піша ён ва ўспамінах, — было цесна звязана з аркестрам Ленынградскай філармоніі, рэпетыцыі і канцэрты якога я рэгулярна наведваў, пачынаючы з 1921 года. Гэты аркестр, чые прафесійнае майстэрства даўно лічыцца недасяжным, быў маім "настаўнікам", сапраўдным эталонам аркестравага выканальніцтва. Натуральна, што, распачынаючы працу з мінскім аркестрам, я меў перад сабой канкрэтны ўзор высокага мастацтва, ясную мэту, да якой трэба было імкнуцца. Таму як толькі мог, усімі даступнымі мне сродкамі стараўся дасягнуць з беларускімі музыкантамі такога ж гучання, такой жа якасці штрыхоў і нюансаў, якія былі ўласцівыя ленынградскаму аркестру".

Далей Мусін працягвае: "Павінен прызнацца, што мне, у той час яшчэ зусім мала-

Між рампай і экранам

На Беларускім тэлебачанні працавала і працуе шмат таленавітых людзей, яркіх асоб. А прыцягальнасць, рамантыка, загадкаваць гэтай прафесіі робяць яе адной з самых захапляльных і цікавых для тых, хто выбірае свой шлях у жыцці. Сустрэча з тэлежурналістам Маяй Іванаўнай Гарэцкай на старонках "ЛіМа" невыпадковая. Больш за 35 гадоў яна аддала тэлежурналістыцы. Яе прафесія аб'яднала ў сабе тэатр і тэлебачанне...

— Мая Іванаўна, вы працуеце на Беларускім тэлебачанні, бадай з першых яго крокаў...

— Так, я прыйшла на Беларускае тэлебачанне, калі яно было першакласнікам — яму споўнілася ўсёго 7 гадоў. Усё толькі пачыналася, усё было — упершыню. Я збіралася стаць журналістам-газетчыкам, і тады аб тэлебачанні нават не думалася. Пасля заканчэння школы ў Гродне, дзе жыла мая сям'я, я, "залатая медалістка", паехала паступаць у Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт. На факультэт журналістыкі конкурс тады быў страшны: толькі сярод медалістаў — 28 чалавек на месца. Я вытрымала гэты конкурс і паступіла. Універсітэт я закончыла з рэдкай спецыялізацыяй — нарысіст. Дыплом абараняла на аснове сваіх публікацый.

Аддзяленне тэлежурналістыкі адкрылася ў Маскоўскім універсітэце, калі я яшчэ вучылася. Дык вось, на гэта аддзяленне пераводзілі адных "троечнікаў".

Па размеркаванні я павінна была ехаць у Томск: там мяне чакала кватэра і два месцы ў газеце — для мяне і майго мужа, таксама журналіста. І тут умяшалася мама: Томск так далёка ад Гродна, а ў цябе няма здароўя і іншае. І раптам мне самой, ажно да слёз, захацелася вярнуцца дамоў. Я ведала, што ў Беларусі толькі што пачало працаваць тэлебачанне, і кадраў не хапала. У Маскоўскі ўніверсітэт прыслалі на стажыроўку журналістаў з нашай рэспублікі. І вось я рушу ў беларускае пастпрэдаства адразу да начальства. Яго, мусіць, я ўразіла адразу сваёй заявай: "Дапамажыце вярнуцца на Радзіму!"

— І што, дапамагло?

— Дапамагло. Пытанне вырашылася станоўча ў маёй прысутнасці, па тэлефоне.

— Вашы першыя ўражання ад тэлебачання?

— Я прыйшла ў літаратурна-драматычную рэдакцыю. Там на той час рэдактарамі працавалі адны мужчыны, ды яшчэ пісьменнікі. Жанчыны не прыжываліся. Адразу зрабіла дзве шумныя перадачы: "Новае ў цырку", прысвечаную цыркавай праграме "Бахчысарайская легенда" і Надзеі Дуравай, і "Творчы партрэт народнай артысткі Беларусі Марыі Кавязінай".

Я нічога не баялася, я проста была яшчэ не пужанай, не ведала ўсіх ранейшых ідэалагічных жахаў. І мне шанцавала. Шанцавала і ў тым, што ўсе мае перадачы ўвасаблялі самыя вопытныя рэжысёры — А. Гутковіч і В. Карпілаў.

— Для творчага чалавека ўласціва суседства ўпэўненасці ў сабе і сумневу. Што пераважае ў вас?

— Па-першае, я вельмі ўпэўнены ў сабе чалавек. Але я моцна люблю такі выраз: "О вялікая незадаволенасць сабой! Няшчасны той, хто адчувае цябе вельмі часта. Варты жалю той, хто наогул цябе не адчувае".

— Ваша праца аб'яднала ў сабе тэлежурналістыку і тэатр. Чаму менавіта тэатр?

— Як усе дзяўчынкі, я таксама марыла стаць актрысай. Я любіла і люблю тэатр! Тэатр — справа святочная: бенефісы, фестывалі, прэм'еры... І я заўсёды прысутнічала на гэтым свяце. І няхай сабе я стала журналістам, але маё жыццё было вечнай прэм'ерай. Спецыфіка працы тэлежурналіста ў тым, што кожная твая перадача — прэм'ера. У тэатры спектакль можа дарабляцца гадамі, акцёр кожны раз можа нешта паправіць у сваёй ролі. А на тэлебачанні гэтага зрабіць нельга.

— Вы, як тэлежурналіст, удзельнічалі ў тэатральным жыцці і пэўным чынам уплывалі на яго. Як складаліся вашы адносіны з акцёрамі?

— Я жыла жыццём тэатра і акцёраў! Я навучылася разумець, што такое талент і што такое сапраўднае мастацтва. Я не сюсюкала і не паддобрывалася да акцёраў. Кожны раз, калі прыязджаю на здымкі, мяне ў тэатры сустракаюць прыезна і радасна: "Мая прыехала!" Віктар Манаеў, артыст купалаўскага тэатра, некалі казаў мне: "Вы настолькі наша, што мы пры вас не "заціскаемся".

У чым цяжкасць маёй працы? Многія з нашых акцёраў мала цікавыя, таму што паза тэатрам у іх аднастайнае жыццё. Часта здараецца, што асоба драбней за свой талент. Але чалавеку дадзены дар і гэты дар трэба цаніць і паважаць. Адкрываю патэмнае, запаветнае ў чалавеку — гэта самае важнае для тэлежурналіста. Акцёр выражае час! Калі ў п'есе, напісанай і дваццаці і дзвесце гадоў назад, тое, што акцёр іграе на сцэне, робіцца фактам яго біяграфіі, — гэта мастацтва.

— Што вы маглі б сказаць пра беларускае тэатральнае мастацтва, якое на працягу 35 гадоў вы з блакітнага экрана даносілі да шырокай глядацкай аўдыторыі?

— Мы проста не ўмеем цаніць тое, што мелі і маем. У нас былі волаты беларускай сцэны, такія, як Рахленка, Ржэцкая, Ждановіч, Платонаў, Уладзімірскі. І зараз мы жывём побач з такімі вялікімі актрысамі, як Клімава, Станюта.

Нашы спектаклі — "Трохграшовая опера", "Макбет", "Крык на хутары", "Дылія", "Радавія", "Трагедыя чалавека" — зачароўвалі і замежнага гледача: Маскву, Акімашу, Берлін. І толькі тут мы не ўмеем гэтага цаніць, бо... "няма прарока ў сваёй Айчыне".

— Вы лаўрэат прэміі Саюза журналістаў Беларусі "За рэштную журналістычную работу года". За што гэтая прэмія?

— За тэлемафон "Творчасць — шлях да сябе". Мне не сорамна за праграму, я ёй ганаруся. Гэта была "заказная перадача" — ад Таварыства інвалідаў. Менш за месяц заставалася да эфіру, калі іх ліст перадалі ў нашу рэдакцыю — іншыя рэдакцыі адмовіліся. І мы з рэжысёрам Вячаславам Акімушкіным ўзяліся за гэту працу. Чаму? Я сама ў 21 год страціла магчымасць хадзіць, амаль год

дому галоўнаму дырыжору, вельмі пашанцавала. Я сустрэўся з творчым калектывам, з якім у мяне адразу склаліся надзвычай шчырыя і сяброўскія ўзаемаадносіны. Ужо на першых аркестравых рэпетыцыях адчуў з боку музыкантаў поўны давер і глыбокую зацікаўленасць узяць выканальніцкую культуру музычнага калектыву на больш высокі мастацкі ўзровень”.

Вельмі важна, што беларускі аркестр меў тады параўнальна невялікую месячную норму канцэртных выступленняў. Адкрытыя канцэрты перад слухачамі было няшмат. А ўдзел аркестра ў музычных радыёперадачах, праграмы якіх складаліся з неаднаразова выконваемых твораў беларускіх кампазітараў, дадатковых рэпетыцый не вымагаў. Гэта, паводле слоў І. Мусіна, дазваляла асноўную ўвагу засяродзіць на дасканалай падрыхтоўцы найбольш складаных сімфанічных партытур вялікіх майстроў мінулага і сучаснасці.

Абодва дырыжоры часта праводзілі рэпетыцыйныя заняткі паралельна, з рознымі аркестравымі групамі (Мусін звычайна працаваў са струннікамі, а Сімяонаў — з духавікамі). Гэта давала магчымасць рыхтаваць творы для публічнага выканання з максімальнай адточанасцю ўсіх тэхнічных дэталей. А паколькі многія найвыдатнейшыя ўзоры музычнай класікі і навінкі савецкага сімфанізму выконваліся ў Мінску ўпершыню, то “групавы метады працы з музыкантамі цалкам сябе апраўдваў і прыносіў добрыя вынікі”.

На працягу чатырох даваенных сезонаў мінскія меламены пазнаемліліся ў інтэрпрэтацыі нашага аркестра з сімфоніямі Бетховена, Берліёза, Брамса, Ліста, Франка, Чайкоўскага, Глазунова, Скрабіна, Шостакавіча, Мяскоўскага, Кабалеўскага. Такі вялікі складаны рэпертуар сведчыў пра высокі прафесіяналізм калектыву і ягонай творчай актыўнасці. Гэта ў сваю чаргу паспрыяла развіццю сімфанічнага жанру ў беларускай музыцы канца 30-х гадоў.

Менавіта І. Мусін заахвоціў і прыцягнуў да творчага супрацоўніцтва з філарманічным аркестрам шэраг кампазітараў рэспублікі, здатных пісаць новую сучасную музыку. Вынікам сталіся такія буйныя праграмныя творы, як сімфонія “Беларусь” і “Чэлюскінцы” В. Залатарова, сімфонія Р. Пукста, П. Падкавырава, уверцюра-фантазія “Дума пра пагранічніка Лагоду” і уверцюра “Даёш!” М. Аладава, “Маналог скупого рыцара” Я. Цікоцкага і некаторыя іншыя. На думку Мусіна, “аркестр філармоніі быў нібы “стартвай пляцоўкай” для апрабавання і выпуску ў свет твораў беларускай музыкі. Кульмінацыяй і вынікам гэтага адказнага моманту працы аркестра з’явілася 1-я Дэкада беларускага

мастацтва ў Маскве (1940 г.), калі на сцэне Вялікага тэатра Саюза ССР і ў канцэртных залах сталіцы былі паказаны лепшыя творы кампазітараў Беларусі”.

Добра памятае І. Мусін летнія канцэртныя сезоны нашага аркестра ў курортных гарадах Жалезнаводску і Кіславодску (1938 і 1940 г.), а таксама выступленні ў старажытным парку Гомеля (1939 г.). Гэтыя незабыўныя сезоны доўжыліся па два-тры месяцы. У Гомелі тады было праведзена за два месяцы каля сарака вячэрніх канцэртаў. Амаль усе праграмы аркестр іграў без рэпетыцый, бо план гастрольных выступленняў быў надзвычай напружаны і ёмісты. Толькі для дырыжораў-гастралёраў удавалася выкройваць па адной рэпетыцыі. І нягледзячы на гэта, “аркестр прадэманстраваў ансамблеву зладжанасць, выдатную чытку з ліста, добрую арыентацыю ў стылістыцы новых твораў”. Усё гэта не раз адзначалі вядомыя госці-дырыжоры Н. Рахлін, М. Аносаў, У. Цэлікоўскі, М. Канерштэйн, што сталі за пультам беларускага аркестра.

З вялікай цеплынёй і ўдзячнасцю ўспамінае Мусін многіх сваіх калег-музыкантаў, якія складалі дружны працавіты калектыў у філарманічным аспрэчдзі. Асабліва высока ён адгукаецца пра творчасць канцэртмайстра аркестра А. Бясмертнага — выдатнага скрыпача і цудоўнага чалавека, пра ягонага намесніка, сапраўднага прафесіянала С. Жыва, пра моцнага канцэртмайстра другіх скрыпак С. Ратнера; прыгадвае вядучых альтыстаў Цэсарскага ды Лева, вялянчлістаў Арлова ды Шаліпу, кантрабасістаў Жураўлёва і Тапчэва. “Вельмі цяжка ўсведамляць, — зазначае Мусін, — што некаторыя музыканты аркестра, якія не паспелі ў пачатку вайны выбрацца з палаючага Мінска, былі люты замардаваныя гітлераўцамі”.

У пасляваенныя гады прафесар Ілья Мусін прысвяціў сябе музычна-педагагічнай дзейнасці ў Санкт-Пецярбургскай кансерваторыі, выхаванню маладых таленавітых дырыжораў. Сярод ягоных вучняў — А. Дзімітрыядзі, М. Бухбіндэр, Ю. Цемірканаў, Ю. Домаркас, Д. Цюлін, Ю. Яфімаў ды іншыя вядомыя асобы.

Адзін са старэйшых знакамітых маэстра на ўсёй постсавецкай прасторы, І.А. Мусін (6 студзеня яму споўнілася 94 гады!) стварыў уласную педагагічную сістэму падрыхтоўкі дырыжорскіх кадраў. Разам з тым ён ніколі не забудзе чатыры даваенныя гады, пражытыя ў Мінску. Гады працы галоўным дырыжорам беларускага сімфанічнага аркестра, якія назаўсёды пакінулі глыбокі след у яго творчым жыцці.

Георгій ЗАГАРОДНІ
Фота з архіва айтара

ляжала пластом. І памятаю, калі мяне выносілі на балкон, я бачыла неба, кветкі, траву, а па ёй ходзяць гусянкі — якую я адчувала радасць! Усе мы забываем, як гэта цяжка ў маленстве — рабіць першыя крокі, вучыцца хадзіць, якое гэта пераадоленне! А ў Вячаслава Акімушкіна брат вярнуўся з вайны сляпым. І ў мяне, і ў яго была маральная патрэба расказаць пра людзей, якія пазбаўленыя магчымасці рухацца... Ні слова шкадавання, ні слёз. Мы паказвалі, як дастойна і годна жывуць гэтыя людзі. Пра кожнага з іх я прыдумала мікранавелу. Тэлемаграфон ішоў у жывым эфіры — чатыры гадзіны. Быў кастрычнік. Падздымкі мы рабілі ў Стайках. Неба блакітнае, дрэвы ў золце! Прыгажосць прыроды была для гэтых людзей як на заказ...

— Вы стварылі шмат новых праграм і рубрык на тэлебачанні. Сёння гэта ўжо яго гісторыя. Давайце іх успомнім.

— Я паўтаруся, але сапраўды: усё даводзілася адкрываць упершыню і ствараць самім. З цеплынёй успамінаю рубрыкі “Майстры мастацтваў”, “Акцёры і ролі”, “Тэатральная гасцеўня”. Я заўсёды шукала тэму, якая аб’яднала б маіх суразмоўцаў. На перадачу стара-

лася выклікаць людзей з усіх абласцей. А яшчэ згадваюцца праграмы “Будзьце знаёмымі”, “Творчая эстафета”, “Нашы госці”, тэлеальманах “У святле рампы”. Тэлеальманах расказваў аб дэбютах, навінах з абласных тэатраў, аб прэм’ерах і праблемах. І гэта ўсё — жывы эфір! Упершыню пры мне пачыналі рабіць запісы на магнітную стужку, працаваць з колерам. Вельмі любімая ў мяне была тэлепраграма “Сцэна дружбы”. Вядучым быў прафесар Анатоль Вікенцьевіч Сабалеўскі. Мы ездзілі ва ўсе рэспублікі СССР, дзе ішлі п’есы беларускіх аўтараў.

Я падлічыла, што за гады працы зрабіла на Беларускай тэлебачанні амаль 1300 перадач...

— Дзякуй вам за гутарку і за вашу шчырую працу на карысць нашай культуры. Здароўя вам, творчага агню і здзяйсненняў.

Ала КАНАПЕЛЬКА

На здымку: народная артыстка СССР Лідзія Іванайна Ржэцкая, народная артыстка Беларусі Ганна Браніславаўна Абуховіч, Мая Гарэцкая, народны артыст СССР Леанід Рыгоравіч Разленка.

ТЕАТР

Выхад для падманутых

Колькі таго часу ад рання за змяркання? Але радзіна спадара Аргона змардавалася — ад шчыльнага, нязвычайна-напружанага, небудзённага суіснавання... Відавочна, час у доме спыніўся, пра што адкрыта сведчыць нерухома бутафорскі гадзіннік над шырмаю-ўваходам. Абацліва прыспешвае час хіба сямейны госць, спадар Тарцюф, але звонку ён быў настолькі спакойнейшым за сямейнікаў, што глядачы не памыляліся ў ягонай асабістай зацікаўленасці....

“Тарцюф” Мальера — леташняя лістападаўская прэм’ера Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра. Колькі таго часу ад пачатку сезона, колькі тых паказаў, а яна ўжо прымушае весці гаворку пра рэчы, Магілёўскім тэатрам падзабытыя: пра стыль — рашэння, афармлення, выканання; пра годнае ацёрскае самапачуванне і эфекты малой сцэны — тая прымусіла акцёраў, налаўчонах агучваць вялікую залу Дома палітсветы (там небытквецца тэатр падчас рэстаўрацыі з рэканструкцыяй), ...сцішыцца. Прыслушацца да персанажаў так, як да саміх сябе ў самыя далікатныя, шчаслівыя або скрутныя хвіліны.

...Яшчэ раніцою, седзячы на прыступачцы, спадарыня Пернель, матухна Аргона, маралізавала высокім, але прыглушаным голасам, які апраўдваў і зьяўляўся абліпку шапачку з вушкамі на галоўцы (выдатны раздражняльнік сярод уніформенных залатых апрашашак — гэткае уніформна персанажаў спектакля, кватрата тканіны з дзіркай пасярэдзіне, — яўнае намаганне падкрэсліць асабовасць акцёрскай пластыкі і аднолькаваць абставін для персанажаў). Бабуля Пернель вымаўляла сынавым сямейнікам: не прагнуць яны ўзораў для пераймання ў жыцці, не хочуць яны гэтых узораў у доме! Авохі! Узор на імені спадар Тарцюф пяшчотна масціцца побач з бабцяй. Ужо пад вечар гэты мажы прыстойнік давядзе, хто ў доме гаспадар, і дзе чыё месца, і каму які ўзор для пераймання прызначаны асабіста ім. Скаланутых сямейнікаў, як вядома, выратуе ласка драматурга Мальера і ўсудыіснасць выведзенай ім, Мальерам, каралеўскай справядлівасці. Пра пакаранне Тарцюфа традыцыйна абвешчаць...

Але што ў традыцыях нашых найноўшых часоў амаль выклічаецца з пастановак “Тарцюф”? Перадусім — бацькоўская любоў Аргона да сваёй Марыяны. У магілёўскім спектаклі Канстанцін Печнікаў і Наталля Калакустава (адна з самых маладых актрыс тэатра) гатуюць любоў выяўляючы годна і напоўніцу з блаславення рэжысёра Віктара Куржалева. Дзіцячэ горкае, Марыяна проста і аддана любіць бацьку. Без падтэктаў паходзе Эсхіла або Фрэйда, што само па сабе ўяўляе неверагодную сцэнічную ноўшасць! Марыяна і за Тарцюфа замуж гатова ісці (са слязьмі), і ні за кога не ісці — таксама гатова. Пераходны ўзрост, фармаванне характару, гарт асобы, — усё гэта ёсць у выкананні Калакустай пры далікатным партнёўстве Печнікава. Менавіта натуральна, матчына любоў спадарыні Пернель пераадолее захапленне ўзорным Тарцюфам, — Галіна Угначова спакойна пераконвае ў гэтай акалічнасці. Пераконвае і ў зносінах з Аляксандрам Палкіным, выканаўцам Тарцюфа, і ў радасна-стомленым замірэнні з Аргонам. Сынава любоў да бацькі, — а ў ролі Даміса заняты Аляксандр П’янзін, — выглядае перабольшанай, нацягнутай, нават агрэсіўнай; менавіта П’янзін выпадае з прыглушанай танальнасці спектакля; акцёр пастаянна перабірае ў характарыстыках і фізічных дзеяннях, малая сцэна вымагае карункаў, філіграннасці, дакладнасці, гранічнага ўмення валодаць сабой. Адзіны выпадак, дзе паводзіны Даміса — дарэчныя, — фінал першага акта, адметная сцэна сяброўскіх прызнанняў і абавязальстваў Аргона ды Тарцюфа, ужо падсвечаная Тарцюфавай прыязнасцю да Аргонай жонкі; сцэна паразумення выдатна трансфармуецца ў валутно, а потым і бойку — падушкі. Даміс, далучыўшыся, б’е не жар-

там... Зрэшты, падобнымі рэжысёрскімі прадумкамі спектакль не перагружаны; Віктар Куржалаў ведае меру і адчувае стыль!

Як вядома, вялікую сцэну Клеанта і Тарцюфа на пачатку другога акта любяць скарачаць; Віктар Куржалаў прапануе падавіцца на камічнае відовішча. Брат Эльміры, жонкі Аргона, спадар Клеант доўга і старанна буркоча сам сабе пра адметнасці іхняга дома, пра шчырасць і весялосць: Вячаслаў Галкін выключна арганічны ў гэтай ролі! Ягоны Клеант, магчыма, крыху не дачувае, альбо яму не хочацца чуць усе доказы Тарцюфа. Так яны, акцёры, Галкін з Палкіным, і вядучы свой адметны дыялог: персанажы камічна не чуюць адно аднаго, гавораць адначасова! Тарцюф, праўда, сёе-тое ловіць і кеміць, але маральнага задавальнення ад уласнай правільнасці з Клеантам не атрымлівае.

Высакародная і разгубленая Эльміра Святланы Кліменкі, вагаючыся, сумняваючыся, вельмі натуральна, па-жаночку рашаецца пераканаць мужа ў існых намерах спадара Тарцюфа, але Аляксандр Палкін выяўляе не разлікова залыцанні, а сур’ёзную закаханасць. Дуэты Палкіна і Кліменкі вабяць тым, як персанажы стрымліваюць свае існыя пахуці, выяўляючы іх сутнасць для глядачоў.

Стаўленне да Тарцюфа ў доме Аргона мяняецца паступова, але ўсур’ёз. Пакаёўка Дарына (яе прадстаўляе Зоя Бурцава — крыху грубаватай, адданай Марыяне, гэткай рамантычнай рэалісткай), праўда, ад пачатку не памылялася наконт ягонае святасці, за што атрымлівала і Аргонову няпрыязь, і Марыяныны слёзы, і Эльмірын недавер. Іх агульны дзейні на пляцоўцы падтрымлівала музыка Аляксандра Баля, вядомага магілёўскага выканаўцы і кампазітара, які працуе ў галіне так званай аўтарскай песні. Ён не прадугледжаў разгорнутых музычных характарыстык. Толькі песні, арганічна ўведзеныя ў спектакль праз фанараму, дадалі настрою глядачам і персанажам. Рызыкаўна, вядома, бо тэкст Мальера адразу спакушае пераўнаць... Але да стылю камедыі работа Баля пасуе.

...Фінал кахець сябе не прымусіў. Прыбітыя навінамі з вуснаў Тарцюфа, сямейнікі Аргона проста валяцца з ног. І нават засынаюць — са страшнымі снамі, трэба думаць, бо ўскрыкваюць, бо нешта мармычуць. Але з’яўляецца спадар Ляль, судовы прыстаў, бог з машыны на Мальераў капаль, і ўсё канчаецца адметнай і дасціпнай малітвай... Бо малітва — гэта выхад для падманутых, для абражаных, для прыніжаных. Эмацыйны, як бы мы заўважылі цяпер. Здаецца, спадар Тарцюф шкадуе толькі пра свае няспраўджаныя грахі, глядзячы на Эльміру. Вялікай разгубленасці з нагоды свайго арышту ён не выяўляе. Ці мала пра што можна дамовіцца — калі не з каралём, дык з каралеўскай справядлівасцю — абавязкова...

Жана ЛАШКЕВІЧ

P.S. Другога лютата Аляксандру Палкіну зраўнялася шэсцьдзесят гадоў; 7 лютата “Тарцюф” стаўся ягоным бенефісам. Колькі таго часу мінула, але тэатр як быў, так і застаўся для Аляксандра Палкіна месцам, дзе выяўляецца ягонае нешараговае, напружанае ўнутранае жыццё. Усё — на сцэне, усё — для сцэны. Да віншаванняў калег па тэатры далучаюцца і шматлікія прыхільнікі — глядачы, журналісты, крытыкі.

На здымку: Вячаслаў Галкін (Клеант) і Аляксандр Палкін (Тарцюф).

Фота Вадзіма КУСТОВА

Стала лёсам
Беларусь

ЮРЫЮ ФАТНЕВУ — 60

Бацька Юрыя Сяргеевіча быў ваенным, таму сям'я часта пераязджала з месца на месца. Нарадзіўся ж ён у сяле Акімаўка Краснашчокаўскага раёна Алтайскага краю (Расія). Незадоўга да пачатку вайны з бацькамі пераехаў у Гомель, пасля ў Пінск. Падчас акупацыі жыў у вёсцы Старыя Дзятлавічы на Гомельшчыне, з 1944 года — у вайсковай часці, што размяшчалася ў раёне станцыі Сарны (Украіна). У пасляваенныя гады Ю. Фатнеў вучыўся ў Навасвержанскай сярэдняй школе Стаўбцоўскага раёна. У 1956 годзе выехаў у Казахстан, дзе працаваў бібліятэкарам. З 1965 года зноў жыў у Гомелі, а таксама ў Бранску, Ленінградзе. У 1990 годзе вярнуўся ў Гомель.

Пісаць Ю. Фатнеў пачаў у бальніцы, калі цяжкая хвароба пасля вайны прыкавала яго да ложка. Першыя вершы апублікаваў у 1955 годзе ў стаўбцоўскай раённай газеце. Піша па-руску. На пазычным рахунку Ю. Фатнева — дзевяць кніг, што выходзілі ў Алма-Аце, Мінску, Маскве, Туле і Гомелі. Шэраг твораў Юрыя Сяргеевіча, на жаль, пакуль не пабачылі свет. Сярод іх некалькі гістарычных раманаў, цыкл гістарычных пазэм, раман у вершах "Сны Зямлі" і іншыя. Чытач змог пазнаёміцца толькі з раманам Ю. Фатнева "Куміры твораў", які летась быў змешчаны ў другім — чацвёртым нумарах часопіса "Палессе".

Віншuem Юрыя Сяргеевіча з 60-годдзем!
Зычым яму здароўя, новых творчых поспехаў!

Шырыня
творчых абсягаў

МІРДЗЕ АБАЛЕ — 75

Вядомы латышскі літаратуразнавец Мірдза Эдуардаўна — ці не самы дасведчаны сучасны даследчык у Латвіі творчых кантактаў і ўзаемасувязі беларускай і латышскай літаратур. М. Абала разам з Д. Вікснай у 1977 годзе выдала кнігу "Дружба, змацаваная ў вяках", у якой прасочваюцца сувязі паміж нашымі народамі, а таксама творчыя стасункі на працягу не аднаго стагоддзя. Яна — аўтарка прац "Райніс і Беларусь" (1975), "Ян Судрабкала і беларусы" (1977), складальніца латышка-беларускага і беларуска-латышкага слоўніка. Часта выступала М. Абала з артыкуламі аб творчасці беларускіх пісьмннікаў, з рэцэнзіямі на іх кнігі, што выходзілі ў перакладзе на латышскую мову. Мае навуковую ступень доктара філалагічных навук, з 1991 года Мірдза Эдуардаўна з'яўляецца прэзідэнтам Латышскай асацыяцыі беларусістаў. Публікавалася і ў беларускім друку. У прыватнасці, у альманаху "Даліягляд" за 1979 год быў змешчаны яе артыкул "Зазіруньц у душу народа...", у перыядыцы друкаваліся артыкулы пра творчасць А. Упіта, Я. Судрабкала... На латышскую мову пераклала зборнік прозы У. Караткевіча "Чазенія", шэраг апавяданняў Я. Коласа.

І з юбілеем,
і з кнігай...

Нядаўна пабачыў свет новы зборнік вершаў магілёўскага паэта, члена Саюза пісьмннікаў Івана Пехцерава "Белый праздник берез". У абласным навукова-метадычным цэнтры народнай творчасці і культасветработы, дзе працуе аўтар, прайшла прэзентацыя гэтай кнігі, якая супала з 60-годдзем І. Пехцерава. Вечар адкрыў начальнік упраўлення культуры аблвыканкама М. Дарашкоў, дарэчы, зямляк паэта і аўтар уступнага артыкула да зборніка. Юбіляра прывіталі дырэктар абласнога цэнтры народнай творчасці У. Гіль і начальнік упраўлення культуры гарвыканкама Н. Падольская, заслужаныя работнікі і дзеячы культуры У. Баранюскі і В. Ермаловіч, магілёўскія кампазітары У. Глушакоў, В. Шрамко, Я. Маланкоў, Г. Багамолаў і іншыя. На вечары прагучалі вершы І. Пехцерава і песні на яго тэксты.

Спонсарскую дапамогу ў выданні кнігі паэту аказалі ўпраўленне культуры аблвыканкама і абласны навукова-метадычны цэнтр народнай творчасці.

В. БОНДАРАВА

ВІНШУЕМ!

Меншай за неба
душы не бывае...
Ізяславу КАТЛЯРОВУ — 60

Ну, а как ей даецца зенит, —
Нікому дажэ крыком не скажеш.

Выше, выше... И падает вдруг, —
Неужели и впрямь от бессилья? —
Так, что тенью царпают дуг
И за воздух хватаются крылья.

І такіх вершаў тонкіх, вытанчаных, зоркіх, поўных паветра і руху цэлыя кнігі. І піша паэт і спавядаецца сам сабе:
Я просто шел одновременно с людьми и все же от людей.

У Ізяслава Катлярова няма газетных, надзённых аднадзённых вершаў. Часцей і часцей задумваецца над сэнсам жыцця, над сэнсам бытавання. І таму
Первая фраза — всегда как молитва, — Богу и новому дню.

А новых дзён усё менш і менш,
...и память боится
вместо жизни оставшихся лет.

І на рэшту гадоў паэт дае парадку мастаку, а значыць — і сабе:
Не саблю острую пиши, а блеск от сабли.

Да холаду сумна і самотна паэту і чытачу ягонаму ад высновы:
И ничего вернее смерти на свете не было и нет.

Але смерць не існуе сама па сабе. Яна забірае жывое, косіць жыццё. І кожнае новае жыццё — атава, якая адскоквае з-пад касы. Ізяслаў Катляроў слушна заўважае: "для вечнасці мгновенья не хватило". Для вечнасці аднаго жыцця.

Лічба 60 у лютэрку лёгка робіцца як 90. На першым халку жадаю Ізяславу Катлярову 90. Пакуль.

І няхай ягонае паэзіі хопіць імгнення.
Гэта Ізяслаў Катляроў сказаў:
Меньше неба души не бывает.

Рыгор БАРАДУЛІН

УГОДКИ

Хораша, светла, сумленна

СТАНІСЛАВУ ШУШКЕВІЧУ СПОЎНІЛАСЯ Б 90...

Менавіта так пражыў сваё жыццё вядомы беларускі пісьмннік Станіслаў Пятровіч Шушкевіч. Ён, як вядома, належаў да пакалення, на долю якога выпала рознае. У самым пачатку жыццёвай дарогі панавала ў душы радасць, акрыленасць ад усведамлення таго, што паўсюдна ладзіцца новае жыццё і можна прыняць у ім самы чынны ўдзел. Пазней нязрэдка становілася на сэрцы трывожна, бо нельга было не заўважаць, што наўкола шмат падазронасці, абвінавачванняў, а дэмагогія падмяняе добрыя справы. У гады ж юнацтва стала і страшна. Неаднойчы думалася, а ці міне цябе самога ліхі лёс.

Станіслава Пятровіча ён не абмінуў. 15 лістапада 1936 года яго арыштавалі, зрабілі "ворагам народа", асудзілі на восем гадоў пазбаўлення волі. Знаходзіўся ў турме, у лагерах, а пасля авалодваў новымі прафесіямі — быў шахцёрам, цеслем, бухгалтарам. У 1946 годзе, здавалася б, справядлівае перамагла — прыйшло чаканае вызваленне. Аднак на Беларусі пажыццё даўга не давялося. Настаўніка Данілавіцкай сярэдняй школы Дзяржынскага раёна С. Шушкевіча чарговы раз арыштавалі ў 1949 годзе і адправілі на спецпасяленне ў Краснаярскі край. Працаваў лсарубам, у геалагічных партыях і экспедыцыях. І толькі ў 1956 годзе стаў свабодным назаўсёды.

Давялося ўсё пачынаць нанова. І не толькі ў жыцці, а і ў літаратуры. Да арышту паспеў толькі выдаць дзве кніжкі: для дзяцей "Звярыны бал" (1936) і "дарослую" — "Вершы" (1934). Новыя ўваходзіны пачаліся з верша, напісанага яшчэ тады, калі на катэры з сям'ёй пльыў па Ангары, пачаўшы шлях вяртання на Беларусь:

**Белы мой лебедзь, мой пабрацім,
Над Ангарою з табой праляцім**

прафесіі з самымі велічымі эпітатамі. У кнігах Ізяслававых шмат пачуцця, шмат паэзіі. Праўда, вядомасць памеру, класічная строфіка і рытміка крыху закрываюць аднойчы і назаўсёды знойдзены вобраз. Не раўну ючы, як густы снегалад цнатлівую сцяжынку, што праклалі закаханыя.

Ад кнігі да кнігі паэт расце, сталее, але не старэе. Пачынае бачыць, як "покрыта пылью тишина" як "зарастает и лес темной", як "капля вдруг нахохлится". І нялёгка сказаць нават сабе:

**Чем лучше человек,
Тем хуже человеку...**

Гэта з гадамі можна заўважыць, як развітваюцца з паэтам:

И хвалят, как благодарят за то, что умер.

Трэба самому папрацаваць, як любілі казаць камуністы, на нізавых участках, каб не паўтараць за лозунгам: "завод мой — гонар мой", а сказаць да болю шчыра:

**Коль з работы — спиной к заводу,
На работу — к избе спиной.**

Па-людску сказана на тэму сувязі горада з вёскай. Жыццё без прыхарошвання, без паточнай і патачнай патэтыкі, бо ў душу ліецца

**Давно не мытых окон
тоскливо-нежный свет.**

Пра вечнае запусценне, пра зніканне жыцця з жыцця гаворыць адзін радок: "Двери открылись — и ветер вошел".

Балючай усмешкай бадзёрыць паэт вечную тэму багацця і галечы:
Бедняк — богатый человек, — он просит очень мало...

Хай не складзецца ўражанне, што ў вершах Ізяслава толькі пракадваюцца ўдалыя радкі. Паэт валодае майстарствам дасканала. Проста памеры слова не даюць мажлівасці цытаваць болей, большымі кавалкамі. Не ўтрымаўся ад спакусы і дазволіў сабе даць слова вершу Ізяслава Катлярова цалкам:

**Так естественно птица летит,
Словно крыльями вовсе не машет...**

**И над тайгою гарыстай пакружым.
Шмат тут прастору смелым і дужым.
Мужным і дужым!**

А мужнасць яму спатрэбілася яшчэ неаднойчы. І тады, калі на пісьмнніцкіх з'ездах, розных сходах (у тым ліку і партыйных) гаварыў бескампрамісна праўду ў вочы. Не ў апошнюю чаргу тым, хто яшчэ не так даўно пісаў на сяброў даносы, а цяпер стаў "чысценькім", павучаў іншых, як жыць, як тварыць, якім сумленнем трэба быць.

Гэтую ж праўду гаварыў Станіслаў Пятровіч і тады, калі за плячым было ўжо 80 пражытых гадоў. Не мог не гаварыць, бо сумленне не дазваляла. А яшчэ памяць перад сябрамі-пісьмннікамі, якія назаўсёды засталіся на неабсяжных прасторах Сібіры.

У імя гэтай памяці, дзеля гэтай памяці ён і пісаў кнігу ўспамінаў "Вяртанне ў маладосць" (1968). А каб пісаць яе, патрабавалася не толькі мужнасць, а і дужасць. Маральная дужасць. Яно вядома, якія тады часы пачыналіся. Зноў замоўчвалася перабытае ў 30-ыя гады. Зноў чуліся суцэльныя воплескі чарговаму геніяльнаму, прабачце, генеральнаму сакратару ЦК КПСС. А тут — гаворка пра Змітрака Асташку, Улазіміра Хадзьку, Барыса Мікуліча, Валерыя Мараква, Платона Галавача, Васіля Кавалю — хіба пералічыш усіх! І расказ пра той складаны час, які спрабавалі выкрасліць з гісторыі. Мужнасць С. Шушкевіча асабліва стане відавочнай, калі прыгадаць, што некаторыя пісьмннікі, хто перажыў гэтаксама шмат, а і ён (не ў папрок ім сказана), нават у коле сяброў баяліся гаварыць пра тое, што было там. Баяліся, бо не былі ўпэўнены, што зноў не апынуцца ў тых жа краях.

Нават калі б С. Шушкевіч, акрамя кнігі "Вяртанне ў маладосць", нічога не напісаў,

ён заслугоўвае таго, каб яго імя прамаўлялася з пашанай. А на яго ж рахунку амаль дваццаць кніг паэзіі, прозы для дзяцей. Перачытваючы сёння "Лясную калыханку", "Сарочы церамак", "Будзільнік", "Вяселья дзятлікі", "Колькі кіпцікаў у кошкі", "Лісу з магнітафонам", "Казла на верталёце" і іншыя, па-ранейшаму здзіўляешся багатай фантазіі аўтара, яго ўменню ствараць яркія, непаўторныя вобразы, здатнасці жыць светам дзяцей. А дзеці — дзеці зачытваюцца гэтымі кніжкамі гэтаксама, як у свой час захапляліся імі іх бацькі. Бо ў творах С. Шушкевіча — дабрыйна, шчырасць, зноў жа светласць. Лепшыя яго творы для дзяцей сталі класікай беларускай дзіцячай літаратуры.

У параўнанні з творами для дзяцей "дарослая" паэзія С. Шушкевіча гэтаксама, магчыма, крыху прайграе. Гэта — калі гаварыць агулам. Але ўспомнім том "Выбранага" 1988 года, які выйшаў у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Пад адной вокладкай былі сабраны і творы для дзяцей, і сатыра, гумар. Знайшлося месца роздзему аб пражытым і перажытым. Шкада, што не трапілі ўспаміны. Ды Станіслаў Пятровіч усё спадзяваўся, што і яны, дапрацаваныя, дапоўненыя, у рэшце рэшт выйдучы.

Не дачакаўся. 1 лютага 1991 года стаў апошнім днём у жыцці гэтага выдатнага чалавека, таленавітага пісьмнніка.

Ёсць у С. Шушкевіча радкі, якія можна ўспрыняць і яго творчым крэда, але адначасова і запеватам нам, наступнікам:

**...Гарэць, палаць, свяціць, іскрыцца,
Ісці наперад, бачыць далечынь,
Мець сэрца і душу, як светлую крыніцу,
Народу ўсё адоць. Радзіму берагчы.**

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Ой, туманы мае, растуманы...

або Бальшавіцкая ўчэпістая хватка змагара з таталітарызмам

Прачытаў я артыкул Сяргея Дубаўца "Ружовы туман". Раздзел з гісторыі таталітарызму ("ЛіМ", N 2 ад 9 студзеня) і ахнуў. І яшчэ раз пераканаўся, з якою сілаю бальшавіцкая ідэалогія ўжылася і ўелася ў нашу свядомасць, падсвядомасць, ва ўсе інстынкты, а можа, і ў гены. Бо так хлестка, так уедліва, так выкрывальна і непримырыма пра цэлую эпоху беларускай літаратуры можа пісаць толькі чалавек, кожная часцінка якога перанасыцілася ідэалогіяй бальшавіцкага тыпу.

Я па сваёй наўнасці да гэтага часу думаю, што беларуская савецкая літаратура выраставала беларушчыню як гістарычную з'яву, беларускую мову як штосьці самабытнае ў сям'і іншых моў, захавала нацыянальную свядомасць аўтараў і чытачоў (перш за ўсё школьнікаў, часткі студэнтаў, дзеячаў культуры), садзейнічала таму, што Беларусь не ператварылася зноў у Паўночна-Заходні край і толькі такім чынам стала незалежнай дзяржавай. Але не, і, як сказаў бы Мацей Бурачок, "паздароў, Божа, добрых людцоў" — ну, хай сабе аднаго чалавека, ад якога я даведаўся, "што ўся беларуская савецкая літаратура — гэта не раздзел беларускай літаратуры, а раздзел іншае дысцыпліны". "Нічога не вылушчыш з кніг (...) Мележа, Танка... там паўсюль ёсць або няпраўда, або метастазы сатанізму, ачалавечанна бес-

чалавечнасці". Не было літаратуры, а быў толькі туман, які напускалі і Колас, і Куляшоў, і Панчанка, і Танк, і Мележ, і Брыль, і Шамякін, і Бураўкін, і, мабыць, Караткевіч, і, мабыць, Макаёнак, і, мабыць, Глевіч, і, мабыць, Дубоўка, і, мабыць, Зарэцкі... А хіба ж можна ўсіх пералічыць?

Прынцыповасці аўтара "Ружовага туману", яго непакіснасці маглі б пазайздросціць найбольш стойкія выхаванцы трацкіска-сталінскай ідэяльнай школы. На яго фоне такія ідэолагі, як Жданаў або Суслаў, выглядаюць бездаламожнымі дылетантамі-пачаткоўцамі.

...Аднойчы ў пачатку 80-х гадоў у славу тым Маскоўскім фізіка-тэхнічным інстытуце група студэнтаў правяла ў інтэрнаце сяброўскую спрэчку аб тым, чыя мова прыгажэйшая. Ініцыятарам яе выпадкова аказаўся прадстаўнік братняе Украіны. Кожны з удзельнікаў павінен быў даказаць сваю правату вершам на роднай мове. І найлепш успрыняўся — гэта прызналі ўсе прысутныя — верш "Пахне чабор", якому так не сімпатызуе наш Сяргей Дубавец.

Не падазравалі і не даведліся бедняк студэнты-фізікаўцы, што яны адзін на аднаго напускалі такі густы ружовага колеру туман... Але даруем ім. Праўда?

Уладзімір КАЗБЯРУК

Заплямленыя...

Пошук праўды, чысціні — найважнейшая і найцяжэйшая задача ў чалавечым жыцці. Прачытаў толькі што — і невыпадкова — артыкул Сяргея Дубаўца "Ружовы туман" і вымушаны быў прызнаць: усё — праўда. Як кажуць, горкая пілюля, якую хочаш не хочаш, а павінен праглынуць...

Вось кажуць, што не трэба аплеўваць мінулае. А хіба яго можна пагоршыць, як бы мы ні пляваліся?

Усе мы — ахвяры вялікамаштабнай маніпуляцыі з чалавечай свядомасцю. Чаго варта хаця б тое, што ў школе не вывучалі раней ні Ясеніна, ні Блока, ні Дастаеўскага, ні Булгакава, ні Платонава! Што, гэта — справядліва, аб'ектыўна? Гэта — сумленна? Яно і так нялёгка далучыцца растуцям чалавеку да сур'ёзнай літаратуры (патрэбен час, уседлівасць, цікавасць), а калі яе яшчэ зачыняць?

Я — былы настаўнік, выкладчык рускай мовы і літаратуры, таму гэта тэма мяне зак-

ранае непасрэдна.

Я ўсёй сваёй істотай працівіўся таталітарнай плыні ў педагогіцы. Гуманістычныя ідэі я пачэрпнуў дзе б вы думалі? У нашай жа таталітарнай прэсе. Там "Святых намераў", высокіх заклікаў было многа, і гэтыя зерні падалі на добрую глебу. А яшчэ на мяне, хоць і з цяжкасцю, але ўздзейнічалі погляды і перакананні бацькоў, праваслаўных хрысціян, за што я ім, цяпер ужо нябожчыкам, вельмі ўдзячна.

Вось пішу я гэта і ўсведмяю, што мае словы з поўнай падставой можна разумець як канфармізм, імкненне трымаць нос па ветры. Нам ужо няма даверу, нават з боку саміх сябе. На нас — тое самае таўро, аб якім сказаў Сяргей Дубавец. Мы — заплямленыя...

Дзям'ян ДАБРЫЯНІК, пенсіянер

В. Палянчыцы, Баранавіцкі раён

Нагода дзеля сур'ёзнай размовы

Не ведаю, чаму ў паважанага спадара Валянціна Акудовіча артыкул Сяргея Дубаўца "Ружовы туман" выклікаў такую эмацыйную рэакцыю, а даўно агучаныя дубавецкія пастулаты ўспрыняліся свежа, як толькі з печы. Гэтак жа радыкальна Дубавец пісаў і ў першай палове 90-х. Дазволю сабе адну цытату. "А я ўсё думаю — як звязаць творчасць пазтаў майго пакалення з творчасцю ўсіх гэтых панчанкаў, камейшаў, макалёў? Паміж імі — прорва". ("Ідэя Мёрвага Дому", "Наша Ніва", N 3, 1994 г.). Як бачым, у "Тумане" нічога новага няма (апроч некаторых "тэрмінаў"). І не нагадвае мне Дубавец ні "блазна на дрочку", ні "трукача", як удакладняе Акудовіч Ала Сямёнава. Няўжо ягоныя выступленні разлічаны дзеля "арэны, сцэны, тэатра"? Глупства! Яны задужа сур'ёзныя і ідэалагізаваныя, каб імі пацяшаць публіку. Давайце і мы не будзем займацца "туманнай" міфалагізацыяй. Як ні круці, мусім прызнаць: сёння нават не брэнжэўскія часы, калі за публічна выказанае меркаванне патраплялі ў лагер. Вядома, можна згубіць пасаду, прыхільнасць уладаў, "кармушку". Але наўрад ці песімістычны апазіцыянер верыць, што ў наш час у ГУЛАГа ёсць шанцы на вяртанне. Таму навошта прядумляць, каб потым, калі зноў "пацяплее", не ведаць, што рабіць з уласнымі прядумкамі. Інакш мы ніколі не навучымся прамаўляць праўду. Усё нейкія намёкі, алегорыі, параўнанні — скразная зэпава мова.

Я пачынаю думаць, чаму менавіта сёння пазіцыя Дубаўца нарадзіла такі рэзананс, а не, скажам, у спрыяльным для беларушчыны 1994 годзе? Бо дубавецкія тэзы ў 94-м адрэаналіну не выклікалі. Сёння выклікаюць. Таму зноў гучыць зэпава мова, а старэйшыя (мудрэішыя) таварышы мякка ўшчуваюць маладзейшыя за "правакацыйную" рызыку.

Мне здаецца, што Дубавец напісаў "Ружовы туман" і прапанаваў яго "ЛіМу", пасля таго, як адчуў, што беларускае пісьменніцтва стамілася быць у апазіцыі да прэзідэнта (няхай і пасіўнай). Рыцары п'яра скемілі, што бацька "ўсур'ёз і надоўга", таму трэба неяк уладкоўваць свой лёс. Гэта значыць пісаць тое, што трэба ўладзе. І тут з'яўляецца Дубавец, прыжмурвае, як толькі ён умее, вока і сурова пачынае трэсці перад насамі пальцамі — вы што, мы класікам не даруем учорашняе рэнегацтва, а вы туды ж лезеце, няўжо гэтая навучка вам не перасцярога?! І з годнасцю з'язджае ў Вільню, бліжэй да Востраў Браны.

Увогуле, дыскусія, якая ўзгарзлася пасля выступу Дубаўца ў "ЛіМе", не варта выеднага яна. Зразумела, усё таталітарнае літаратурнае шалупінае асыплецца, як хвоя з навагодніх ёлак. Зразумела, застанецца лепшае і сапраўднае. Зразумела, няма беларускай літаратуры без Танка, Мележа, Куля-

шова і ets. Зразумела, літаратура непадзельная з гісторыяй краіны, з якой нават Бэндз не выкінеш. Зразумела, "у вайны няма Айчыны". Але тое, што мы пражылі, засталася ззаду. А што рабіць зараз? Куды рухацца? На што спадзявацца?

Я не маем пераймаць лаўры "пагромшчыка" ў Дубаўца, але мушу сказаць, што мы зусім не маем літаратурнай крытыкі, на сёння яе імітуе нейкая каліялітаратурная тарабаршчына. Адсюль нашыя "канцэптуальныя" праблемы. Неяк у "ЗНО" я пісаў, што нам жыццёва патрэбны літаратурнаўчы часопіс (па магчымасці — незалежны) з маладым сучасным рэдактарам на чале. Няхай Дубавец закладае падваліны новай здаровай беларушчыны (дарэчы, я не згодны, што на Дубаўца паўпільваў кантэкст Радзё "Свабода", хутчэй Сяргей Іванавіч уплывае на "Свабоду" сваім кантэкстам), дык вось, падваліны — падвалінамі, але камусьці трэба парупіцца і пра літаратуру. Бо апісанне тыпова беларускіх пазіцый у занятку сексам і вынаходніцтва пазіцыі "Плуг, або хлопец пашаньку пахае" наўрад ці можна назваць здабыткам сучаснай беларускай літаратуры.

Чаму не маем крытыкі? Таму што калектывізм СП дайшоў да абсурду: сёння я напішу пра цябе, а заўтра ты пра мяне. Чаго варта гэты калектывізм, мы бабачылі на прыкладзе абароны Дома літаратара. Таму досыць адвечныя песні спяваць. Па мне дык лепш (думаю, і для літаратуры таксама), калі б існавалі на Беларусі з тузін літспалока, якія са сваіх асяродкаў выпіхвалі на паверхню самых вартых, а паміж імі далей пачыналася б сапраўдная канкурэнцыя (у цывілізаваных рамках). Бо далей новых класікаў бел. літаратуры будзе прызначаць не ідэалагічны аддзел ЦК, а Адміністрацыя прэзідэнта. Працэз гэты ўжо пайшоў. Да прыкладу, са школьных падручнікаў па літаратуры загадана прыбраць Арсеневу, Сяднёва і Геніюш; дзяржвыдавецтва ачысцілі ад усіх нядобрадзейных і г.д. Пачнуць ствараць новых "глебак". А "моркаўкі" так і застаюцца незаўважанымі. Праз нейкі час новы Дубавец будзе патрабаваць выграбці канфармісцкае смецце. І гэтак бясконца.

Значыць, трэба менш спадзявацца на дзяржаву і глядзець чыноўнікам у раты, а больш працаваць на фармаванне аўтаномнай культурніцкай прасторы. Пісьменнік, калі піша твор, абавязкова на нешта арыентуецца. Трэба ствараць такія ўмовы, пры якіх ён арыентаваўся б не на прэзідэнта і ўладу, а на грамадскую думку — уражанні чытача, слова літаратурных крытыкаў, меркаванне калегіаў. І толькі гэтак перамагчы таталітарызм.

На самай справе ніякай вайны не атрымаецца. Вайну выклікае жаданне паквапіцца на чужое. Ці варта дзяліць у век кам'ютэраў антыкварныя друкаваныя машыны? (Працяг на стар. 14—15)

Гвалт пустаты

Студэнтамі мы вымушаны былі вывучаць некаторыя працы "класікаў марксізму-ленінізму". Памятаю, як нават фізічна цяжка было хаця б на "тры балы" здаць экзамен па "навуковым камунізме". Адночы мы з сябрам, здаўшы залік па гісторыі КПСС, проста ў апусцелай аўдыторыі выпілі пляшку танага віна, а потым са злосцю падралі і паапталі канспекты работ. Нам шкада было дарэмна патрачаных сіл і згубленага часу. Дадам, што цяпер мне шкада іх яшчэ больш.

На факультэце журналістыкі (не ведаю як цяпер) вывучалі і такі "прадмет", як гісторыя бальшавіцкага друку. Гэта ўжо была суцэльная вахшаналія крыклівых ленынскіх артыкулаў, дык гэта іх душэўная незабяспечанасць. Быццам пісаў НЕ ЧАЛАВЕК, а мікрасаляптонны класэр, прыкладам, ці яшчэ ШТО. Толькі пасля прыйшло разуменне таго, што пустата — адсутнасць душы — у форме слова, сціраючы якое бачыш хлусню — асноўная прыкмета метастазы сатанізму. Тых самых, якія згадаў, дакладней — закрануў С. Дубавец у артыкуле "Ружовы туман".

Сатанізм, як фактар метафізічных адносін, можа авалодаць не толькі асобнымі людзьмі, а цэлымі народамі і дзяржавамі, — пра гэта даводзілася чуць неаднаразова. Модная

тэма. І прырода гэтых з'яў да канца невытлумачальна. Ну, гавораць жа за сябе быццам бы і нязначныя факты з біяграфіяў родначальнікаў "самага перадавога вучэння".

Вось лыч, які ў час паводкі забівае на высце безабаронных зайцоў, кідае ў Горках каменнем у салаўёў... Вось Марк, які ўсё жыццё пражыў за кошт іншых... Вось Дала-рэс Ібаруры, па мянушцы "Пасіянарый" ("апантаная"), якая зубамі перагрызае горла палоннаму... Прыклады можна доўжыць. Д'ябальшчыня, якая спараджала і адпаведных герояў: Анку-кулямётчыцу (нармальна жанчына ляжа за кулямёт?), фанатыка Паўку Карчагіна і г.д.

Днямі глядзеў па БТ дакументальны фільм пра Любоў Арлову. Хранікальны кадры, дзе яна ездзіць вярхом на сваім будучым мужы — рэжысёрыя Александрэ — і хвосцяка таго венікам, змусілі падумаць пра клініку і падручнік па сексапаталогіі. Аказваецца, гэтым чынам яны быццам бы "рэпэціравалі" сцэну з фільма "Вясёлыя хлопцы". Дарэчы, сам фільм — феномен пустаты і непрыквашнай нянавісці ў першую чаргу да інтэлектуалаў, да эліты. Успомнім хоць бы ўварванне статка ў дом: усіх тых свіней, кароў і авечак (дарэчы, баран носіць мянушку "Прафесар", яго здымаюць у акуляр — непрыквашаны аванс у бок інтэлігенцыі), і вярхом на быку задам наперад — чароўна "сталінітэчка".

У 1936 годзе адзін з галоўных літаратараў усёй савецкай імперыі, у якую ўваходзіла і Беларусь, Мікалай Астроўскі пісаў у прадмове да з'езда пісьменнікаў:

"Няхай жыве дзівоснае жыццё ў краіне! Няхай жыве 1936 год імклівага руху вызваленнага народа, уперад!"

І яшчэ: "Наша літаратура — літаратура праўды, сацыялістычнай праўды цяпершчыны і будучыні чалавецтва. Буржуазнаму пісьменніку, сведку халівівага прыгнёту працоўнага люду кучкай паразітаў, даводзіцца шмат хлусіць чытачу ў сваіх творах. Нам жа няма чаго хлусіць. Жыццё наша дзівосна прыгожае, рамантычнае. Яно дае нам масу цудоўных вобразаў, яны эскадронамі ўрываюцца ў мозг, запаўняюць яго, адзін за другім цудоўнейшыя, магутнейшыя".

Пустата робіцца агрэсіўнай. Эталоны яе — "Маці" М. Горкага і "Як гартавалася сталь" М. Астроўскага, выдаюцца дзесяткамі мільёнаў (!) экзэмпляраў, перакладаюцца на іншыя мовы свету. На метастазы сатанізму хварэе не толькі руская савецкая літаратура (у найбольшай ступені), а і літаратуры іншых народаў. (Л. Арагон, П. Элюар, А. Стыль, Б. Ясенскі, П. Неруда і г.д.).

У гэтым ракурсе выказанне (па С. Дубаўцу): "беларуская савецкая культура, як прадмет сатаніскага культу" — не адпавядае ісціне. "Метастазы сатанізму" ў беларускай літаратуры — гэта хіба што неабходныя культываваны матывацыі перад звыклым вяртаннем у рэчышча жывога: плуга, касы, работы, хлеба... Хутчэй ужо традыцыяналізм быў яе сапраўднай хваробай.

"Іставаець у веры — прыкмета слабасці альбо вар'яцтва", — сустрэлася нядаўна ў Р. Хайнлайна. У беларускай ніколі не было

гэтага: нам тую "іставаець", той гвалт пустаты прышчаплялі і навязвалі звонку.

Метастазы сатанізму і, як пастфактум, далейшы распад культуры "апусцілі" ў першую чаргу рускую літаратуру. У XIX стагоддзі яна займала першае месца ў свеце, а пасля прыняцця "перадавога вучэння" пачала імкліва губляць свае пазіцыі. І тады з'явіўся Э. Лімонаў і іншае "вантура по жыццю"...

С. Дубавец, які мне здаецца, распачаў абмеркаванне праблемы, якая ў многіх аспектах штучная. Я б рызыкнуў сказаць, што яго артыкул "напамінальны", як, прыкладам, напамінальным можа быць абмеркаванне леташняй паводкі, Аўтар хіба што падышоў да праблемы, але тая праблема — мяркую, тэма гаворкі для філосафаў, парапсіхологаў ды псіхааналітыкаў.

У звязку з гэтым, думаецца, усё-ткі найбольшую небяспеку для нашай постсавецкай культуры ўяўляе не тое, што было, а тое, што ёсць і набліжаецца налярэадзі двадцатых першага стагоддзя. Прывіды сатанізму заўсёды спакушалі і будуць спакушаць масы, тым больш у найадказны перыяд гісторыі, у які ўсе мы закручваемся, як у мясарубку: няхай сабе тут і Інтэрнет, і кланіраванне чалавека, і многае іншае.

Неасатанізм не знік і не выпарыўся з нашай культуры і літаратуры, у прыватнасці. Ён хіба што набіў новыя формы, і варта прызнаць яго трыумф, як рэальнасць і асэнсаваны фактар жыцця ў постсавецкім часе. І каб пазбавіцца згэтага, у нас, пэўна, ужо няма ні матэрыяльных, ні духоўных рэсурсаў.

Мы бачым не "ружовы туман", а хутчэй за ўсё пустату — як край бездані. Але, як сказаў прароцтва: "Не глядзі доўга ў бездань, а то бездань можа ў адказ зазірнуць табе ў вочы..."

Юры СТАНКЕВІЧ

Дыскусія распачатую Сяргеем Дубаўцам і Валянцінам Акудовічам працягваюць Уладзімір КАЗБЯРУК, Юры СТАНКЕВІЧ, Аляксей АРКУШ і Дзям'ян ДАБРЫЯНІК

З Богам і людзьмі — па-беларуску

Нядаўна ў Беластоку выйшлі з друку дзве, на маю думку, вельмі патрэбныя рэлігійныя кніжкі айца Кастуся Бандарука.

Многія з нас добра ведаюць яго голас, які далятае з Прагі, з Беларускай рэдакцыі Радыё "Свабода", дзе ён працуе ўжо даволі працяглы час. Рэлігійныя гутаркі айца Кастуся даўно прыцягнулі ўвагу і з'яўляюцца для нас добра крыніцаю інфармацыі пра асновы духоўнага жыцця. Вельмі важна, што гэта слова беларускае, бо сам айцец — беларускі праваслаўны святар, родам з Беластоцка. Да пераходу на Радыё "Свабода" ён вёў прыход праваслаўнай царквы св. Юрыя ў Чыкага (ЗША), таму мае не толькі багатыя тэарэтычныя веды ў галіне царкоўнага жыцця, але і добра ведае практыку службы менавіта ў беларускай праваслаўнай царкве. Сёння вельмі мала такіх святароў, больш у беларускім замежжы, і толькі адзінкі — у самой Беларусі. Як піша аўтар у прадмове да адной з кніг: "Цяперашняе месца беларускай мовы ў Храме — вядомае, але не заўсёды гэтак мусіць быць". З гэтай думкаю пра будучыню, пра патрэбы вернікаў у інфармацыі ў галіне духоўнага жыцця, пра неабходнасць далучэння іх да веры і царквы праз роднае слова і пісаў айцец Кастусь свае кніжкі.

Першая — "Пазнай Сваё" — гаворыць пра сябе ўжо назвай. У прастай, даходлівай форме выкладзена неабходная інфармацыя з галіны літургічнага жыцця Царквы: пра малітву, святарства, багаслужбы, абрады, пасты, святы, асноўныя абавязкі праваслаўнага хрысціянна.

Другая — "Праўда нас вызваліць" — адрасавана праваслаўным беларусам незалежна ад узросту. Чытачам прапануецца некалькі дзесяткаў рэлігійных гутарак. Большая частка з іх узята з казанняў падчас святарскай службы а. Кастуся, астатнія рыхтаваліся і прагучалі ў перадачах Радыё "Свабода". Гутаркі могуць быць карысныя і для вернікаў, і для святароў пры падрыхтоўцы казанняў у царкве. У іх не толькі даступна паяснююцца стражытныя тэксты Евангелля, але прысутнічае і свабоднае разважанне аўтара пра іх сэнс, што робіць іх больш успрымальнымі і для кожнага чалавека.

Выданне кніжак сталася вынікам супольных намаганняў як самога аўтара, так і многіх беларускіх праваслаўных вернікаў у замежжы. Больш чым 25 прыватных асоб з беларускай эміграцыі ў ЗША зрабілі ахвяраванні, а таксама Беларуска-грамадскі цэнтр, царква св. Еўфрасіны, сястрыства і хор пры ёй з Саўт-Рывера, царква Жыровіцкай Маці Божай у Кліўлендзе. Рэальна працаю дапамаглі беларусы з Беластока: Віталь Луба зрабіў рэдагаванне і карэктур, а тэхнічную рэдакцыю — Аляксандр Максіюк. Па гэтай прычыне і месца выдання кніг пазначана "Беласток—Прага—Саўт-Рывер".

Набыць кніжкі можна ў Беластоку, у рэдакцыі газеты "Ніва" па адрасе: Bialystok, ul. Zamenhofa, 27. Polska tel. 435022

Ганна СУРМАЧ старшыня рады ЗБС "Бацькаўшчына"

Родам з Пухаўшчыны

Уладзімір Ляпёшкін нарадзіўся ў вёсцы Церабель Пухавіцкага раёна 8 лютага 1928 года ў сям'і настаўніка. Відаць, таму, скончыўшы сярэдняю школу ў Рудзенску, паступіў на літаратурны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага. Працаваў выкладчыкам беларускай літаратуры і мовы ў школах Мінска, быў завучам, дырэктарам. З 1970 па 1979 год У. Ляпёшкін — дырэктар выдавецтва "Народная асвета", а затым да 1987 года — дырэктар сярэдняй школы N 23 г. Мінска. Не стала Уладзіміра Ігнатавіча 5 лютага 1994 года.

Друкавацца пачаў у 1949 годзе. Выдаў кнігі пазіі "Ранішня росы", "Рупнасць", "Роднае", "Вусце", "Перадлецеце", зборнік пазіі для дзяцей "Званкі-званочки".

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

Маё жыццё непраглядным, абложным туманам укрывае няпэўнасць, немінучасць старасці і нейкай глухаты, нячуйнасці ўжо ўласнае душы. І толькі на сподзе яе сочыцца, вірыцца кволае, ледзьве жывое жаданне напісаць выпактаваную аповесць пра стра-ту чалавечай надзеі, што ўвесь час натыкалася на жорсткасць, несправядлівасць і ашуканства. Эпіграфам былі 6 словы Мантэня з яго "Прабаў" ці "Дасведчанні": "Ад думак пра смерць больш прыкрым робіцца жыццё, ад думак пра жыццё — смерць".

У пасмяротнай кнізе Іва Андрыча "Знакі ўздоўж дарогі" ёсць філасофска-публіцыстычны эцюд пра бялградскага мэтрдэталя, вышкеленага рэстараннага кельнера, які, збольшага валодаючы замежнымі мовамі, угодліва, па-плябейску прыгінаючыся, сустракаў ангельцаў, італьянцаў, немцаў. Аднак з тутэйшымі наведвальнікамі, хто загаворваў да яго па-сербску, рабіўся хамаватым,

Голас нямых каменняў

шорсткім, са злоснымі вокрыкамі і пагрозамі. Як заўважыў Андрыч, кельнеру здавалася, што быць далікатным на сербскай мове проста немажліва.

Не дзіва, што на маім родным праспекце Скарыны так шмат плакатаў, транспарантаў і вывесак з шыльдамі на замежных мовах. Тады-сяды мільгане беларускае слова, напісанае ці выстаўленае нават з нейкім зларадствам.

Як жа, аднак, шмат у нас нязводных кельнераў, угодлівых і па-рабску адданных усяму чужома. І як яны, закасаўшы рукавы, стаяць каля беларускага рэліктавага слова, што ўздываецца папраўдзе, як сасна, нагадваючы сямісвечнік, з вагімі, да адчаю наточанымі лесарубнымі сякерамі.

Порыстаю, як свежы пенапласт, беласіняватаю парашаю за ноч абнавіліся і пахарашэлі гарадскія двары і дахі. Сонца залоціць край цяжкай хмары, што, як падтоплены айсберг, асядае за доўгаю сцяною вохрыстых будынкаў. Малады ранак, Перадкаляднае хараво. Але за акно ўніз не зірнуць. Затуліўшыся за бытавыя сінія вагончыкі, пахмяляюцца маладыя мужчыны з апухлымі, бурачковымі ў тварах жанчынамі — разліваюць у белыя пластмасавыя "стаканчыкі" празрыстую гарэлку. Дастаюць з жоўтае аблушчанае сумкі, што стаіць пад нагамі, вялае сала і хлеб.

Страшна аднак робіцца ад нашага, ужо суцэльнага п'янства каля гарадскіх сметнік. Балазе, хоць гэтыя не шукаюць чым закусіць у блізкіх кантэйнерах з яшчэ непрыбраным смеццем.

Чалавек — грэшны. І шкодзіць найбольш сам сабе: распіўся, разбэсціўся. Але ж нехта дзеля нажывы свае ў кожным калгасе і саўгасе паставіў бровар — найноўшую шведскую гарэлачную лінію.

Змаганне ідзе не за чалавека і не за яго маральную чысціню і душу, а за спакуслівы долар з лабатым Франклінам у авальным крузе. І дзіва — усе трапляюць у гэты замкнёны круг.

Лепш, мусіць, чытаць Петруса Барэля, чым Петруса Броўку. Дзякуй Богу, я і не разгортваў "Калі зліваюцца рэкі", бо быў ужо хітэйшы ці навуцаны, пасмакаваўшы ў падлеткавыя гады гэтак называную прозу лясных салдатаў. Помніцца, як у школьным калідоры, не адступаючыся, прачытаў удэкараваную сталінскай прэміяй куляшоўскую пазму "Новае рэчышча" (яе перадрукавала, здаецца, газета "Звязда", якая і была вывешана на калідорнай дошцы), і быў не толькі расчараваны, а хутэй — зняважаны, што не натрапіў ні на адзін радок, які адгукнуўся б у душы пазычнаю струною. Я быў бескампрамісны, як і шмат хто ў свае пянаццаць

гадоў. Не прыняў, вядома, і куляшоўскага зборніка з непрыязнаю, гнятліва-палітычнаю назваю — "Камуністы". У светлыя маладыя гады магнэзам цягнула да звабліва-прыгожага слова, таемна неразгаданага, узнёслага, можа, нават перасалоджанага:

Падаюць сляжынкi — дьяменты-росы, Падаюць бялуткі за маім акном...

Шчымлівая, з непрыхаванай слязою, пералітая цераз край юначая шчырасць Паўлюка Труса была сугучна маёй душы, а цявразая, утрамбаная ці, дакладней, заасфальтаваная праўда Куляшова няміла адхіляла, бо за вершаваным сухаватым, рацыянальным радком угадваўся вымушаны фальш. Пазней, ужо ў шасцідзсятыя гады, я намагаўся зразумець раскаянае, балюча зранаенае сэрца Аркадзя Куляшова.

Плод граху і плод справядлівасці. На гэтых шалях вагаецца наша душа. І мне прыгадаўся найвялікшы пакутнік Янка Купала...

Любіць... Каго, за што любіць?

І неавідзець сіл пяхват.

О Божа праведны, ты сілу

Сваю вяліку акажы,

Не згінуць з бацькаўшчынай мілай

Свайму слуге дапамажы.

Сахлі мне светлую падмогу

Астаткі сіл сваім аздаць

І — не зрабішы брату злога —

Пад крыжам бацькавым скапаць.

У забытага і зноў успомненага, як гэта бывае ў жыцці і літаратуры, рускага паэта Канстанціна Бальмонта тоё ж дзівацтва, узнёсласць і дзіцячая наіўнасць, як у нашага Уладзіміра Караткевіча. І той жа ж пекны, прывізняты на пальчыкі стыль: "...был на концерте Прокофьева. Он играл, как юный Бог! Это было волшебство". "Историк Наумант (Оман) сказал обо мне хвалебное слово и возвестил, что я не только солнечный поэт, но даже — проходящий по Земле — солнечный Бог".

А лісьмы Бальмонта міла-наіўныя, злосныя, помслівыя — і усё ж цікавыя. Ён мірыўся з ненавісным яму Меражкоўскім і змушаў чалавацца непрыязных адзін аднаму Курпына з Буніным. "Оборотни с волчьей пастыю" — гэта ён, мусіць, пра Буніна з Меражкоўскім.

Пісьмы, светла-журботныя, да княгіні Шахоўскай, маладзейшай на 24 гады, у якую быў закаханы, і "золотистые плечи в вечернем солнце Москвы" і салодкі адбымікі з якою адзінока і журботна ўспамінаў у непрытульным Парыжы, — нагадваюць ліставанне Бальзака з Ганскай альбо Мерымэ з незнаёмкаю.

З усіх кастрычніцкіх астатніх дзён, як уквечнаватая-шэрая і стракатая, з граціёзна-прыгожай шыяй дзікая гуска, што шчыпала зялёную траву на падстрыжаным гарадскім газоне недалёка ад высотнага дома на Юбілейным пляцы, аб антэны якога ў поцемку ночы яна ўкалечыла крыло. Ці доўга пражыве яна, адзінока, у цэнтры горада, дзе так шмат сабак і каткоў?

Успомніўся і самотны бусел, убачаны ў студзёную кастрычніцкую пару на плёсе каля густых троснікаў на рэчцы Ясельдзе ў часе майго даўняга падарожжа па Палессі.

Горна думаць, што і пташкі, як згубленыя ў вайну дзеці, якія ў патоку гняных страхам бежанцаў адбіліся ад сям'і, засталіся на невядомы лёс.

Прыгадаецца ўжо бежанскі вырай сям'і майго дзеда Янкі Шайбака, які, пасадзіўшы на воз малых дзяцей, рушыў разам з усёй вёскаю ў невядомы свет. У Кашалёўскім лесе перад Наваградкам, дзе заторыўся і спыніўся на начлег бежанскі абоз, ад воза

адбіўся трохгадовы сын, мой будучы дзядзька Юзап. Яго ўсю ноч шукалі сярод тлumu людзей, збітых фурманак і восеньскага цёмнага лесу і, нарэшце, знайшоўшы пад раніцу, рашылі вярнуцца дадому. Як прыгадвала маці, астатнія Шайбакі — дзедаў жанаты брат Іосіф, незамужняя сястра Разалія (Разэля) — паехалі далей. Бежанскі лёс закінуў іх аж на Волгу, у мардоўскі горад Бугуруслан.

Незваротным аказаўся гэты вырай: бежанцаў напаткала рэвалюцыя, грамадзянская вайна, голад, халера. Праз сем гадоў у спаленую родную вёску вярнулася толькі адзінокая дзедава сястра Разэля.

І вось думаецца, застаецца яшчэ адна неналісаная кніжка пра неспазнаныя дарогі беларусаў.

Спрабаваў разгарнуць рэзыхаўскае "Сэрца" — нудота і таўталогія пра чалавечы спадзяванне і шчасце.

Нарэшце знайшоў номаіраўскія кніжкі з

дзённікамі Гебельса. У гэтага "доктара" фраза куды больш энэргічная і вобразная. Ды і завязка ў дзённіках, як у сапраўдным дэтэктыве, што і павінна было скончыцца вядомаю развязкаю — пагібельлю яго "багатэра". Хіба не заінтрыгуе такі, напрыклад, сказ: "Няхай гэты сытыт садзейнічае таму, каб я стаў ясныейшым духам, прасцейшы думкамі, больш даверлівы ў надзеі, палымяны ў веры і сціплы ў гутарцы".

Рэрых нават больш агрэсіўны: "Вялікая, вузкая і напружаная барацьба. Мы ведаем, як няляце (напружанасць) адных прыводзіць да ўзмацнення другіх. Калі раюць зберагаць энэргію, значыць сілы сабраныя для бітвы. Па ўсім свеце разліты пажар. Параўнаўча з цяперашнім мінулай вайна нішто".

Гебельс праз месяц таксама набярэцца адвагі і смеласці. У яго ўжо звініць нацятая струна: "Нам у Нямецчыне не хапае моцнай рукі. Мужа!!! Бісмарк, паўстань!".

І нарэшце фантанам струменіць вар'яцкая безаглядная рашучасць і неразважная смеласць: "Квінтэсэнцыя новага чалавека — мы, маладыя, без роду і традыцыі. Мы — соль зямлі".

Ужо не давіцца, пачуўшы напорыста-ваўнічую гебельсаўскую фразеалогію з вуснаў маладых ваўкоў (псеўданім Гілера), што вывеліся ў былым камсамольскім логаве, дзе так старанна гадавалі і выпешчалі лідэраў — звышчалавекаў. Проста чалавек агрэсіўнай зграі не быў патрэбны. Патрэбны быў вольф — воўк з наіўна-звярынымі драпежнымі вачыма. Ды паслушны і пакорны народ у адзін голас крычыць — ПАЎСТАНЫ!

"Традиционная болезнь русских беллетристов — пешеходность фантазии, сюжетная анемия, всё ушло в живопись" — так жорстка ацэньваў сучасную яму прозу Яўгені Замяцін. Думаю, што гэты ж злосны, але справядлівы дакор можна кінуць не толькі ў бок рускай, а нават і польскай літаратуры, хоць там авангард быў у модзе, не какучы ўжо пра беларускую прозу.

Але мадэрнісці, няхай сабе і таленавіты пошук інжынера-будаўніка (будаваў самы буйны ледакол "Ленін") на арэне літаратуры толькі паказвае, што новая дарога тады выгодная, калі яна хадавая, а не заваленая лішне жалезнымі каркасам усемагутных канструкцый.

Прымаючы караля Уладзіслава ў сваім зацішным двары пад Зэльваю (Дзярэчын), бо меўся яшчэ знакамiты прыгожы палац пад Ружанамі, князь Салега на велікодных стол выставіў чатырох — гэта адпавядала стом года — засмажаных дзікоў з каўбасамі, парасяткамі і шынкамі ў іх, дванаццаць — гэта раўнялася колькасці месяцаў — аленяў, на залацістых рагах якіх красаваліся

Нагода дзеля сур'ёзнай размовы

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

Новая літаратура абміне старою і пакіне яе літаратуразнаўцам. Вядома, не трэба так экзальтавана выкрываць папярэднікаў, абвінавачваць у сатанізме, вярэдзіць раны вэтэранам (тут Дубавец перабраў). Літаратурны рух звалючыны. У сённяшніх умовах яго немагчыма "закансерваваць" або загнаць у клетку, нават у асобна ўзятай краіне. Змены напрыканцы XX стагоддзя ў Еўропе адбываюцца агульня. І калі культурніцкую пра-сторы ў Беларусі пачнуць стучна стэрлізаваць, дык беларускі літаратурны працэс выплюхнецца за межы. Пагартайце сённяш-

нія польскія часопісы "Kartki", "Czas kultury", "Borussia" (хутка далучацца чэшскія, македонскія, балгарскія...) На іхніх бачынах вы знойдзеце багата беларускіх аўтараў. Калі культурніцкая прастора на бацькаўшчыне не здольная непрудзятая аддукацца на "рознае і нетрадыцыйнае" ці ўвогуле на краснае пісьменства, дык беларуская літаратура новага часу з дапамогаю перакладаў знаходзіць іншага "спажыўца". У гэтым асаблівасць цяперашняй інтэграцыйнай сітуацыі на нашым кантыненте. Літаратура пакідае межы краіны са спадзевам вярнуцца, і чым раней, тым лепш. Яна кансервуецца (нават пішацца

не ў стол), наадварот, пачынае актыўна самасцвярджацца, набываць новы твар, абагачацца за кошт традыцый іншых культур. Такой літаратуры немагчыма "перакрыць кісларод". Які сэнс ёй пачынаць вайну на родных гоняч? Таму спадару Акудовічу не трэба хвалівацца і развітвацца з "Хайдзэ-рам, Дэрыйдой, "Бум-Бам-Літам, постмадэр-нам...". Проста лапiк, на якім мы раней прысутнічалі, раптам разгарнуўся ў абсяг, і жыццёвай прасторы стала ў сотні разоў болей — не толькі "Польмя", "Крыніца", "Маладосць", "Першацвет", "ЛіМ", "Наша Ніва" і "Мастацкая літаратура". Не толькі.

зайцы, цецерыкі і фазаны з дрофамі, і 365 беларускіх пірагоў-бабаў, упрыгожаных цукатамі і распісанымі арабескамі.

Начыння і посуду — срэбных нажоў, відэльцаў, келіхаў — іншы раз не хапала, таму запрошаная знакамiтая шляхта з акольных двароў прыязджала на ўрачысты банкет нават са сваім посудам.

Апранутыя ў прыгожыя рознакаляровыя строі маладыя вышкеленыя гайдукі разносілі заморскія віны — кіпрыйскія, вугорскія, італьянскія, гішпанскія. Акрамя нектару, легендарнага алімпійскага напою, ці амброзіі, напэўна ж быў і беларускі джын, выключна мужчынскі алкаголь, — знакамiтая быццёнская ядлаўцоўка. Не абыходзілася, вядома, і без пейсахоўкі (слівовіцы) — кашэрнай гарэлкі пад “рыбу па-жыдоўску”.

Клопату і рупнасці хапала не толькі гайдукам, але і стольніку з краўчымі і піўнічымі. Можна толькі ўявіць, што пасля такой шчодрасці колькі шляхціцаў, звальных з ног, ляжала пад вугламі палаца альбо дзіка пастогвала на лаўках асыраватага начнога парку.

Чамусьці хочацца ўбачыць усё гэта намаляванае пяром будучага беларускага Рабле.

У звязку з нашаю беларуска-славянскаю гасціннасцю прыгадваецца і той, нашмат сціплейшы банкетны столік, які наладзіў маладым беларускім пазтам Купалу і Коласу свержаньскі ксёндз, і як біў у званы не запрошаны на бяседу і пакрыўджаны попусед. Як вядома, у Сержані насупраць кацёла ўзялася царква. Прыклад вечных і нязводных сімвалаў беларускага супрацьстаяння.

Ёсць, пэўна ж, спакуса напісаць тэле-ці радыёп’еску пад назваю “Абед на чатырох”, бо пры ружовенькім ксяндзы красавалася маладзёнкавая зваблівая ахмістрыня.

Прачнуўся нібы пад глухаваты далёкі гром, толькі не нада мною, а пада мною, першай электрычкі ў метро і зноў разгарнуў дзённікі Юрыя Нагібіна. За нейкі асаблівы шык ці звышшычарасць выдаецца лаянка, жаргон маскоўскай падваротні, слоўцы блатнякоў і лагернікаў. Ад іншых старонак патыхае, як ад свінячага хлява. Толькі і дзівішся, адкуль узяўся такі кныр, ахоплены шалам гвалтаўніка? Чалавечая крыўда, боль падменены інтрыгамі, плёткамі і неадступнай схільнасцю да склешвання.

І гэта ўсё замазвае ці зацяняе долю праўды пра брэжнеўска-андропаўскі час, калі дысідэнтаў (даўней гэтым словам называлі інаверцаў) “чорныя вораны” адвозілі ў псіхушкі. Вершы напісанаму пра заняпад і заўчасную смерць Юрыя Казакова на глухой, затуленай лесам падмаскоўнай дачы, як і пра непрабуднае п’янства невядомага мне праяіка Краўчанкі. Каб не гэты бруд і нечыстоты, што жоўтымі плямамі праступаюць на асобных старонках кніжкі...

Поўня, нібы малочны ліхтар, пры чорным насмоленым слупе. Плаўкія стрыжы, як скобкі падковаў, пад малінавымі хмаркамі. Чырвона-зыркія келіхі цюльпанаў на тонкіх ножках, што гарэлкі ўдзень, закрывіліся нанач, ператварыўшыся ў чатырохкутныя келіхі-чаркі.

Бела-ружовы, дымны цвет яблыняў. На зялёнай грушы — сподачкі ясна-белых кветак. У пышных вянках чарэшна.

Працую, як на прыгонце, толькі без прынуці ціўна альбо прыганятага. Не пішу, нават забываюся пра дзённік. Ад усходу сонца да яго заходу згодна ўставу аб павіннасцях баяра, слугаў і сялян. Рукі агрубелі, нібы ў вясковага кавала ці шашэйнага брукара.

А наўкруга цішыня — як працяг вечнасці.

Чаму і па якой асацыяцыі ўбачылася роднае поле, завешанае базавым туманам, росная рунь, лес на круглым бохане груды, трохкутныя піраміды валуноў уздоўж дарогі, лісца, што рыжым агнём мільганула каля іх, і... стрыечны брат Ладак з сарамліваю ўсмешкаю.

Ці жыў ён хоць там, у чужой, а можа, ужо асвойтанай Амерыцы, прайшоўшы салдатам вайну, а тулягаю — чатыры кантыненты свету?

...

Бо абсяг гэты пашырыўся і за кошт абуджэння рэгіёнаў. Вядома, былы “надзел” — наш фарпост, метраполія, з яе мы будзем “вербаваць” маракоў у сусветныя вандроўкі. А жаруць адзін аднаго няхай павукі ў слоіку.

Надаўна ў інтэрв’ю для беларускай рэдакцыі польскага радыё Валерка Булгакаў сказаў, што сёння Беларусі патрэбны дзесятак “Нашых Ніваў” — розных. І я з ім згодны. Бо думка ні Дубаўца, ні Акудовіча, ні Федарэнкі не ёсць вердыкт апошняй інстанцыі. Новая іерархія выбудуецца як калектыўны прадукт, як супольны набытак. Але для гэтага трэба навучыцца быць шчырымі і талерантнымі.

Алесь АРКУШ

ПЕРАКЛАДЫ

Урокі Дантэ

Выдавецтва “Мастацкая літаратура” выпусціла ў свет “Боскую камедыю” вялікага італьянскага паэта Дантэ Аліг’еры (1265—1321 гг.), перакладзеную мною на беларускую мову. Аўтар бесмертнай паэмы — чалавек горды і высякародны, які “рос у любові да ісціны, заўсёды імкнуўся да яе і ненавідзеў ману”. Ён — грамадзянін, для якога справядлівасць і права — усё, а насілле — нічога. Выгнаны ў 1302 годзе за палітычны перакананні з роднай Фларэнцыі і асуджаны да спальвання на кастры, пісаў “Боскую камедыю” Дантэ. Толькі ў 1316 годзе ён быў амніцыраваны і атрымаў дазвол вярнуцца на радзіму, але на зняважлівых умовах. Усе выгнаннікі павінны былі заплаціць грашовую пеню і прынесці публічнае пакаянне, як крымінальныя злачынцы. Дантэ не вярнуўся на радзіму. “Ці такім чынам, — пісаў ён сваіму родзічу, — належыць клікаць на радзіму Дантэ Аліг’еры? Ці таго заслугоўвае мая ўсім і кожнаму відавочна невінаватасць? Ці такой я дачкаўся ўзнагароды за апантаннае заняцкі навукай і паззіяй? Нізкая пакорлівасць, па-зямному настроенае сэрца несумяшчальна з філасофскім ладам думак, якіх я дасягнуў намаганнямі столькіх гадоў. Не такім шляхам, радзе шію, вярнуся я на радзіму”.

Дантэ не вярнуўся на радзіму пры жыцці. Ён памёр у жыцці і ў беднасці, але затое стаў сцягам нацы, які быў высока падняты дзеячамі нацыянальна-вызваленчага руху італьянскага народа супраць французскага і аўстрыйскага панавання ў XIX стагоддзі. Тасканская народная мова, на якой напісана “Боская камедыя”, спецыяльным дэкрэтам была аб’яўлена дзяржаўнай мовай аб’яднанага Італьянскага караўства.

Дантэ сваім жыццём і сваім вялікім творам вучыць чытачоў не спыняцца ў развіцці, шанавачь Бога і “братоў сваіх адзінакроўных”, быць разняволенымі духам. І робіць гэта перакананым і дасканала, бо кожнае слова, кожная думка выпакутаваны ім. Нібы залацінкі, я сабраў некаторыя думкі Дантэ ў адну скаронку і хачу падзяліцца імі з чытачамі. Урокі Дантэ, як мне здаецца, карысныя заўсёды.

Уладзімір СКАРЫНКІН

...Прынесці страшна зло сваім братам.
І больш, на сутнасці, няма нічога,
Чаго ў жыцці баяцца трэба нам.

...Няма пакут страшней, чым азірнуцца,
Калі з вас надта дзекуецца лёс,
І ў светлых днях здуюць апынцуца.

...О Госпадзі! Як намі пакарана
Уласная душа! О колькі мук
З-за нас ёй перажыць наканавана.

...Заўваж, аднак, што людзям з-за багацця
З раз’юшанасцю, лютасцю такой
Усё ж не варта біцца і змагацца,
Бо шчасце не ў багацці. Не цяжкай
Скарбонкаю, не залатым фларынам
Прыносіцца душэўны супакой.

...О чалавек пусты і бессэнсоўны!
Спрадвеку губіць неўцятва яго.

...Лягчы разбіць ілбом каменны ўцёс,
Чым весці бойку з Воляй Непарушнай,
Аб перамозе марачы ўсур’ёз.

...Мастацтва, праца, веды кіраваць
Павінны нам, бо свой хлеб у поце
Чала свайго нам трэба здабываць.

...О злосць і скнарлівасць! З-за вас саслана
Душа наведкі будзе ў яму, што
Крываваю ракой аблямавана.

...Ды ведайце: мне нават і за краты
Не страшна трапіць, толькі б я ні ў чым
Не быў перад сумленнем вінаваты.

...”Шчаслівы ты, што для сябе бяшкодна
Выказаць можаш, — крыкнулі яны, —
І ў Пекле думкі ўласныя свабодна”.

...Хто па жыцці ідзе бязмэтна, лена,
Здабыць не можа славы — і ўспаміні
Аб ім развеецца, як дым ці пена.

...Наш розум міласэрнасцю спыняцца
Заўжды павінен, раз яго дала
Нам воля Усемагутнейшай Пяшчоты.
Не мае права быць ён сродкам зла.

...Вы ў сэнс пранікніце людскай прыроды!
Няўжо за рэшту нейкую жыцця
Сябе пазбавіць можна асалоды
Пад сонцам пльыць да самазавыцця
У свет, яшчэ нікому невядомы,
Каб зведаць радасць першаадкрыцця?

...Пакуль жанчыны не згараць датла,
Каханні прагнуць іхнія натуры —
Паглядаў мласных, дотыкаў, цяпла.

...Дай Бог, каб вашы крылы палягчылі —
І вы, узняўшы іх, ляцець маглі,
Свабодныя, куды б ні захацелі.

...О шумных поспехаў падман вялікі!
Тваю лістоту абарвуць гады,
Каб агаліць усе твае пралікі.

...Натоўпу шум — віхор, які падняць
І скінуць можа, ды ў якім кірунку
Падзьме віхор, нам не прадугадаць.

...Трава зялёная ад славы мала
Чым розніцца. Мянне колер іх
Цяпла, якое іх узгадала.

...Чаму пад ветрам, чалавечы род,
Ты гнешся, быццам парастак пахілы,
Калі твой натуральны стан — палёт?

...Чым болей злучаных паміж сабою
Любоўю душ — нахиталат зярцал, яны
Лепш азараюцца адна адною.

...Знай, уяўленне, падабенствам кары
Зрабіцца можаш ты і заглушыць
Шматлікія і гучныя шафары.

...Чакаюць просьбы толькі людзі злыя,
Што іншым не жадаюць памагаць.

...Любоў — насенне. Шмат ускаласіла
Яна гірсы і збожжа. Дабрыня
Расце з яе і д’ябальская сіла.

...Добра, дзе суцяшаецца жывая
Душа, імкнуцца дасягнуць усе,
Бо сутнасць чалавечая такая.

...Нялёгка ў ісціну пранікнуць тым,
Хто шчыра верыць, што любоў любая
Апраўдана паходжаннем сваім.

...Страсць існуе ў людзях, як у пчале
Сверб мёд рабіць. Той верад пачатковы
Непадуладны ганьбе і хвале.

...Даволі суму! Дол тапчы нагамі,
Ускінь пагляд, на небасхіл зірні,
Які нас робіць вечнымі царамі!

...Чаму вы, зоры мудрыя, маўчыце
І не гаворыце, ці прыйдзе той,
Хто прагнасць нашу задушыць злаўчыцца?

...Знак ачышчэння — моцнае жаданне
Узяцца ўгору і ажыццявіць
З насельнікамі іншых сфер яднанне.

...Свет пачатковы за Госпадні дар
Прымаў пад дубам адшуканы жолад
І піў ваду з крыніцы, як нектар.

...Калі б распусніцы маглі ўявіць,
Што іх чакае за жыццёвым кругам,
Яны б ужо сягоння сталі выць.

...Калі святымі крыламі кране
Каханне сэрцы песняпеўцаў, пёры
Іх робяцца танчэйшымі ўдайнае.

...Шчаслівы той,
хто ўтаймаваў імкненне
Сваім губам і чэраву служыць.

...думкі пра паэту дурням зьяга
Часцей навязвае, чым сам паэт,
Чым аб ягонай творчасці развага.

...Туды, дзе можна ўбачыць Божы лік,
Шпурляем мы пружкай цеціваю,
Каб там пачуўся гучны наш усклік,
Ды гэтак, як мастацтва твор з жывою
Выявай не стасуецца падчас,
Бо быў спярша матэрыяй глухою,
Ад вернага напрамку іншы раз,
Калі ў душы няма вышэйшай згоды,
Няўхільна штосці адхіляе нас.

...Хай будзе болей у людзей развагі.
Ацньваць нельга заадаз ураджай,
Пакуль яго не пакладзеш на вагі.

...Адзінага жадання малавата,
Каб узвышаў карону царскі сверб.

...Таму, хто на людзей глядзіць варожа,
Не здолець Божай волі, хоць жыве
Бог верай, што любоўю пераможа.

...Смяротныя! Судзіце асыярожна,
Бо ведае абраннікаў сваіх
Адзін Госпадзь, бо асуджаць бязбожна.

...Вярхоўны меч імклівы і круты
Для баяліўцаў, што яго баяцца,
Ды слаба кроіць смельчакоў шчыты.

...Падвержаныя свецкаму суду,
Паэт і кесар пах забылі лаўра —
Для чалавечай волі на бяду.

...Наш лёс увесь і наша існаванне —
У Божай волі. Толькі ў ёй адной —
Дазвол на радасць і на хваляванне.

...У волі Божай — мір наш і лагода,
Яна той акіян, куды цячэ
Усё, што стварае мудрая прырода.

...Тым, хто выконваць не хацеў заданне
Гвалтаўніка, ды выканаў, на гвалт
Грэх спасылацца як на апраўданне.

...Той, хто цягнець не можа рабскай долі,
З палону вырвецца на ўласны шлях,
Ды рэдкасць уладальнік цвёрдай волі.

...Прырода рысы Бога паўтарыла
У чалавеку — шчодрасцю спаўна
І дабрынёю ўдосталь адарыла,

Але галоўны дар, які яна
Дала яму, — дух вольны і свабодны,
Дух, на які не падае цана.

...Быць сорамна прынкай, хрысціяне,
З якой гуляе вецер, і лічыць,
Што кожная вада цябе падмане.

...Каб толькі пахвалу яны любілі,
Лятаць не ўмелі б душы, як арлы,
І ўсю б любоў да неба разгубілі.

...Каб да любові Божай дарасці,
Павінен чалавек да паслушызства
З пагорка ўласнай гордасці сысці.

...Калі б выконваў свет статут нябёс
І жыў у згодзе з мудраю прыродай,
Ён на плячах бы крыж цяжкі не нес.

...Што знікне і што вечна існуе —
Не болей чым ідзі той зарніцы,
Якую Бог нам у любові дае.

...Прашу, Вышэйшы Розум, дай адказ,
Ці бачыш ты, хто сёння дым пускае,
Каб не дайшло святло тваё да нас.

...О бляск любові — гарачы і нястрымны!
Ты ўсмешку светлай робіш і святым —
Любы парыў, любы намер іптымны.

...Не можа быць Зямля прадметам мар
Таго, хто зненавідзеў за прытоны
І шчыра марыць пра нябесны дар.

...Надзея — славы будучай чакаанне.
Прыхільнасць Бога і карыснасць спраў,
Што здзейснены, — яе абгрунтаванне.

...О суд Госпадні! Пакарай ваўкоў,
Што пасвяцца срод авечай цяоты.

...О скнарлівасць! Як цяжка супыніцца,
Узяць пагляд над безданню тваёй
І безданню другой запаланіцца.

...Прывыклі ісціну вы думкай мераць.
Для вас галоўнае — сваю ману
Як толькі можна прыгажэй аперыць.

...О Вечнае Святло, о Светач мілы,
Які душу ператварае ў храм!
Дай памяці смяротнай болей сілы

І незасалыны бляск маім радкам,
Каб здолеў іскру Славы Першароднай
Падараваць я будучым вякам.

Успыхні, як зарніца, думкай, згоднай
З недасягальнай праўдаю тваёй
І для яе трыумфу неабходнай.

ДЫКТАТУРА заўсёды мае патрэбу ў пазтах. Пасля ўдалага загалова ці мірнага захопу ўлады, збольшага вырашыўшы пытанні ўласнага існавання, кожны дыктатар ставіць пры сваім троне здзік для прыворнага одапісца. І сядла гэтае, звычайна, не пустуе, хіба што вершатворцу зручней агучваць свае хваласпелыя стоячы на каленях.

Калісьці за складанне рыфмаванага гараскопа для царскай сям'і Сімяон Полац-

чы напісаў, што вечна на зямлі будзе абуджаць жыццё Сталін, а потым агрызнуўся, як заганае ў кут ваўчаныя: "Мы жывём, под собою не чуя страны..."

А дыктатары любяць паслухмяных, адданных творцаў. Змаганнем з неслухмянымі заўсёды займаліся спецыялісты. Турма, псіхушка, пракрустаў ложка цензуры, шантаж — магчымасцяў запалохаць, зламаць чалавека ў іх хапала. І магчымасці гэтыя, трэба думаць, выкарыстоўваліся напоўніцу. І выціскаў з сабе спакутананы нацыянальны геній: "Табе, пра-

бачыў свет. Праўда, быў у той прадмове адзін фальшывы абзац, напісаны як бы на вырост, з надзеяй, што так будзе, так павінна быць з беларускім пісьменнікам, кнігі якога выходзяць у дзяржаўным выдавецтве: "У гэцімным уласным доме Геніюшаў часта бываюць пісьменнікі і журналісты з Мінска і Гродна, вучні мясцовых школ і грамадскія працаўнікі раёна. Ларыса Антонаўна часта выступае перад юнай зменаў..." Магчыма, гэтка ідылія і ажыццявілася б, калі б пазтка прыняла савецкае грамадзянства, уступіла б,

што неслі ў сабе асноўную сансаваю нагрукку, служылі станавым хрыбтом усяго твора:

*Крывіч там стагоддзі
загон свой старожа,
а звычай, мова жывуць
з году ў год...
Там Край, быццам казка
старая, прыгожы,
удалы і верны краіне народ.*

.....
*Калі для нас волі зарачыць
світанне
чудоўнаю блісне
над Краем зарой,
ад Угры на Буг мы
спаткаць яго ўстанем
ўсёй дружнай, вялікай,
Крывіцкай сям'ёй.*

Выдавецкі алякун зборніка Анатоль Кудравец прыгадаў, што рукапіс трапіў да яго ўжо ў гатовым, "адрэдагаваным" выглядзе. Сапраўды, ці магла дзяржава даверыць такое адказнае рэдагаванне супрацоўніку выдавецтва? Гэці аўтар заслужыў на больш высокую ўвагу (як вядома, рэдактарам Пушкіна таксама быў не Жукоўскі, і нават не Бэнкендорф). Высокая ўвага чамусьці на дух не пераносіла слова *крывіцкі*; калі надакучвала замяняць яго на *тутэйшы*, *блясцашны*, *магутны* і нават *стыжыйны*, з верша проста здымаліся цэлыя строфы, не бяда, што часам ён выглядаў, як знявечаны зламыванай сякерай абрубак дрэва. У дзевяці-строфным вершы "Нішто так не міла" ахвярай савецкай цензуры сталіся шэсць (!) чатырохрадкоўяў, у тым ліку найкрамольныя радкі:

*Нішто так не міла,
як родны наш сцяг,
як нашы дзядоўскія гоні;
нішто так не міла,
як тое дзіця,
што сэрцам вітае*

"Пагоно"!

Цензарскі аловак нарозмаш выкрэсліваў месцы, дзе пазтка асмелывалася нагадаць пра даўнейшыя межы беларускай дзяржавы:

*Родны сцяг наш горда
удзімаўся ўгору
ад балтыйскіх хваляў
аж на Чорна мора!*

Здавалася б, пры перавыданнях да творчай спадчыны Л. Геніюш выдаўчы павінны былі паставіцца больш уважліва. На жаль, гэтага не адбылося — выбранае "Белы сон" (1990 год, укладальнік Б. Сачанка) даслоўна паўтарыла ўсе ранейшыя купюры. Праз шэсць гадоў ужо і такі, "адрэдагаваны" варыянт выклікаў насцярогу ў дзяржаўных куратараў літаратуры. З установы, якая займаецца размеркаваннем дзяржаўных сродкаў у кнігавыдавецкай сферы, у "Мастацкую літаратуру" быў накіраваны забаронны ліст:

"Зборнік твораў Л. Геніюш здзімаецца з пераліку фінансуемых з-за таго, што гэтая ж пазіцыя на гэты ж год запланавана ў "Юнацтве" вялікім тыражом, а таксама з-за неаб'ектыўнай прадмовы да

зборніка М. Тычыны (ухваленне супрацоўніцтва з фашыстамі ў час Вялікай Айчыннай вайны)". Вялікім накладам у "Юнацтве" была запланавана ўсё ж "Споведзь", а не вершы, пра што ў пільнай установе, безумоўна, ведалі. А чаго варты пасаж наконт "неаб'ектыўнасці" аднаго з найсумленнейшых даследчыкаў літаратуры Міхася Тычыны — маўляў, гэта аўтар прадмовы вінаваты, што кніга не атрымае датацыю... Які відавочны прагрэс — тое, што выдавалася ў 1942, 1967 і 1990 гадах, трапіла пад забарону ў 1996!

Нядаўна забаронная кампанія атрымала свой лагічны працяг. Месяц таму ў Г. Бураўкіна, У. Арлова і аўтара гэтых радкоў у дзевяці школах Гародні настаўнікі і вучні пыталіся: за што выключана са школьнай праграмы іх зямлячка Л. Геніюш? Падчас адной з сустрэч абураныя настаўнікі паказалі нам ліст з гарана, дзе загадвалася не вывучаць на занятках творчасць Л. Геніюш, Н. Арсенневай і М. Сяднёва. А незалежная гарадзенская газета "Пагоня" 27 студзеня 1998 года выйшла з кідкім загаловам на першай паласе "Ларысу Геніюш рэпрэсавалі ў другі раз".

А робіцца гэта ўсё ў дагледу і па камандзе тых антыбеларускіх сіл, якія сёння ладзяць валтасараў баль на Беларусі. Праўда, на іхнія апантаньыя закліканні айчынная патрыятычная інтэлігенцыя адгукнецца не вельмі ахвотна. Прыходзіцца запрашаць плеймы чужаземцаў, якія заўсёды былі не супраць пачаставацца на дармаўшчыну. А беларускія творцы, духоўныя водцы нацыі — у апале і пад забаронай. Дзіўна, чаму да гэтай пары кнігі Л. Геніюш і В. Быкава, забаронены да выдання, не забраны з бібліятэк і не спалены прылюдна на пляцы. Люд засумаваў па відовішчах — у 30-я гады ў Германіі кніжны аўтадафэ збірлі тысячныя натоўпы.

Сёлета мінецца пятнаццаць гадоў з дня смерці Ларысы Геніюш. З далечы часу, асабліва сёння, калі разгарненне беларускага нацыянальнага супраціву робіцца жыццёвай неабходнасцю, асоба вялікай патрыёткі і пазткі паўстае ва ўсёй велічы. Слова яе павінна без перашкодаў даходзіць да чытачоў. І так будзе, нягледзячы на ўсе забароны — адразу ў некалькіх недзяржаўных выдавецтвах рыхтуецца кнігі Геніюш. Прыйдзе час, і яе творчасць, узноўленая ў сваёй першаходнай красе, пазбаўленая цензурных скароўтаў, сабраная ў дыктоўны нешматтомнік, стане агульнанацыянальным здабыткам. І калі класічным Жылкавым словам, "з дзіўнай любасцю чытацьме тое мы, што захавалася на палімпсесце".

Міхась СКОБЛА

Палімпсесты Ларысы Геніюш

кі меў ад маскоўскага самадзержца шчодры па тым часе падарунак — паўпуда цукру. За прамінулы з той пары тры з паловай стагоддзі ганарар з вальможных рук істотна пабольшаў. Зрэшты, царская ўзнагарода ў розныя часы можа быць рознай і залежаць ад мораву таго, хто ўзнагароджвае. За вернападданніцкі панегірык пазт атрымаць афіцыйнае званне і пажыццёвы дабрабыт, а можа проста засатца на волі, што само па сабе ўспрымаецца як найвялікшая міласць.

Прыдворная літаратура адмірае разам са смерцю дыктатара і рэанімацыі не падлягае. У надта ўжо Выбраных творах Я. Купалы (1946 год) я налічыў каля паўсотні вершаў, прысвечаных правядуру. Творы гэтыя, даўжэзныя, як пугі, зоймуць паўтома Поўнага збору, які акурат цяпер выкондзіць у свет. Чытаеш бясконцыя паўторы пра "мудрага Сталіна" і міжволі думаеш — не абяжарваў сабе Купала пошукам якога свяжэйшага зпітэта, пісаў як адчэпае. І пісанне гэтае да беларускага прыгожага пісьменства наўрад ці мае нейкае дачыненне. З Поўнага збору яго, вядома ж, не выкінеш, але ж і каментар павінен быць адлаведны.

Не будзем удакладняць, колькі праседзеў Я. Купала на тым мулкім каліятронным здзілку. У яго часы пазтаў, жадных да хваласпелваў правядуру, было ці не залішне, і расказаць іх можна было хіба на даўжэзных лавах. Але пазты — люд ненадзейны. Сёння, глядзіш, сядзіць разам з усімі, сачыняе тое, што ад яго чакаюць, а заўтра раптам падхопіцца, перакуліць лаву і выскачыць за дзверы. Нават той, "с фамилией чертовой", і то адной-

вадыр, мае песні і думы..."

За пасляваенныя часы панавання камуністычнай ідэалогіі большасць беларускіх пісьменнікаў як бы змірылася з існаваннем цензуры. Нельга пра гэта пісаць? Не будзем. У гэтым была і свая засцяпковая рачыя — кожны літаратар мог у выпадку чаго самапраўдацца: я здольны быў на большае, мне не далі рэалізаваць свой талент і г.д. На самрэч, змесціва шуфлядаў беларускіх літаратараў у постсавецкія гады, калі маскоўскія выдавецтвы не паспявалі выдаваць вялізнымі накладамі ўсё тое, што дзевяцігоддзямі пісалася ў стол, выглядала беднавата. Пісьменнікаў, якія адважваліся зрэдку запырачыць сістэме, было нямала, асобаў, якія змагаліся з гэтай сістэмай, адстойваючы і сваю годнасць, і годнасць свайго народа, былі адзікі.

У Ларысы Геніюш ёсць вершы, адрасаваны моладзі: "Трымайце лейцы моцна у далонях і не мыляйце роднай баразны". Яна мела права на такі запавет, бо роднай баразны не мыляла нідзе і ніколі, бо ні на каліва не схібіла ў высокім служэнні Бацькаўшчыне.

Упершыню яе пасляваенныя вершы здолелі прабіцца на старонкі беларускай афіцыйнай перыёдыкі толькі ў 1963 годзе — у "Полымі", "Голасе Радзімы", "Гродненской правде" з'явіліся невялікія вершаваныя нізкі. І хоць аўтарка не спяшалася далучацца да дружнага хору савецкіх літаратараў, што не змаўкаючы наспеўвалі дыфірамбы ўладзе, было вырашана дазволіць выданне яе кнігі. Праз чатыры гады прыспрыяні Максім Танка зборнік "Невадам з Нёмана" з ураўнаважанай прадмовай Ю. Пшыркова па-

як ёй настойліва прапаноўвалі, у Саюз пісьменнікаў. Але нічога гэтага не адбылося, пазтка спрацавала напуста.

Што ж уяўляла з сябе першая на Радзіме кніга Л. Геніюш? Выбранае за амаль тры дзевяцігоддзі — з 1937 па 1966 год. Беларускі чытач прыняў зборнік прыхільна, з'явіліся рэцэнзіі (хоць часам іх аўтары мелі пэўныя непрыемнасці). Чытач радасна адкрываў для сябе новага Пазта і наўрад ці заўважаў, што для самога пазта выхад доўгачаканай кнігі быў добра-такі азмочаны. Затое беларуская эміграцыя, якая творчасць Л. Геніюш ведала не толькі па рэдкіх публікацыях у мінскіх перыёдыках, прымеціла, што нешта ў вершах не так. Віншуючы "вельмі паважаную і дарагую спадарыню" з шасцідзевяцігоддзем, Раіса Жук-Грышкевіч у лісце ад 22 чэрвеня 1970 года абмовілася: "Трымала ў руках Ваш зборнік "Невадам з Нёмана" і заўважыла, што "Зубры" зрэдагаваны ў ім горай..."

Зборнік на грамадскіх пачатках адрэдагаваў Уладзімір Караткевіч, які на рэдактарскія заўвагі да свайго рамана "Каласы пад сярпом тваім" безапелляйна заявіў: "І коскі з месца не зрушы!"

Са зборніка Л. Геніюш "Невадам з Нёмана" было выкасавана 120 радкоў. Я не ведаю, дзе, калі і кім канкрэтна гэта рабілася, я проста канстатую факт, што шматлікія вершы Л. Геніюш падпалі пад цензурныя скарачэнні, што, зразумела, адмоўна адбілася на іх месце. Прычым, скарачэнні гэтыя насілі відавочны ідэалагічны характар. Так, напрыклад, з верша "Уздымаем сэрц нашых шуміць Белавежа..." былі выкінуты дзве строфы,

Скажыце, ці маю я права? —
Маеце, дзядзечка, маеце. —
А ці магу я? — Вось гэтага
не скажу я... Аб правах чалавека
дыскусій у нас багата.
А я ўсё ўгадваю арагата на
прыёме ў адваката.

Трызіньчы стары на бальнічным ложку:
"Таварыш Ленін Іосіф Вісарыявіч, я —
Пупко Андрэй Міронавіч".
Божа, з якіх шчэ прагалін пручь на нас Ленін і Сталін.

— Што там цвердзіць брахун на трыбуне? — Што спагадны з якой шчэ пары.

Што самому Джардана Бруна даў бы з вогнішча прыкурыць. А з пакутамі ён знаёммы як былы сакратар абкома.

Калектыўнае — значыць, агульнае, значыць, сумеснае, значыць, нічыё. Наша, але і іхняе, замаскіраванае тваё і мае. Памыляліся рэвалюцыянеры, не ўласнасць спараджае хімеры, маёмасць вымагае сваё. Дазволілі прыватываваць кватэры, нашы цяпер вокны і дзверы, а што яшчэ ў нас ё?

Тры месяцы былі без за-

робку, а завод неяк цялёпкаў. Выдалі ўсё адразу — і джаку стаіць завод. Запозненую зарплату абмывае народ.

З галаўнымі ўборамі народ не ўнік: што носяць падначаленыя, а што кіраўнік? Тут няма месца дэмакратыі, усё аўтарытэты — дутыя, кіраўнік ходзіць у андатравай, астатнія — у зачых і нутрыевых. Парадак усталяваны файны — кожнаму сваё, "едэн дас зайнэ". А каму ахвота драць горла, хай падумае — не пра шапку — пра голаў.

Міхась СКОБЛА

Маршін КОЎЗКІ

Доля праўды

Мякчэе, кажуць, еўрапейскі клімат, не тыя вёсны і не тыя зімы. Мякчэючы зімы? Што рабіць нам з тымі, якія лічаць: гэта немагчыма. Ім падавай былы зімовы клімат у адной асобна ўзятае краіне.

● Чуткі — як ботала, куды ад іх дзецца. — Чыстая работа, — заўважылі "спецы". — Па вашай наводцы? Трэба было даўмецца... —

Пра нас гэта плёткі, — запэўнілі "спецы".

● У міністэрстве замежных зносін на нешта яшчэ здольныя. Ладзім цяпер адносіны з Бермудскім трохвугольнікам. Зацвердзілі тэкст дагавора, персону амбасадора, адно шчэ знаём няцвёрда, у які гэта ехаць горад.

● Прыйшоў з вёскі араты скардзіцца на ўлады. —

● Што там цвердзіць брахун на трыбуне? — Што спагадны з якой шчэ пары.

● Тры месяцы былі без за-

робку, а завод неяк цялёпкаў. Выдалі ўсё адразу — і джаку стаіць завод. Запозненую зарплату абмывае народ.

● З галаўнымі ўборамі народ не ўнік: што носяць падначаленыя, а што кіраўнік? Тут няма месца дэмакратыі, усё аўтарытэты — дутыя, кіраўнік ходзіць у андатравай, астатнія — у зачых і нутрыевых. Парадак усталяваны файны — кожнаму сваё, "едэн дас зайнэ". А каму ахвота драць горла, хай падумае — не пра шапку — пра голаў.

● З галаўнымі ўборамі народ не ўнік: што носяць падначаленыя, а што кіраўнік? Тут няма месца дэмакратыі, усё аўтарытэты — дутыя, кіраўнік ходзіць у андатравай, астатнія — у зачых і нутрыевых. Парадак усталяваны файны — кожнаму сваё, "едэн дас зайнэ". А каму ахвота драць горла, хай падумае — не пра шапку — пра голаў.

● З галаўнымі ўборамі народ не ўнік: што носяць падначаленыя, а што кіраўнік? Тут няма месца дэмакратыі, усё аўтарытэты — дутыя, кіраўнік ходзіць у андатравай, астатнія — у зачых і нутрыевых. Парадак усталяваны файны — кожнаму сваё, "едэн дас зайнэ". А каму ахвота драць горла, хай падумае — не пра шапку — пра голаў.